

Àmbit Administració de justícia

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

 Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2004)

**La mediació penal en l'àmbit
del menor i la seva incidència
a Catalunya**

Autors

**Catherine Macías i Prieto
María José Hompanera i González**

Any 2004

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avis legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Expressem el nostre agraïment més sincer al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, per la seva col·laboració, tot facilitant-nos dades molt importants en relació a la Justícia juvenil a Catalunya. Igualment volem agrair el suport del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada que va confiar en el nostre projecte.

Barcelona, 13 de febrer de 2.005

INDEX

1. Introducció.
2. El concepte de la mediació: la reparació i la conciliació.
3. Els principis rectors de la mediació.
4. Darreres tendències de la mediació al marc del Dret Nord-americà i Europeu.
5. La necessitat de la mediació com a mitjà de resolució de conflictes a l'àmbit penal dels menors: els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, la Llei Penal del Menor.
  - 5.1. Els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, la Llei Penal del Menor.
  - 5.2. Els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, a Catalunya.
  - 5.3. La mediació com a mitjà de resolució de conflictes provocats pels menors.
6. El procediment.
  - 6.1. Anàlisi del procediment: principis rectors.
  - 6.2. Requisits d'aplicació del procediment penal del menor.
    - 6.2.1. Els requisits subjectius.
    - 6.2.2. Els requisits objectius.
  - 6.3. Els requisits de la mediació.
  - 6.4. Les parts.
    - 6.4.1. El menor delinqüent.
      - 6.4.1.1. *Aspectes sociològics.*

6.4.1.2. *La seva posició davant del Dret Penal.*

6.4.1.3. *La seva posició davant del procediment.*

6.4.2. La víctima com a coprotagonista del sistema de mediació i la seva incidència en l'expedient i el marc jurídic.

6.4.3. La intervenció del Ministeri Fiscal.

6.4.4. El Jutge de Menors com a garant.

6.4.5. Els òrgans administratius: els equips tècnics.

6.5. Les fases de l'expedient.

7. La responsabilitat civil.

8. El desenvolupament de la mediació penal a les Comunitats Autònomes.

9. Eficàcia de la mediació penal de menors.

9.1. Les mesures a adoptar en un procediment de mediació.

9.2. Anàlisi del resultat de la seva aplicació.

9.2.1. Tipologia de les infraccions penals més freqüents que arriben a la mediació.

9.2.2. Resultats dels programes de mediació.

9.2.2.1. *Quan un procediment finalitza amb la conciliació les conseqüències jurídiques son diferents segons es tracti d'una falta i/o delictes menys greu o d'un delictes greu.*

9.2.2.2. *Els resultats de la mediació són diferents segons si ha hagut o no un relació prèvia entre les parts.*

9.3. Avantatges en relació al model de punició tradicional.

10. Anàlisi dels resultats de la mediació a Catalunya.

- 10.1. Competències de la Generalitat de Catalunya en matèria de protecció i tutela de menors.
  - 10.1.1 Evolució normativa de la regulació dels menors amb conductes delictives.
  - 10.1.2 Les principals característiques del sistema actual a Catalunya.
- 10.2. L'aplicació a Catalunya de la Llei 5/2000, Penal del Menor i de La Llei 27/2001 de justícia juvenil.
- 10.3. Els resultats de la mediació a Catalunya.
- 10.4. La Llei 7/2000, reguladora de la responsabilitat penal dels menors en relació amb els delictes de terrorisme. El terrorisme i la mediació.
  - 10.4.1. La LLei 7/2000 reguladora de la responsabilitat penal dels menors en relació als delictes de terrorisme.
  - 10.4.2. Terrorisme i mediació.

11. Conclusions.

- 11.1. La mediació: l'optimisme del dret penal del segle XXI
- 11.2. Propostes de la mediació envers el futur: la mediació a l'àmbit penal d'adults

12. Bibliografia.

1. Introducció

La Jurisdicció de Menors té, a partir de la Llei 5/2000, com a objectiu principal i principi integrador de tots els seus preceptes, l'interès del menor. La justícia juvenil no ha de tenir una funció merament retributiva sinó que ha d'aconseguir la integració del menor a la societat com a un individu ple, fer-ne un adult socialment adaptat i útil.

Una de les característiques més acusades d'aquesta Llei és l'equilibri entre la vessant sancionadora i l'educativa. Concilia ambdós conceptes envers el delinqüent, que és responsable, però d'una manera especial perquè és menor.

El caràcter cabdal del principi de l'interès del menor en determina l'existència d'un altre, nou al nostre Dret Penal: el principi d'oportunitat. En benefici de l'interès del menor, que és també l'interès de la societat en tenir unes persones adultes integrades, decau el principi de legalitat penal i, en base a aquest principi, un comportament delictiu pot finalitzar sense la incoació i l'enjudiciament posterior d'un expedient. S'han de abandonar els mecanismes formals de valoració de la infracció i es fan necessaris criteris tècnics d'aplicació, duts a terme per equips de professionals especialitzats en l'àmbit de les ciències no jurídiques.

Amb aquesta finalitat, cal fer esment de la nova dimensió que pren el principi de intervenció mínima, criteri rector de la justícia penal dels adults. En el camp dels menors, es flexibilita a fi de permetre noves possibilitats de sobreseïment de l'expedient per reparació anticipat o conciliació entre la víctima i el menor infractor.

Aquest model mediador ha aparegut a la legislació espanyola per primera vegada amb la Llei de Responsabilitat Penal del Menor¹ com a solució possible per a les infraccions no greus i els delinqüents no habituals.

La Llei dissenya vies d'acord alternatives que permeten la solució del conflicte jurídic creat pel menor, tot potenciant els criteris educatius i de resocialització per sobre els objectius de defensa social, de vegades contraris a l'interès del menor.

Les figures de la reparació i de la conciliació, que emmarquen l'actuació mediadora de les institucions penals, tenen ambdues un contingut diferent, però, duen a terme finalitats semblants i poden produir els mateixos efectes. Totes dues cerquen que el menor infractor i la seva víctima arribin amb un acord. La mediació es constitueix, doncs, com el mecanisme menys perjudicial per al menor alhora que dóna solució al conflicte que s'ha generat.

2. El concepte de la mediació: la reparació i la conciliació.

Quant al concepte de mediació, hem pres com a referència la Recomanació núm. R(99)19 del Consell Europeu, que, al seu preàmbul veu en la mediació: "una opció flexible, basada en la resolució del problema i la implicació de les parts, com a complement, o com alternativa al procediment penal tradicional." La Mediació Penal és, doncs, un model de justícia que veu l'infractor com un subjecte responsable, capaç d'afrontar les seves accions en relació al conflicte que ha creat.

---

¹ Si deixem de banda la lleugera introducció que va suposar l'atenuant genèrica de l'article 21.5ª del Codi Penal-

El Codi Penal recull tímidament l'esperit reparador de l'autor, com atenuant de la seva responsabilitat criminal. Però no serà fins a la Llei Orgànica 5/2.000, de Responsabilitat Penal del Menor que es regularà de forma explícita la mediació com a mitjà de resolució penal de controvèrsies.

La Llei del Menor configura dues institucions de mediació totalment noves: la conciliació i la reparació de la víctima:

1er La primera d'elles, té una vessant espiritual que no està present a la reparació, on el menor ha d'afegir, a les seves bones intencions, la realització efectiva d'allò a què s'ha compromès. L'article 19, al paràgraf segon, estableix que la conciliació té lloc quan l'infractor reconeix el mal que ha fet i hi demana disculpes a la víctima; aquesta sol·licitud de perdó hi ha de ser acceptada. Busca fonamentalment la reparació moral de la víctima; per això, ha d'acceptar-ne el perdó. Sembla que, en principi, la mesura únicament pot ser eficaç si el menor està veritablement penedit i demana disculpes a la víctima i aquesta, que percep el seu penediment, les hi accepta.

2n Pel que fa a la reparació, no és suficient l'aspecte moral de la conciliació i, encara que necessari, s'ha d'acompanyar de la realització d'allò a què s'hagi compromès el menor. Es tracta d'una indemnització més aviat psicològica o moral, atès que l'activitat del menor pot no reparar efectivament i realment allò que va malmetre, però, en tot cas, serveix a la víctima per minvar el seu perjudici.

Sembla que ni la conciliació pot tenir efectes sense el perdó i la seva acceptació per part de la víctima ni tampoc la reparació no els pot tenir si no han arribat totes dues parts al compromís que el menor faci determinades actuacions reparadores i efectivament les hi fa.

Nogensmenys, l'interès prioritari del menor fa que aquesta visió no sigui tan estricta. D'aquesta manera, si el menor ha pres la decisió seriosa i ferma de demanar disculpes a la persona ofesa i efectivament les hi ofereix, encara que aquesta no les accepti, l'actitud del menor pot tenir un reflex en la no continuació de l'expedient.

A aquesta conclusió podem arribar tot tenint en consideració l'estipulació del mateix article 19, quan diu que el ministeri fiscal pot demanar el sobreseïment si no el menor no ha pogut portar a terme ambdues actuacions –és a dir, la conciliació i/o la reparació- per raons alienes a la seva voluntat. Aquestes raons poden ser de diferent entitat; però no hi ha cap dubte que una d'elles pot ser la negativa de la víctima a acceptar les seves disculpes.

El mateix raonament ha de servir per la reparació. Així, els motius pels quals el menor no pugui fer les actuacions reparadores a què s'hagi compromès poden ser nombrosos. Un d'ells pot ser la negativa del perjudicat a acceptar la seva actuació com a reparació o, fins i tot, no posar a disposició del menor els mecanismes adequats perquè aquest la pugui realitzar.

No hem d'oblidar tampoc que l'equip tècnic pot, a l'informe previst a l'article 27, instar el fiscal perquè demani el sobreseïment de l'expedient si considera que ja s'ha materialitzat, - amb les actuacions dutes a terme fins a aquell moment -, el retret social al menor de manera suficient. Aquestes actuacions poden perfectament ser les que el menor hagi fet per mirar de conciliar-se amb la víctima i/o de reparar el mal causat.

La negativa de la víctima a acceptar el perdó que li demana el menor - igual com la negativa a acceptar el seu compromís per mirar de reparar el mal que

va causar - no sembla que pugui impedir el funcionament de la institució en benefici dels principis educadors i socialitzadors del jove delinqüent ².

No obstant això, creiem que, un cop iniciades, s'han de intentar exhaurir les vies de la mediació a fi que, juntament amb els beneficis educatius per al menor, s'aconsegueixi el rescabament de la víctima. En aquest punt, és cabdal la funció dels equips mediadors.

Per això, considerem que, si la víctima no accepta els acords, el procés de mediació no ha finalitzat amb èxit i la conciliació i, en el seu cas, la reparació, no es poden considerar concloses. L'expedient pot finalitzar igualment, si el fiscal ho sol·licita a la vista del contingut de l'informe de l'equip tècnic, per qualsevol de les possibilitats que s'hi estableixen, - alguna de les quals ja hem apuntat -, i sempre en interès de l'infractor. Però no creiem que aquestes actuacions, per bé que correctes i adequades, siguin el fruit veritable de la mediació.

3. El principis rectors de la mediació

La Mediació Penal, és una opció responsabilitzadora, ja que són els propis afectats els que valoren el dany que s'ha produït i decideixen la reparació més satisfactòria, d'acord amb les seves necessitats i possibilitats, dins dels límits que els permet el marc legal. Alhora és una opció preventiva perquè estableix compromisos de futur.

---

² En aquest sentit, Jaime Peris Riera, en el seu article "El modelo de mediació y reparació en el nuevo marco de la ley de Responsabilitat del Menor previst por la Ley Orgànica 5/2000, publicat a La Ley el 19 de febrer de 2001"

La Mediació Penal implica la participació voluntària de l'encausat o denunciat i de la víctima en un procés. La seva finalitat és doble:

- a) Que jove infractor conegui les conseqüències de la seva acció i es responsabilitzi davant la víctima reparar-li el dany causat. També, com a conseqüència de la reparació, el tribunal li podrà aplicar els beneficis legals corresponents.
- b) Possibilita que la víctima sigui escoltada i expressi les seves necessitats en relació a com ser rescabada.

Com a model de justícia restitutiva, proposa diferents tipus d'objectius: d'una banda, els que afecten l'infractor i la víctima, i de l'altra, els que vinculen la justícia i la comunitat.

Conseqüentment, els seus principis rectors són:

- 1) **La voluntarietat:** és, sense cap mena de dubte, un dels principis més importants. En aquest sentit se sol afirmar que la mediació és un procediment no contenciós de resolució de conflictes en el qual les parts participen voluntàriament. Es pot arribar a la mediació per iniciativa pròpia, o bé per indicació de professionals, siguin advocats, professionals mèdics, el jutge, etc. Però el criteri predominant és que la mediació només serà eficaç si els que en ella participen ho fan de manera voluntària. La mediació preceptiva, és l'ordenada d'ofici pels tribunals, però no és recomanable.

- 2) **La lliure decisió de les parts.** Un dels principals avantatges consisteix a evitar un procediment judicial i deixar la resolució del conflicte a la decisió de les parts, possibilitant d'aquesta manera que s'arribi a solucions més sòlides i duradores. Si no s'arribés a un acord, el mediador podrà fer constar les mesures ulteriors que considera recomanables en atenció a les circumstàncies del cas.

- 3) **La imparcialitat.** El mediador és un tercer imparcial. A diferència de l'advocat, no defensa l'interès d'una de les parts. Això comporta que s'hagi d'abstenir d'actuar en aquells casos en què tingui o hagi tingut una relació personal o professional amb qualsevol d'elles que comprometi la seva imparcialitat. No obstant això, aquesta imparcialitat no li impedeix conduir el procediment de manera que intenti eliminar els desequilibris existents en conflicte, gràcies al seu poder de negociació.

- 4) **La neutralitat.** Requereix que el mediador no imposi acords ni que orienti les parts per a assolir solucions que siguin més conformes a la seva pròpia escala de valors. Ha de promoure l'acord.

- 5) **La confidencialitat.** La mediació ha de ser portada a terme en privat. El mediador no pot revelar cap mena d'informació que hagi obtingut durant el procediment o en ocasió del mateix llevat que tingui el consentiment exprés de les parts o que així ho requereixi la legislació. Però destaca la protecció de l'interès del menor enfront el principi de confidencialitat. Així doncs, es podrien revelar informacions necessàries per a les autoritats en virtut de tutelar aquest interès.

6) **El caràcter personalíssim.** Les parts han d'assistir personalment i només a les reunions de mediació sense que puguin valdre's de representants o mitjancers.

7) **La professionalització.** Per al seu èxit requereix la professionalització dels qui la portin a terme.

Juntament amb aquest principis rectors de la mediació penal de menors, existeixen d'altres que també són de rectors de tot el procediment. Així, s'haurà de tenir en compte la:

1. Separació entre les funcions de protecció de menors i les de justícia juvenil, a través d'un marc normatiu i uns òrgans gestors diferenciats.
2. Aplicació dels principis d'oportunitat i d'intervenció mínima necessària, mitjançant la mediació entre l'autor i la víctima o la proposta d'arxiu quan no es consideri adient la intervenció judicial.
3. Responsabilització dels menors i joves, com element central de les intervencions, dissenyades per afavorir l'autonomia personal i la integració social.
4. Intervencions transitòries i en el propi entorn, fomentant la participació de la família, de les entitats socials i dels serveis comunitaris.
5. Intervencions integrades, basades en la coordinació i el treball transversal d'equips professionals d'alta qualificació.

6. Reforç de les garanties legals dels menors i protecció del dret a la intimitat de les víctimes i dels autors dels delictes.
7. Recuperar l'atenció a la víctima, "la gran oblidada" en el dret penal.
8. Nova tendència envers l'autor de delictes castigats amb penes privatives de llibertat i ampliació de la diversitat de mesures penals alternatives.
9. Nova orientació en política criminal, impulsada a través d'Organismes com el Consell d'Europa, que reconeixen dins del sistema penal i social, la reparació, la conciliació i la mediació com instruments per compensar els perjudicis soferts per la víctima directa i afavorir, en conseqüència, la reconstrucció de la pau social alterada per la comissió del delicte.
10. Promoure actituds que facilitin la responsabilització i la reparació i que procurin.
11. Atenuar o substituir la pena, en aplicació dels beneficis previstos en el Codi penal.
12. Contribuir a que la intervenció de la justícia sigui una ocasió per al restabliment de la pau social entre les parts en conflicte.
13. Garantir processos de reparació i de solució de conflictes respectuosos amb els drets, garanties i interessos dels implicats, que donin com a resultat acords reparadors, lliurement assumits.

Així mateix s'estableix que els principis que han de regir l'execució de les mesures contra els menors delinqüents han de ser:

- 1r el superior interès del menor
- 2n el respecte al lliure desenvolupament de la seva personalitat
- 3r la informació dels drets que li corresponen en cada moment
- 4t l'aplicació de programes educatius.

4. Darreres tendències de la mediació al marc del Dret Nord-americà i Europeu.

Al segle passat, a començaments de la dècada dels vuitanta, els principis en què es pretenia fonamentar la justícia penal juvenil arreu d'Europa i dels Estats Units eren el d'intervenció mínima i, con a conseqüència, la subsidiarietat de la pena i del mateix procediment. Per sobre d'aquests, planava com a principi rector d'aquesta jurisdicció, l'actuació dels poders públics en benefici del menor delinqüent.

Les noves especialitats científiques, la sociologia, la psicologia, la criminologia, tot just alertaven sobre els perill de fer-se'n adult a les societats postindustrials.

L'objectiu bàsic era el d'educar als infants, ser comprensiu amb les seves faltes i mirar d'ajudar-los a encarar amb èxit la vida adulta.

Les primeres experiències de mediació en l'àmbit judicial penal sorgeixen a Canadà i Nord- Amèrica en els anys 70. En la seva creació incideixen diversos factors, entre els que destaquen la creixent importància de la víctima i de la reparació dels efectes del delictes, el tractament no estigmatitzant del menor delinqüent i les possibles alternatives a la presó.

Als anys 80, a l'àrea anglosaxona, es parlava dels *child savers*, salvadors dels nens, i l'objectiu bàsic era el d'educar, en comptes de castigar. Tanmateix, als darrers anys del segle XX, hem viscut com les polítiques juvenils s'han tornat cada vegada més inflexibles. Els brots greus de violència, no ja en persones molt joves sinó en preadolescents i fins i tot nens de 8 i 9 anys, han creat gran alarma social i, com a conseqüència, s'ha endurit sensiblement la legislació de menors als Estats Units i a Anglaterra.

Al Regne Unit, ha augmentat la pena màxima de reclusió de un anys fins a dos, per als menors entre quinze i divuit anys. També es contempla la possibilitat d'imposar l'ingrés en centres de règim tancat entre sis mesos i dos anys, fins i tot per als nens de dotze anys a catorze.

La legislació britànica preveu, no obstant això, d'altres novetats més adients amb el caràcter educatiu de la jurisdicció de menors. I, així, preveu la possibilitat d'exigir responsabilitat penal als pares dels menors delinqüents. Per complir amb aquesta responsabilitat, els adults hauran de dur a terme diferents tipus d'activitats, com ara cursos de reeducació per a pares, d'assistència obligatòria. Fins i tot, se'n preveuen multes per als pares que no compleixin els seus deures.

Als Estats Units, l'enduriment de les penes previstes per al menors delinqüents és una realitat. Però, conscients de la problemàtica que pot generar l'ingrés de persones tan joves en els centres de reclusió -veritables presons-, han creat

una modalitat d'arrest domiciliari controlat per mitjans electrònics. Té molts avantatges i normalment evita el haver d'arribar a la presó provisional ³.

A finals del segle passat, l'activitat legislativa als països de l'Europa continental, en el camp dels menors delinqüents, era intensa. Alemanya, França, Itàlia, Països Baixos i Espanya, amb la Llei 5/2000, s'afanyen per donar aires nous a les respectives legislacions sobre la delinqüència juvenil, tot incorporant noves figures jurídiques, com ara la mediació, que després es traspassen, en major o menor nivell, a la justícia penal dels adults. D'aquesta manera, el dret penal de menors realitza una funció precursora envers el dret penal general i les seves reformes.

A França, les fiscalies de Valence i Grenoble van posar en marxa, a començaments dels anys 80, els primers programes de mediació, amb la col·laboració de les associacions d'atenció a les víctimes. L'Institut Nacional d'Ajuda a les Víctimes i de Mediació⁴, agrupa la major part d'aquestes associacions i fomenta el desenvolupament de la mediació, la formació de mediadors, tot creant el seu codi deontològic.⁵ D'altra banda, les formes de supervisió i de control ambulatori desenvolupades en el Dret Penal de menors⁶ s'ha introduït en el dret penal d'adults i permeten d'evitar la presó provisional.

A Bèlgica les primeres experiències es van iniciar l'any 1991. L'any 1994, el Parlament Belga va aprovar la Llei de Mediació Penal que la permet en delictes amb penes inferiors a dos anys. Els programes creats per l'Administració Penitenciària per tal d'aconseguir la compensació plena o d'ajuda a la víctima, cobreixen amb força èxit tot el territori de l'Estat. Es tracta d'un Estat petit;

---

³ Els VORP (Victim OfenderReconciliation Programs) americans

⁴ A França és conegut per les sigles INAVEM.,

⁵ La *Boutique de Droit* és una institució que cerca la mediació penal als barris.

⁶ Es tracta de l'anomenat *contrôle judiciaire socio-éducatif*.

tanmateix, la seva excel·lent experiència podria extrapolar-se a Espanya, si més no, a nivell de Comunitat Autònoma.

Al 1985 aproximadament, Holanda, Alemanya i Àustria inicien les primeres experiències. Aquests projectes s'apliquen mitjançant dues vies:

1r Que el fiscal desestimi l'obertura d'un procediment judicial.

2n Que s'obri la possibilitat a la suspensió de la condemna o contribuir a obtenir la llibertat condicional, com a fórmula d'atenuació de la pena.

La Llei Judicial de Menors d'Àustria de 1988: introdueix programes, com a forma de reacció preferent, que pretenen la compensació extrajudicial del delicte. També en aquest cas, en una reforma de 1998, s'ha introduït aquesta modalitat de mediació al Dret Penal dels adults. El model de conciliació i reparació a la víctima, ha estat un èxit. El descens de les condemnes formals no ha produït l'increment de la taxa de reincidència; no ha tingut, doncs, efectes negatius quant a la prevenció específica .

A Alemanya les primeres experiències van tenir el seu inici sota la denominació de Programes de Conciliació víctima-autor⁷. El naixement d'aquestes experiències va estar influenciat, per una banda, per la creixent preocupació cap a la víctima del delicte i la reparació del dany causat i per una altra, per la recerca de respostes alternatives envers l'infractor.

Al 1992 es va crea un servei especial d'assessorament, finançat pel Ministeri de Justícia, per impulsar programes d'aquesta naturalesa.

---

⁷ Els anomenats *Täter-Opfer-Ausgleich*.

La compensació del delinqüent a la víctima, experimentada al dret de menors, és important en el debat actual que es viu a Alemanya sobre la seva possible implantació al dret d'adults, bé com a tercera via o bé com si es tractés d'un nou tipus de sanció penal i amb substantivat pròpia.

A partir de l'any 1994, l'article 46 del Codi Penal Alemany ofereix la possibilitat de prescindir de la pena de presó en delictes castigats amb penes inferiors a un any, si el delinqüent fa els esforços seriosos per proporcionar a la víctima una compensació adequada. L'Administració de justícia alemanya està creant, nombrosos projectes de compensació.

A Dinamarca i als Països Baixos, la justícia penal dels menors ha vist la conveniència de generalitzar el model contractual entre la víctima i el jove delinqüent. Existeix, doncs, la tendència a exigir-li una responsabilitat més gran dins del marc de la diversificació. En el context d'un contracte social, que signa el menor amb les institucions i amb l'aprovació dels Tribunals, se'l pot imposar l'obligació de dur a terme determinades pautes de conducta, com ara com ha d'invertir el temps lliure.

Conseqüentment, en el marc europeu, són nombroses les resolucions del Consell d'Europa que insten els Estats a incorporar la mediació en les seves legislacions. Des de Brussel·les, es vol potenciar els ciutadans com a veritables protagonistes dels procediments judicials, fins i tot en la resolució dels conflictes penals que els afecten.

En aquest sentit hi ha moltes Recomanacions, la més important de les quals és la Recomanació R (99)19, sobre mediació en l'àmbit penal. Aquest instrument legislatiu ordena als Estats membres que recorrin a la mediació penal com una opció flexible, basada en la resolució del problema tot implicant-hi les parts, i que sigui complementària respecte del sistema tradicional de punició penal.

Igualment, dins de la Unió Europea, el Consell, a la seva Decisió marc de 15 de març de 2001, relativa a l'estatut de la víctima, estableix un marc normatiu d'actuacions, per tal que els Estats membres incorporin a les seves legislacions les estipulacions que dóna sobre els drets i les garanties de les víctimes en el procés penal. La Decisió fa referència explícitament a la mediació penal, tot instant els Estats a establir fórmules que suposin una solució negociada entre la víctima i l'autor de la infracció.

5. La necessitat de la mediació com a mitjà de resolució de conflictes a l'àmbit penal dels menors: els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, la Llei Penal del Menor.

5.1 Els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, la Llei Penal del Menor.

La Llei Penal del Menor era una Llei imprescindible ja que el procediment per jutjar els delictes comesos per menors havia d'adequar-se tant a les necessitats reals de la nostra societat com a la normativa europea vigent.

Ja el Codi Penal de 1995 ens remet a aquesta Llei per jutjar els delictes comesos per menors d'edat i parla de l'augment de l'edat penal dels setze anys als divuit.

La primera conseqüència d'aquesta Llei ha estat l'excarcelació immediata de tota la població reclusa menor de divuit anys i de part dels menors de vint-i-un

En la pràctica, van resultar cent onze excarcelacions de menors que estaven a l'espera de judici. Posteriorment es van incorporar cent trenta tres noves excarcelacions. D'elles, cinquanta-quatre van reingressar en centres d'internament de menors.

Això va donar lloc, en el seu moment, a nombroses crítiques que no han deixat d'escoltar-se en alguns sectors més inflexibles amb la nova normativa. L'aplicació de la Llei 5/2000 va suposar casos com el de les menors Aniria i Raquel, assassines confesses de Clara García, que van ser condemnades a vuit anys d'internament en un centre tancat de menors i a cinc anys de llibertat vigilada. Encara que aquesta mesura és la màxima pena correctora que preveu la Llei de responsabilitat penal del menor per assassinat i conspiració, va provocar una gran alarma social.

Un altre supòsit que es va produir, va ser l'excarcelació de l'assassí de la jove catalana que va matar-ne els pares i la germana, afectada de síndrome de Down, i que va quedar en llibertat arran de l'entrada en vigor de la Llei, quan estava a l'espera de la celebració del judici.

La majoria dels delictes comesos per menors entre 1990 i 1991 van ser delictes contra la propietat⁸. En 1992 un de cada tres menors encausats al Jutjat Tutelar de Menors ho va ser per aquest tipus de delicte; d'aquests, els més freqüents van ser el robatori agreujat i la temptativa de robatori simple. Alguns presentaven problemes relacionats amb les drogues. Més de les tres quarts parts dels menors van resultar reincidents.

Els delictes més habituals pels quals es van detenir els menors a l'any 2001 han sigut els següents:

---

⁸ Entre el 25% i el 29% dels delictes comesos.

1. Robatori amb força a les coses: 1.089 detencions (29,85%)
2. Sostracció de vehicles: 957 (26,72%)
3. Robatori amb violència o intimidació: 654 (17,92 %)
4. Furt: 160 detencions: (4,38 %)
5. Tràfic de drogues: 146 (4%)

Dels menors detinguts, el 9,23% n'eren estrangers, sobre tot marroquins i romanesos i, en menor nombre, argelins i colombians.

S'observa un increment en termes relatius del nombre de delinqüents juvenils. No obstant això, aquestes dades s'han de relativitzar, ja que en el moment de la entrada en vigor de la Llei tots els expedients en curs amb menors, es van remetre a les Fiscalies de Menors.

Igualment, s'ha de tenir present que aquestes xifres inclouen també les infraccions comeses pels joves de setze anys a divuit, que abans estaven incloses en la justícia d'adults.

Tanmateix, el nombre de joves infractor estrangers si que augmenta exponencialment cada any. Segons dades facilitades pel Departament de Justícia, a Catalunya entre 1.999 i 2.003, els menors delinqüents estrangers han anat creixent des del 8,91% fins al 24,45%, es ha dir, s'ha triplicat en

només en cinc anys. Paral·lelament, s'ha produït el descens del nombre de menors espanyols⁹.

Persones	1999		2000		2001		2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Nacionals	3.180	91,09	3.358	88,16	5.274	83,56	5.267	81,57	4.122	75,55
Estrangers	311	8,91	451	11,84	1.038	16,44	1.190	18,43	1.334	24,45
Total	3.491		3.809		6.312		6.457		5.456	

Dos anys després de l'aplicació de la Llei del Menor, el *Consejo General del Poder Judicial* va elaborar un informe per conèixer la situació en què es troben els centres existents.

En les catorze Comunitats Autònomes que s'analitzen existeixen deficiències importants que impedeixen l'efectiva aplicació de la Llei. Així, en relació amb les mesures d'internament en règim tancat i semiobert, no existeixen centres per complir-les a totes les províncies, i en els que les hi ha, el nombre de places és insuficient. En la pràctica implica haver de recórrer a centres d'altres províncies amb el consegüent desarrelament del menor respecte la seva família, així com el compliment de les mesures amb un retard excessiu.

Així mateix, són mancats els centres terapèutics. Quan s'imposa aquesta mesura, els menors són remesos als serveis de salut general o a centres privats concertats, cosa que dificulta el tractament en alguns casos i, en d'altres, els deixa sense efectivitat. Tampoc existeix possibilitat de tractar adequadament els menors amb trastorns mentals i amb problemes de consum de droga. No existeixen places suficients en els centres de règim obert i arriben a incomplir-se les mesures de llibertat vigilada per falta de l'equip professional adequat per portar-ho a terme.

---

⁹ Dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

L'entrada en vigor de la LO 5/2000 no va suposar que al temps la creació simultània dels llocs de detenció i custòdia dels menors amb les exigències previstes en l'art. 17.3.4. No obstant això, aquesta mancança ha estat suplerta de diferents maneres. L'atenció mèdica que puguin necessitar queda coberta amb el seu trasllat als diferents centres assistencials que corresponguin. La separació dels detinguts menors d'edat dels detinguts adults es porta a terme mantenint a aquells en els despatxos policials o, en últim extrem, en calabossos no compartits amb adults.

Les mesures més urgents a adoptar és l'ampliació de les places en els centres existents i que existeixin en totes les províncies. Així mateix, és imprescindible augmentar els equips i el personal especialitzat.

La Llei, a la seva exposició de motius, busca l'interès del menor i pretén una justícia àgil per als joves delinqüents, tot promovent-ne la reeducació. Tanmateix, la seva aplicació ha produït, en alguns casos, l'efecte contrari al desitjat a causa de la falta de dotació econòmica per al seu desenvolupament. Resulta improcedent l'entrada en vigor d'una llei sense que vagi acompanyada dels mitjans econòmics, materials i humans que resulten necessaris per aconseguir la seva finalitat.

Per tant, la falta de mitjans és una de les carències més importants. Quan no resulten insuficients les instal·lacions, existeix una important carència d'efectius que, en la pràctica, comporta l'endarreriment a l'hora de tramitar els expedients i fins i tot l'augment de duplicitats no detectades, de les prescripcions i inclusivament la desnaturalització del procediment.

A títol d'exemple podem dir que, en la Fiscalia de Tarragona, durant l'any 2001, es van incoar tres mil diligències preliminars aproximadament, mil cent expedients de reforma, tres mil peces de responsabilitat civil i pels voltants de

sis cents procediments de revisió, als quals s'han d'afegir els procediments pendents de l'any anterior. Això pot donar bona idea de la necessitat que s'incrementin els mitjans personals, atès que actualment la Fiscalia compta amb un funcionari del Cos de Gestió de l'Administració de Justícia, tres del Cos de Tramitació, un del d'Auxili Judicial i només tres fiscals. Si no s'incrementen els mitjans es perdrà l'agilitat que la llei exigeix i no s'obtindrà el resultat desitjat per la llei: la possibilitat del canvi i de la reinserció del menor i no només el seu càstig.

La falta de finançament suficient per a la posada en marxa de la llei ha provocat que el govern autonòmic hagi aportat, l'any 2001, dos mil milions de pessetes.

Encara que pel que sembla existeixen cent vuitanta-sis fiscals especialitzats i que es van crear trenta-dos jutjats de menors, en resulten insuficients. Tampoc no hi ha el nombre necessari de places en els centres d'internament i no totes les províncies compten amb aquests centres. Potser seria necessari realitzar un anuari sobre els costos d'aplicació de la llei.

Pel que fa al lloc de compliment de mesures cautelars o preventives, Catalunya compta amb una diversitat de centres en règims tancat, semiobert i obert. No existeixen no obstant això els centres per al compliment de les mesures d'internament terapèutic. Els menors drogodependents, malalts o deficients mentals no compten amb centres on ser atesos. Si el delictes comès no ho és amb violència o intimidació, ni tan sols cap un internament en règim tancat. Caldria almenys concertar places en centres de la sanitat pública, atès que la majoria de menors en aquesta situació no prenen els seus medicaments i es descompensen podent donar lloc a conseqüències dramàtiques que deuen evitar-se costi el que costi.

La falta d'aquesta previsió és difícil de justificar tenint en compte la *vacatio legis* d'un any i de l'ajornament de dos anys més, que ja han transcorregut, per a la seva aplicació en delinqüents amb edats compreses entre els 18 i els 21 anys.

Pel que fa a l'internament dels menors, seria necessari tenir en compte la gran diferència que suposa un mateix període de privació de llibertat en els diferents moments evolutius de les persones. L'impacte és superior en un menor que es troba en ple desenvolupament evolutiu de la seva maduració i educació.

En aquest sentit, semblen resultar excessives, des d'un punt de vista educatiu, les mesures d'internament que contemplin períodes de temps superiors als dos anys. L'internament ha de ser en tot cas una mesura excepcional, que haurà de tenir una durada mínima. Més que en l'internament mateix, s'haurà de posar l'accent a la feina a realitzar amb el menor durant aquest període.

La regulació, pel que fa a la peça de responsabilitat civil, és probablement la menys encertada de les novetats introduïdes a la Llei. La tramitació en paral·lel de les peces de responsabilitat penal i de responsabilitat civil pot deixar indefensos als demandats i suposa en la pràctica que difícilment el perjudicat es vegi rescabalat. Aquest punt és especialment greu atès que, a diferència del procediment penal d'adults, en la majoria dels casos, els demandats solidaris (representants legals del menor), són solvents.

Al perjudicat se li fan dos oferiments i accions en diferents moments: un pel Ministeri Fiscal i un altre pel Jutjat de Menors. El perjudicat pot així mateix exercitar l'acció civil davant el Jutjat de Primera Instància, renunciar-ne i sol·licitar que sigui el fiscal qui l'exerciti en nom seu. En aquest cas també interposarà el Ministeri Fiscal la demanda de reclamació de quantitat si és procedent.

Així, la víctima és assetjada des de diferents àmbits. El Jutjat necessita conèixer la seva posició per obrir la corresponent peça. D'una altra banda, el

Ministeri Fiscal necessita els documents per poder fundar la seva pretensió quan no es tracti d'un simple dany emergent directe. A més, la representació que en nom seu pot efectuar el fiscal abraça el sentit tècnic de formular la demanda, acudir al judici i, si és el cas, recórrer en contra, però no pot acceptar una dació en pagament, un fraccionament o una condonació parcial del deute, per exemple. Així mateix, resulta difícil fer entendre al perjudicat que el Ministeri Fiscal no és el seu advocat d'ofici i que només interposarà la demanda si ho considera procedent i en la quantia que estimi justa, no fent-ho en els supòsits en què el valor del rescabament sigui ínfim.

A això cal afegir, que la demanda de responsabilitat civil deu efectuar-se abans de concloure l'expedient penal, i per tant, abans de saber quines són les actuacions de fet i, fins i tot, qui és el perjudicat.

En ocasions l'expedient conclou en sobreseïment per no haver proves que el menor sigui l'autor. La Llei estableix a més el deure d'incoar la peça de responsabilitat civil encara que no s'iniciï l'expedient penal. Això pot donar lloc a la interposició d'una demanda sense cap tipus d'investigació ni sobre la naturalesa del delictes ni sobre el perjudici sofert.

A més, la sentència dictada pel jutge de menors no té efectes de cosa jutjada. El perjudicat que compareix pel seu compte, sense lletrat i sense formular demanda ni proposar prova, es trobarà amb què la seva pretensió no té viabilitat. D'igual manera, el menor que compareix per si mateix a la vista civil tampoc fa manifestacions o al·legacions ni proposa prova perquè desconeix com actuar. Això resulta especialment greu atès que el menor d'edat no té capacitat legal per a contractar; però, no obstant això, es dona la paradoxa que pot obligar-se patrimonialment, atès que s'està decidint sobre la seva responsabilitat patrimonial.

En la pràctica ens trobem amb què es fa un únic oferiment d'accions pel Jutjat de Menors, prèvia comunicació pel fiscal de la identitat dels perjudicats. Si aquests accepten que sigui el Ministeri Fiscal qui exerciti l'acció civil, hauran de proporcionar al Jutjat les dades i documents necessaris i serà aquest qui traslladi l'esmentada informació al fiscal.

Pel que fa a l'execució civil, els problemes encara no s'han resolt. Llevat que hi hagi una reforma de la Llei, al perjudicat li resulta més segur acudir, assistit de lletrat, a la via civil ordinària. El fet que allà la responsabilitat civil dels representants legals sigui subsidiària -no solidària- no menyscaba el dret del perjudicat, ja que en la pràctica, tots els menors resulten insolvents i, en definitiva, qui respon civilment són els representants legals.

Tanmateix, les mesures de diversificació i, dins d'aquestes, la mediació, són socialment més cares que les sancions formals. Per exemple, rebre classes de conduir durant un temps o bé rebre un curs de formació, del tipus que sigui necessària.

A fi de solucionar els referits problemes es fa necessari una major coordinació entre l'Administració de l'Estat i les diferents comunitats autònomes. A casa nostra, és necessària una major dotació pressupostària. Les associacions juvenils juguen un paper molt important en el desenvolupament de la Llei i han d'intervenir bé des del pla preventiu, tot evitant l'aparició del risc i el conflicte social, bé des d'una perspectiva de tutela i desenvolupament de mesures alternatives a l'internament.

Tant les institucions com les entitats que treballen habitualment amb els menors, hauran d'observar el desenvolupament de la llei per denunciar aquells casos en què en la seva aplicació no es tingui en compte l'interès superior dels menors i la funció educativa i resocialitzadora que han de ser l'objectiu de tota

legislació que s'aprovi en relació amb els menors. S'hauran de denunciar i evitar els supòsits d'actuació basats en objectius sancionadors i retributius.

5.2 Els problemes d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, a Catalunya.

A Catalunya l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 5/2000 ha produït un desbordament del sistema que va obligar al Departament de Justícia a elaborar al mes de març de l'any 2004, un pla de mesures urgents d'actuacions previstes pels anys 2005-2007. La finalitat és adequar els programes, equipaments i personal tècnic a les noves necessitats de justícia juvenil, tot tenint en compte les variacions que es vagin produint.

En aquest pla d'actuacions s'ha volgut introduir les aportacions de tots els agents implicats (jutges de menors, fiscals, advocats, equips tècnic i associacions de menors, entre d'altres).

El Pla Director estableix també com a objectius crear les condicions que permetin l'aplicació de l'esmentada Llei als joves de 18 a 20 anys a partir del 2007. Nogensmenys, desitgem que aquests propòsits tan lloables disposin de les dotacions pressupostaries suficients per dur a terme aquestes finalitats.

5.3 La mediació com a mitjà de resolució de conflictes provocats pels menors

L'interès del menor, principi rector que informa la Llei 5/2000, fa necessari utilitzar les vies menys estigmatitzadores pels joves delinqüents. S'ha d'evitar i limitar, doncs, en la mesura que sigui possible, les circumstàncies de la

detenció abans del judici, que ha de ser excepcional. En conseqüència, s'ha de fer tot el possible per aplicar mesures substitutòries.

Quan sigui inevitable recórrer contra a la detenció preventiva, els titulars dels menors i els òrgans d'investigació hauran d'atorgar la màxima prioritat en la tramitació ràpida dels expedients a fi que la detenció sigui al més breu possible.

Igualment, a banda de la detenció, la resta de mesures que s'adoptin han de procurar que les conseqüències de la seva aplicació no pertorbin els objectius de reeducació i reinserció socials de l'infractor.

Com a mitjà absolutament novedós, el menys estigmatitzador de tots, que està aconseguint uns èxits considerables, apareix la mediació, en les seves dues vessants de conciliació i/o reparació amb la víctima, totes dues previstes a l'article 19 de la llei.

La mediació és, paral·lelament, una forma eficaç per a què el perjudicat obtingui el seu rescabament i per a què el menor compregui l'abast de la seva acció delictiva.

L'equip tècnic posa en contacte al menor infractor i la víctima en aquells supòsits en què això sigui possible, com ja explicarem més endavant, de manera que aquell sol·licita el perdó, verdader penediment, que comporta una satisfacció al perjudicat -sigui per devolució, indemnització o reparació-, i aquest renúncia a reclamar per aquest concepte. Sol implicar l'arxiu del procediment penal.

Si es donés el cas que el menor manifestés un sincer penediment que no és acceptat per la víctima, es podrien valorar les circumstàncies concretes del cas i procedir a l'arxiu del procediment penal amb reserva d'accions civils a favor del perjudicat. En el següent quadre, es poden apreciar les dades de la Jurisdicció de menors durant l'any 2003 a Catalunya, amb la presència important de les actuacions mediadores. Amb tot, el nombre de les actuacions en medi obert són les més significatives. I, en consonància amb l'esperit de la Llei, les mesures de règim tancat tenen un caràcter residual respecte a la resta d'intervencions i el seu nombre és molt inferior.

JURISDICCIO DE MENORS	Demandes	Intervencions	Finalitzats
Assessorament tècnic	5.459	6.366	6.072
Mediació i reparació	1.557	1.934	1.560
Mesures en medi obert	3.209	3.152	1.660
Mesures en centres	1.303	995	674
Total jurisdicció de menors	11.528	12.447	9.966

10

D'altra banda, cal fer esment de l'èxit obtingut a Catalunya, l'any 2003, pels programes de mediació i reparació, ja que, de les 1.557 demandes, l'any va concloure amb 1.560 expedients finalitzats i el nombre d'intervencions va ascendir a 1.934.

La LO 5/2000 opta clarament per la mediació des de l'inici del procediment com una forma de substituir o deixar sense efecte la mesura imposada. Però per a això s'exigeix que l'acte delictiu s'hagi comès sense violència o intimidació greu. En la pràctica suposa una limitació important a la possibilitat d'utilitzar la mediació. De totes maneres, conforme als principis generals del dret, les limitacions a la possibilitat de mediació o reparació han de ser restrictives i la utilització d'aquesta reparació extrajudicial ha d'atendre

---

¹⁰ Dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

fonamentalment a la bona disposició de l'autor i la víctima, disposició que analitzarà l'equip tècnic.

No obstant això, no hi pot haver cap dubte que la millor mesura a adoptar serà sempre aquella que vagi encaminada a desenvolupar polítiques socials que potenciïn la prevenció de les conductes delictives i que facilitin l'educació i integració social dels menors i que els doti dels recursos necessaris per evitar que es generi la delinqüència i el conflicte social.

6.El procediment

6.1 Anàlisi del procediment: principis rectors

L'exposició de motius de la Llei Orgànica 5/2000, en el punt quart, estableix el principi de la responsabilitat penal dels menors. Recorda que l'article 19 del Codi Penal fixa la majoria d'edat penal als divuit anys i exigeix la regulació expressa de la responsabilitat penal dels menors d'aquesta edat en una llei independent. Per això, tal com diu l'exposició de motius esmentada, les Corts Espanyoles van aprovar la Llei 5/2000 de Responsabilitat Penal dels Menors; tanmateix, el Codi Penal ha de ser interpretat en aquest punt en un doble sentit.

Primerament, s'ha de tenir present que la responsabilitat dels menors de divuit anys és fonamentalment educativa, en contraposició a la justícia penal dels adults, cosa que determina unes diferències transcendents entre el procediment i el tipus de sancions en un i altre sector. Tot això sens perjudici de les garanties comunes a tota persona sotmesa a l'administració de justícia.

En segon lloc, parla l'exposició de motius de l'edat mínima de catorze anys per sota de la qual les infraccions penals no tindran una resposta sancionadora de l'Estat, és a dir, estableix que els nens de menys de catorze anys són inimputables.

Això no obstant i tot centrant el debat en el caràcter fonamentalment educatiu que ha de tenir el sistema penal del menor, és fàcilment deduïble com aquesta característica bàsica en determina la seva naturalesa sancionada i ho fa en dos sentits:

- a) En primer lloc, hem de dir que ens trobem davant d'una justícia especialment individualitzada en què no hi ha una sanció determinada per a cada delictes o falta. No es pot ni tan sols dir que a cada fet delictiu el segueixi necessàriament una sanció.
- b) En segon lloc, cal fer esment del fet que la Llei estableixi un catàleg de mesures a fi de poder seleccionar en cada cas la més adient, tot tenint en consideració els fets comesos, l'edat, les circumstàncies familiars i socials del menor, així com la seva personalitat i els seus interessos.

L'interès del menor està constantment present, tant en la seva vessant individual - com a dret del nen i del jove a desenvolupar-se de manera plena a la societat-, com a la seva vessant col·lectiva, de manera que considerem més adequat i útil socialment formar nens i joves que siguin adults perfectament integrats en la societat de què formen part.

En aquest punt, adquireix una importància cabdal el principi d'oportunitat, com a principi rector del procediment del menor, amb especials implicacions pel que fa a la mediació. Aquest principi permet imposar o no una sanció a un delinqüent i, cas de decidir imposar-la, els seus marges. En base a l'oportunitat

d'aconseguir la condemna d'altres persones, la peligrositat dels quals és més gran, el fiscal decideix no acusar a una en concret; amb això, s'incrementa la rendibilitat del sistema de repressió penal, però entra en clara contradicció amb el principi de legalitat, considerat com una garantia envers l'Estat.

Aquesta necessitat de conèixer i limitar l'actuació de l'Estat, que es configura en el principi de legalitat i que defineix la nostra Constitució quan determina que "Espanya es constitueix en un Estat ... de dret", canvia forçosament davant el menor delinqüent, atesa la seva peculiaritat que no és altra que la seva edat: l'adolescent, el jove, l'educació del qual encara no s'ha acabat i de la que la societat se'n fa responsable.

En aquest punt, doncs, el principi d'oportunitat adquireix una nova dimensió al dret penal espanyol. Correlativament, i tal vegada la seva darrera conseqüència, la possibilitat de la mediació entre la víctima i el menor responsable com a forma de posar fi a la controvèrsia.

Els principis processals són, per altra banda, si fa o no fa els mateixos que en el procediment penal ordinari, és a dir, el menor té dret al jutge predeterminat per la llei, a un procés imparcial, a la presumpció d'innocència, a no declarar, a no declarar-se culpable, a ser notificat de l'acusació, a un procés sense dilacions, a la doble instància, a un procés regit pel principi acusatori, de defensa, d'oralitat, d'immediació i concentració, de contradicció i de publicitat.

No obstant això, és necessari matisar, l'abast del principi acusatori atès que només el Ministeri Fiscal pot exercir l'acusació. Segons aquest principi, si no hi ha acusació no hi pot haver judici i, en conseqüència, no hi pot haver condemna. D'aquesta funció acusadora se'n cuida el Ministeri Fiscal però no amb caràcter de monopoli. Efectivament, tant la persona de la víctima en forma de l'acusació particular, com fins i tot qualsevol ciutadà, en interès de la justícia - l'acció popular-, poden exercir-la.

Tanmateix, aquestes dues modalitats d'acció penal desapareixen en el procés penal del menor, on, com ja hem comentat, el principi d'oportunitat adquireix una importància cabdal i desconeguda a la legislació penal espanyola. El Ministeri Fiscal pot fins i tot deixar un comportament amb rellevància de infracció penal sense càstig en determinades condicions. Inclusivament, aquest principi permet l'aparició de figures jurídiques noves, que englobem amb la denominació de mediació i que inclou fonamentalment dues figures previstes a la Llei de Responsabilitat Penal del Menor, com són la conciliació i la reparació.

Cal també matisar altres principis del procés penal a l'àmbit del menor. I així és necessari precisar l'abast del principi de publicitat, molt més limitat que al procediment penal dels adults, de manera que el jutge pot restringir la publicitat de les vistes en atenció a l'interès del menor i també de la víctima. El secret s'utilitza, doncs, en el seu interès, per evitar l'estigmatització que l'existència d'un procés penal pot ocasionar al menor i per no fer malbé les seves possibilitats de socialització.

6.2 Requisits d'aplicació del procediment penal del menor

En l'aplicació d'aquest procediment, és fonamental conèixer l'edat del presumpte infractor. La determinació de la dita qüestió de vegades no és fútil. En el cas de joves indocumentats s'ha d'iniciar les diligències necessàries per comprovar la seva edat.

A Catalunya, la Fiscalia de menors pren fotografies, empremtes dels dits polze i índex i radiografia del braç dels menors per fixar una edat a què es fa

referència. Amb això s'intenta evitar la manca de control que impera en aquests moments a l'hora d'identificar-lo atès que sol ser habitual que faltin a la veritat a l'hora de referir les seves dades d'identitat.

És l'Hospital Clínic de Barcelona qui està assumint la labor de radiografiar els menors amb una mitjana de tres o quatre nens diaris. En la pràctica es planteja el problema habitual que alguns nens han estat radiografiats diverses vegades. Això era així perquè fins ara, en ares a la protecció del menor, després de la radiografia, les dades eren destruïdes. No obstant això, ara és suficient una sola radiografia que quedés arxivada en la fitxa del menor per tenir l'edat a què es fa referència del mateix. Tanmateix, no deixa de plantejar-se un problema de legalitat ja que la Llei de responsabilitat penal del menor estableix que els nens no poden ser sotmesos a registres d'aquestes característiques. Aquest registre s'utilitza exclusivament a efectes d'identificació.

Els requisits per a l'aplicació del procediment penal del menor són fonamentalment de dos tipus: subjectiu i objectiu.

6.2.1 Els requisits subjectius

Dins d'aquest epígraf, en podem fer una triple distinció:

1r Als menors de catorze anys, no se'ls exigirà responsabilitat penal sinó que se'ls ha d'aplicar la legislació de protecció de menors prevista al Codi Civil, d'acord amb l'article 3 de la Llei Orgànica 5/2000. Tanmateix, les competències en protecció de menors van ser transferides a la Generalitat l'any 1981 i la legislació aplicable és la Llei 37/91 de 30 de desembre sobre mesures de protecció dels menors desamparats i de l'adopció.

2n El segon grup, segons la triple diferenciació al·ludida inicialment, fa referència als menors de més de catorze anys. A aquestes persones se'ls ha d'aplicar la Llei del Menor amb tota la seva amplada i amb totes les seves especificacions.

3r La última distinció és la que correspon als majors de edat i menors de vint-i-un anys. En aquests casos, conforme a l'article 4 de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor -que recull alhora allò que estableix l'article 69 del Codi Penal- es pot aplicar la legislació dels menors si, un cop hagin informat el Ministeri Fiscal i l'advocat de l'imputat, el Jutge instructor ho considera adient.

Aquest supòsit requereix la concurrència d'altres requisits, és, doncs, un supòsit molt més estricte en la seva aplicació, atesa la disminució penològica que suposa aplicar a una persona major d'edat la legislació penal creada pels menors, molt més beneficiosa si la comparem amb les penes previstes pels adults delinqüents. I així són condicions necessàries per aplicar la legislació penal del menor amb un adult de fins a vint-i-un anys:

- a) Que hagi comès una falta o un delicte menys greu sense violència o intimidació en les persones i sense haver-ne posat en perill greu la vida o la integritat física.
- b) Que no sigui reincident.
- c) Que les seves circumstàncies personals i el seu grau de maduresa ho aconsellin.

6.2.2 Els requisits objectius

El requisit objectiu més important és, tal i com s'infereix de l'article 5 de la Llei, el fet que el menor hagi comès algun dels comportaments tipificats com a delictes o falta al Codi Penal o bé a les lleis penals especials. No hi ha, doncs, una tipificació dels comportaments que aquesta Llei sanciona sinó que, per remissió al Codi Penal, castiga totes les infraccions que figuren en aquest text (i en les lleis penals especials).

Un cop hem examinat els requisits per poder aplicar el procediment que preveu la Llei Orgànica 5/2000, és necessari establir quins són els requisits per a que tingui lloc la mediació, objecte fonamental d'estudi d'aquest treball.

6.3 Els requisits de la mediació.

Com ja hem avançat anteriorment, la mediació té dues vessants, totes dues reflectides a l'article 19 de la Llei. D'una banda, la conciliació amb la víctima, on té lloc l'activitat més pròpiament mediatora i, d'altra banda, la reparació a la víctima. Ambdues actuacions determinen, un cop fet l'informe corresponent per part de l'equip tècnic i la seva actuació mediatora, i si finalitzen amb èxit, la petició de sobreseïment de l'expedient del Ministeri Fiscal.

Ambdues actuacions són, per tant, constitutives del que anomenem activitat mediatora però amb un contingut i unes possibilitats processals per a les parts que hi participen molt diferents, com ja analitzarem en altres epígrafs d'aquest treball.

En primer lloc, la conciliació del menor amb la víctima i amb l'actuació mediadora de l'equip tècnic és l'activitat més pròpiament de mediació que contempla la Llei. Exigeix l'actitud de penediment del menor delinqüent, tot assumint-ne el rebuig social del seu comportament infractor, i la seva disposició a demanar el perdó de la víctima o del perjudicat per aquest comportament.

D'altra banda, és necessari també l'actitud de consens i disposada al diàleg del perjudicat; la víctima ha d'acceptar que, amb aquest acte de constricció, s'acabi el procés penal envers el menor, sens perjudici dels acords a que arribin ambdues parts pel que fa a la responsabilitat civil que en resulti. Tots dos conserven, doncs, facultats importants de negociació. Per això, alguns estudiosos miren d'aplicar a aquest fenomen mediador la teoria de la voluntat que regeix en el camp del Dret Civil per a la conclusió dels negocis jurídics.

L'altra activitat que entenem de conciliació, entesa en el seu sentit més ampli, és la de reparació a la víctima. Aquesta actuació consisteix en el compromís a què arriba el menor amb la víctima de realitzar els comportaments que siguin necessaris per a la reparació del mal que el menor l'ha ocasionat o bé de dur a terme determinades actuacions en benefici de tota la comunitat, i la seva realització efectiva. Evidentment, aquí també les facultats de negociació entre totes dues parts són importants i fan necessària la tasca mediadora de l'equip tècnic corresponent.

Una vegada dit això, ja estem en condicions d'aprofundir el requisit subjectiu de ambdues formes de mediació, és a dir, la disponibilitat dels subjectes -el menor, d'una banda; i la víctima d'una altra- per seure plegats i negociar dins de les possibilitats establertes a la Llei i amb el patrocini de l'equip tècnic.

Quant als requisits objectius, són més difícilment delimitables. Les dues possibilitats de mediació, desconegudes fins ara i que signifiquen la introducció més forta i important del principi d'oportunitat al nostre Dret Penal, per tal d'evitar l'arbitrarietat, incorporen el seu límit objectiu al mateix article 19, a tenor del qual només queda oberta la via de la mediació tot tenint en consideració la gravetat i les circumstàncies dels fets i del menor, de manera particular la falta de violència i intimidació greus en la seva comissió.

Aquesta manera de delimitar una figura jurídica penal, una mica ambigua, és poc usual al Dret Penal ja que sembla contravenir el principi de seguretat jurídica, de tipicitat i de legalitat de les penes. Però, com ja s'ha dit, el principi d'oportunitat i d'actuar en tot moment en interès del menor informen tota la legislació penal en aquest supòsit.

No obstant això, atès que principi d'oportunitat no ha de significar de cap de les maneres l'arbitrarietat, hem de fer esment de la falta de violència i intimidació greus que han de tenir els comportaments infractors per poder ser objecte de la mediació. És a dir, creiem que els comportaments que impliquin una violència o una intimidació molts greus envers les persones han de comportar la impossibilitat d'acudir a la via de la conciliació. No hem d'oblidar que aquests són els delictes que més intensament rebutja la societat i que més alarma social creen.

Tanmateix, els termes de l'article no són taxatius, cosa que pot permetre, en casos molt concrets (*v.gr.* una persona molt jove i si es el seu primer comportament delictiu) anar a la via de la mediació encara que la infracció hagi estat comesa amb violència o intimidació greus per a les persones.

La dicció concreta de l'article 19, que diu "*También podrá el Ministerio Fiscal desistir de la continuación del expediente...*"¹¹, ens fa arribar a la conclusió que no s'ha d'interpretar en el sentit que aquesta facultat de mediació sigui vinculant per al Ministeri Fiscal. I, per això, creiem que, per tal d'evitar les arbitrietats en la interpretació d'aquest article, la formulació del qual és força àmplia, com ja hem comentat, la Fiscalia ha de donar les instruccions corresponents, tot determinant quines infraccions de les previstes en el Codi Penal poden ser objecte de la mediació i quins han de ser els supòsits específics en què s'ha de permetre, tot i que hi hagi violència o intimidació greus.

D'altra banda, els principis que informen la legislació penal, com ara i en primer lloc, l'interès del menor, han de col·laborar en la determinació d'aquests supòsits.

6.4 Les parts

Primerament, cal dir que el legislador ha volgut una jurisdicció tècnica i especialitzada a fi d'aplicar correctament una normativa tan particular. Per això, tots els intervenint dins del procediment (jutges, fiscals, advocats i equips tècnics) han de ser especialistes en la matèria.

Així, la Disposició Final Quarta de la Llei 5/2000 estableix que el Consejo General del Poder Judicial i el Ministerio de Justicia han de promoure la formació dels jutges i dels fiscals especialistes en matèria de menors.

---

¹¹ Manuel Jesús Dolz, Algunos aspectos de la legislación penal de los menores. La Ley N° 4540 de 14 de Mayo de 1998.

Igualment determina que a totes les Fiscalies hi ha d'haver una secció de menors, composta per fiscals especialistes. En el mateix sentit, la Llei també preveu que el Consejo General de la Abogacía ha d'adoptar les mesures adients a fi que els Col·legis professionals imparteixin els cursos necessaris per a la formació dels advocats que vulguin adquirir l'especialització en matèria de menors.

L'especialització ha de ser igualment present en el cas dels equips tècnics, en raó de les funcions importantíssimes que els atribueix la Llei. L'interès del menor, principi que informa tota aquesta peculiar legislació, s'ha de valorar amb criteris tècnics, que han de proporcionar al fiscal i al jutge els equips de professionals, especialitzats en ciències no jurídiques, com ara els psicòlegs, els psiquiatres, els sociòlegs. A més, la seva intervenció en la mediació és absolutament fonamental.

Aquesta especialització, no gensmenys, s'ha trencat pel que fa a la via del recurs. Si bé inicialment la Llei va preveure la resolució del recurs d'apel·lació a càrrec una Sala de Menors incardinada en el Tribunal Superior de Justícia, la modificació que va suposar la Llei 9/2000, de 22 de desembre, concretament al seu article 41, ha deixat aquest recurs en mans dels magistrats de les Audiències Provincials sense cap mena d'especialització en el tema dels menors¹².

Pel que fa a les parts en el procés penal dels menors, abans d'entrar en l'estudi pormenoritzat de cada una d'elles, només recordar, tal com ja es va dir

---

¹² Creiem que la reforma no ha estat adequada. Trenca el principi d'especialització sense cap raó justificativa i a més el trenca en el moment de resoldre el recurs; és a dir, la decisió presa per un magistrat especialista en el tema de menors, i per tant, pel jutge suposadament més preparat per decidir-ne sobre el cas, pot ser –i de fet ho és- revisada, qüestionada i fins i tot substituïda per la decisió dels magistrats de l'Audiència, on no està prevista cap especialització en aquest àmbit i, per tant, per un jutge *a priori* menys coneixedor de la legislació penal dels menors. Una altra raó ens fa estar a favor de la competència dels Tribunals Superiors de Justícia, i és el relativament alt volum de feina de les Audiències al costat de l'escassíssim volum de treballs de la Sala del Civil i Penal dels Tribunals Superiors de Justícia, sobretot en aquelles Comunitats Autònomes on no han de decidir sobre qüestions de Dret Civil Foral. És en aquesta Sala on creiem que hauria de crear-se una secció especialitzada en els menors que se'n cuidés dels recursos.

en parlar de les característiques generals d'aquest procediment, que no existeix ni l'acusació particular ni l'acció popular, cosa que evidentment redueix el nombre de parts pel que fa a l'acusació. Aquesta està exclusivament a les mans del Ministeri Fiscal. Ni el perjudicat ni, encara menys, qualsevol altre ciutadà, no poden instar l'acusació envers un menor d'edat (fins i tot un menor de vint-i-un anys en determinades condicions) a l'Estat Espanyol.

6.4.1 El menor delinqüent

La noció del menor com subjecte d'intervenció no es pot entendre sense la seva definició prèvia com a subjecte de necessitats i, alhora, com subjecte de responsabilitat i també de drets¹³

El dret penal del menor és Dret Penal; per tant, inclou el concepte de responsabilitat, però també té garanties pels menors, en front del model paternalista, basat en la irresponsabilitat i en l'exclusió de garanties

6.4.1.1 Aspectes sociològics

L'article 1 de la Convenció dels Drets del Nen, feta en el marc de l'Organització de Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, defineix el nen com a l'ésser humà, l'edat del qual és inferior als divuit anys; però amb l'excepció que la seva llei personal aplicable assenyali un altre moment per aconseguir la majoria d'edat.

---

¹³ Reconeixement present ja en la Constitució Espanyola de 1978 i en la introducció dels acords i convenis internacionals en el Dret positiu, així com en la també citada

A l'Estat Espanyol, conforme determinen l'article 12 de la Constitució i l'article 315 del Codi Civil, la majoria d'edat s'aconsegueix als divuit anys. D'altra banda, l'article 19 del Codi Penal també col·loca la majoria d'edat penal als divuit anys. No obstant això, aquesta majoria no significa l'exoneració total de responsabilitat penal de les persones que no arriben a aquesta edat sinó que únicament estableix la impossibilitat de depurar-la amb les estipulacions contingudes al Codi Penal i la difereix a la Llei de Responsabilitat Penal de Menor, previsió que va ser finalment una realitat amb la Llei Orgànica 5/2000, que estem examinant.

En realitat, tampoc no és pot dir que el Codi Penal no afecti als menors de divuit anys, ja que únicament no els és aplicable quant a les conseqüències penals de llur acció infractora. Sí hem de cercar, però, al Codi el pressupòsit normatiu d'aquesta conseqüència, pel que fa a la tipicitat de les conductes infractores. Així, l'article 1 de la Llei 5/2000, quant a la declaració general sobre la seva aplicació, fa una remissió al Codi Penal (i a la legislació penal especial), de manera que s'ha de fer la valoració jurídica de les conductes susceptibles de generar responsabilitat penal en els menors tot atenent als tipus penals inclosos al Codi Penal (i a la legislació especial ja anomenada).

Quan el menor ha comès una infracció, ens trobem amb dos interessos contraposats, tots dos necessitats de protecció:

1r La minoria d'edat, que, per tal de ser protegida eficaçment, no ha de ser sotmesa al Dret Penal.

2n La defensa de l'interès social, que s'intenta aconseguir amb la sanció i la retribució de la sanció que s'imposi.

En aquesta dicotomia, escollim el primer valor per sobre del segon, ja que la prevalença de l'interès del menor sobre la resta dels bens jurídics fa que pensem que la defensa social romandrà, a llarg termini, sana i estalvia.

Les raons per les quals el menor comet una infracció penal són moltes. La teoria que ens sembla més adient és la que fa referència al fet que les conductes, fins i tot les delictives, s'aprenen. En el seu procés d'aprenentatge i socialització, el nen interioritza les conductes desviades que caracteritzen el grup a què pertany i que són les més nombroses, en comptes de les conductes socialment positives, que són gairebé inexistentes al seu grup.

Aquesta és l'explicació més adient per la delinqüència juvenil que neix als barris marginals de les nostres ciutats i que són alhora els que tenen l'índex de criminalitat més elevat.

Les conductes desviades són, doncs, el resultat lògic d'un procés d'incomunicació entre els diferents grups socials, de manera que els joves de grups socials extremament pobres miren d'accedir a les fites cobdiciades per tota la societat mitjançant tot un seguit de conductes, legitimades al seu entorn, però que són rebutjades per la majoria de la societat.

Combatre aquest tipus de delinqüència amb les mesures que preveu la nostra legislació penal del menor és difícil i tal vegada socialment hipòcrita. Quan l'article 19 de la Llei 5/2000 parla de la mediació, en la seva doble modalitat de conciliació i reparació del dany, no sembla que el legislador estigui pensant en un delinqüent molt jove, que ha viscut tota la seva vida envoltat de comportaments criminals, que s'han constituït com el seu únic referent social, sinó que pensa més aviat en un infractor ocasional que surt d'un ambient mitjà, relativament socialitzat i amb la capacitat d'identificar el comportament

transgressor i, consegüentment, de penedir-se'n i de dur a terme comportaments de reparació del dany o en benefici de la comunitat.

El jove delinqüent dels barris marginals i de criminalitat elevada no té –no ho l'ha tinguda mai- la capacitat per reconèixer la infracció, que, per altra banda, el permet integrar-se perfectament en el seu món i, fins i tot, gaudir-ne d'un cert èxit.

No obstant això, en el cas improbable que l'actuació de les administracions competents, singularment dels equips tècnics, aconseguís de fer néixer en aquest jove delinqüent la capacitat per identificar el comportament delictiu com a tal i, per tant, fer-ne efectiu el penediment, tard o d'hora haurà de tornar al seu barri marginal, on la infracció penal continua essent un valor positiu més que no pas un desvalor. Això significa, des d'aquesta perspectiva, aprofundir en la desestructuració del jove, tot aconseguint els efectes contraris als pretesos per la mediació.

La societat pressiona durament els individus i els empeny fins a comportaments que s'arreglaren fora del respecte a la Llei penal. Quan les institucions intervenen, un cop han tingut lloc els primers comportaments infractors -i ho fan amb un caràcter sancionador- aquesta intervenció provoca l'agudització del caràcter antisocial del menor.

Aquest, catalogat d'aquesta manera, es converteix definitivament en allò en què ha estat etiquetat. Tanmateix, encara que la intervenció de les institucions intenti evitar la sanció, -en les primeres infraccions i en les més lleus- i, amb això, el caràcter estigmatitzador del procés penal, la provenença de determinats barris crea una etiqueta social, de proporcions terribles i gairebé impossible d'esborrar.

Aquest és el delinqüent de *Knock on any door*, titulada a les pantalles espanyoles de l'època *LLamad a cualquier puerta* (1948), pel·lícula d'en Nicholas Ray¹⁴.

Malgrat el suport i la confiança del seu advocat, el jove Nick no se'n sortirà i acabarà per cometre el crim més greu, l'assassinat. La pressió social, la por al fracàs, sobretot respecte de les persones que més hi confien -la dona i l'advocat-, la pobresa en què ha viscut i la seva manca de preparació, que el fan molt vulnerable envers els durs cops de la vida (*v.gr.*, el suïcidi de la seva dona, impotent per ajudar-lo) i la tremenda dificultat per superar l'etiqueta social de delinqüent, que l'ofega, el fan deixar el bon camí i llençar-se novament al món, que tant bé coneix, de la delinqüència.

Un cas semblant és el jove delinqüent *Pedro*, del film *Los Olvidados* (1950), del director aragonès Luis Buñuel. L'adolescent Pedro, provenint d'un dels barris més pobres i marginals d'una ciutat mexicana, aconsegueix sortir d'aquest món i arriba com a intern a un reformatori, on és feliç per primera vegada a la vida.

Tanmateix, fora de la institució, la vida roman igual d'injusta. Com a prova de confiança, obté del director els diners per sortir del centre i comprar un paquet de tabac. Però en Pedro no pot tornar al seu paradís i no perquè vulgui robar els diners i marxar del centre, sinó perquè els hi roba el Jaibo, un antic company del barri. D'aquesta manera el mite del jove delinqüent a causa de la misèria i de la seva possible regeneració queda desautoritzat. Si en Pedro escapés amb els diners per pròpia voluntat, això significaria donar la raó al director del centre. És molt més greu que el fracàs provingui de l'exterior i

---

¹⁴ El seu delinqüent reformat, que ha aconseguit sortir-se'n amb uns grans esforços personals, l'advocat Andrew Morton, representat magistralment per Humphrey Bogart, mira d'ajudar a un altre fill del carrer, el Nick Romano (John Derek) i el defensa de les seves primeres acusacions, furts de poca importància, enmig d'unes institucions despietades, per les quals ser un delinqüent jove és més aviat un agreujant que no pas una situació que l'afavoreixi

contra la voluntat d'en Pedro. Encara que les institucions puguin crear al voltant de l'adolescent un entorn de justícia i fraternitat, si fora del centre subsisteix la societat de la injustícia i del dolor, la reeducació del menor és impossible i la crueltat del món persisteix¹⁵.

Encara que el fenomen de la delinqüència s'ha relacionat directament amb les famílies menys afavorides, nombrosos estudis ens revelen que la realitat n'és una altra. El pes de la societat no només actua entre el jovent més pobre i marginal, sinó que també ho fa sobre els joves de les famílies benestants. La pressió sobre els fills a fi que continuïn amb el negoci familiar o bé per a que el millorin, l'obligació de mantenir l'estatus familiar dins d'una societat cada cop més competitiva, fa que el nivell d'exigències envers aquests joves sigui tant alt que alguns d'ells, tot provant de fugir-ne, duguin a terme comportaments infractors. D'altres es refugien en una actitud de conformisme passiu i cauen sota l'ombra de les drogues o el alcohol.

Il·lustra molt clarament aquest supòsit la coneguda pel·lícula de Nicholas Ray *Rebel without a cause; Rebelde sin causa* (1955)¹⁶. Ray enfronta en aquest relat dos adolescents. L'un, en Plato (Sal Mineo), és un noi ric, que viu en una gran casa, amb la nana a qui els pares en confien l'educació; però, tot i que ella és una dona agradable, no aconsegueix reemplaçar l'afecte inexistent dels pares en l'ànima del noi. Ell mira d'integrar-se al grup de joves de la seva escola, les relacions entre els quals es fonamenten en la violència, però no li és possible adaptar-s'hi: en coneix les regles però no les hi pot controlar; per això, roman una vida de solitud. L'altre adolescent, a qui en Plato intenta desesperadament apropar-se, és en Jim Stark (James Dean), un jove nòmada que s'enfronta als seus pares mirant d'aconseguir arrelar. Cada cop que en Jim té algun conflicte amb el seu entorn, els seus pares fugen sense adonar-se'n

---

¹⁵ "El cine de la crueldad", André Bazin, Editorial Mensajero, 1997.

¹⁶ En opinió de Carlos Benpar ("Nicholas Ray", Ediciones JC), *Rebel sense una causa* és la única traducció correcta i fidel del títol d'en Ray. L'exclusió de l'article "una", deixant el títol en *Rebel sense causa* canvia totalment el sentit atorgat per l'autor a la paraula causa i perd el seu significat de principi ideològic; per convertir-se simplement en un motiu o en una raó.

que ells formen part indissoluble de l'entorn del seu fill i que les seves carències afectives -una mare dominant i un pare desprestigiad- i els seus fracassos socials angoixen el seu fill i l'empenyen a comportaments antisocials.

Aquests comportaments, encara que poden arribar fins a cotes de gran violència, si es detecten aviat, es poden corregir amb més facilitat que en el cas dels menors de barris pobres i marginals, sobretot si la família del menor col·labora i està disposada a canviar alguns dels paràmetres amb què ha funcionat. Aquestes famílies tenen un nivell cultural més alt que les famílies dels barris marginals i, un cop encarades amb el problema, una vegada aquest ha estat identificat, poden reaccionar molt favorablement, encara que no totes ho facin.

En aquests casos, la mediació és molt útil: permet al menor enfrontar-se amb el seu comportament i assumir-lo com a socialment reprobable, tot adquirint-ne consciència. No hem d'oblidar que el jove ha viscut tota la vida en un entorn familiar respectuós de les normes socials i això facilita la tasca de l'equip tècnic, per més que, sota aquesta defensa, fins i tot excessiva dels valors socials, el menor hagi detectat al si de la seva pròpia família el germen de la frustració que l'ha dut a rebel·lar-se contra aquests mateixos valors.

Des de la perspectiva del rescabament econòmic als perjudicats, l'aplicació de la mediació resulta més fàcil atesa la capacitat econòmica d'aquestes famílies.

6.4.1.2 La seva posició davant del Dret Penal

Des de la perspectiva de l'adolescent que es configura com a subjecte del Dret Penal, es fa imprescindible adoptar una posició, forçosament intermèdia, entre

les necessitats evolutives del menor i la necessitat social de protegir-lo per tal d'assegurar el seu desenvolupament personal i integral. En aquesta dicotomia, cal preguntar-se si el menor d'edat pot ser un subjecte del Dret Penal. Evidentment, les infraccions de què sigui responsable són actes típics i antijurídics però sembla plausible que manca l'element de la culpabilitat.

Atesa la capacitat intel·lectual del menor, la plenitud de la qual no es considera adquirida fins a la majoria d'edat, és evident que falta un dels pressupòsits de la teoria del delictes. Si la llei penal estableix una disminució important de la pena per a l'adult que ha comès un delictes en una situació que poden definir com un estat d'alienació mental -perquè aquest estat ha minvat les seves capacitats intel·lectuals i volitives respecte de la conducta que ha dut a terme- i si aquesta atenuació pot arribar fins a l'exoneració total, amb més raó hauríem d'exculpar la infracció del menor, el qual no té plenament desenvolupades les seves capacitats intel·lectuals.

Però, és el cert que determinades infraccions, per la seva gravetat, no poden quedar sense una resposta social, encara que aquesta tingui en consideració l'edat del presumpte autor. Primer, per la alarma social que creen aquest tipus de delictes. Segon, pel plus d'alarma social que provoca la realització d'un comportament tan greu per part d'un menor. Nogensmenys, la mediació permet que sigui la víctima de la infracció qui participi activament en la decisió referent al càstig al menor i l'abast que ha de tenir la seva pròpia reparació com a perjudicat.

En aquest punt cal fer esment de les expectatives que la mediació ha de complir pel que fa al menor infractor:

- 1) Fer-se responsable de les pròpies accions i de les seves conseqüències.

- 2) Participar voluntària i activament en la mediació entre ell i la víctima.
- 3) Participar en la recerca de solucions al conflicte. Compensar i reparar a la víctima.
- 4) Obtenir els beneficis previstos en el Codi penal.

D'altra banda, cal dir, que la Llei estableix una edat d'imputabilitat absoluta fins als catorze anys. La determinació objectiva d'un període, com ara l'edat, que no té en consideració les circumstàncies personals, familiars i socials de cada individu ni el seu procés de maduració és sempre injusta però, alhora, respon a dos principis, el de seguretat jurídica¹⁷ i el principi que presideix tota la nostra justícia juvenil, el principi de l'interès del menor. En aquest sentit la llei distingeix entre "l'autora" i la "responsabilitat", distinció en base a la qual un menor de catorze anys pot ser autor d'un fet però no pas el responsable, havent d'intervenir en atenció a la seva protecció i amb la finalitat de restablir l'orde social mitjançant un procediment de protecció.

Tanmateix, és criticable que el legislador no hagi previst expressament la possibilitat d'un internament psiquiàtric per als menors de catorze anys que cometem crims greus. Justament la seva conducta és l'exponent clar del desequilibri mental. Creiem que és possible aplicar l'article 763 de la Llei d'Enjudiciament Civil vigent, per tal d'internar-lo en un centre psiquiàtric. Estem d'acord, però, en la impossibilitat d'aplicar la mediació en aquests supòsits, atesa la seva manca de capacitat per assolir la responsabilitat dels seus actes, de demanar i reflexionar sobre el perdó i de compensació envers la víctima.

---

¹⁷ En cap cas no serà sotmès al Dret Penal un nen de edat inferior als catorze anys, per més maduresa que mostri i encara que el seu comportament, des de la mirada d'un adult, sigui d'una crueltat sense explicació.

Els menors entre catorze anys i divuit, tot i trobar-se en un procés incomplet de maduració, són els veritables subjectes actius de la mediació. La capacitat d'aquest jovent per intervenir en el procés de mediació sovint s'ha equiparat amb el procés civil. Aquesta pretesa civilització del procés penal¹⁸ és una concepció molt primària del procés civil, on el Jutge és, evidentment, quelcom més que un simple mediador, i poc exportable al model penal, tant dels adults com dels menors.

Justament aquesta manera d'enfocar el problema com si d'una controvèrsia en l'àmbit civil es tractés, és el que alguns autors han anomenat fenomen de civilització del dret penal i serà la *pièce de resistance* d'aquest treball

Pel que fa a la mediació, el primer entrebanc per assolir aquesta teoria és la manca de plena capacitat d'obrar que té el menor, justament en atenció a la seva edat. No hem d'oblidar que la Llei civil no li permet ni casar-se ni disposar dels seus propis bens i que el manté sotmès a la potestat dels pares o tutors. El seu procés de maduració no es considera acabat fins a la majoria de edat, i això per protegir-lo a fi que pugui aconseguir el grau de maduresa que el permeti desenvolupar-se amb plenitud en el món jurídic. I, tanmateix, a la justícia penal, aquest menor pot conciliar-se amb plenitud d'efectes i acordar un compromís de reparació.

Evidentment, si el Dret Penal consent aquest tipus de conciliació no és com a manifestació del principi de l'autonomia de la voluntat, que el menor no té, sinó des de la perspectiva de facilitar-ne la seva integració social. Es tracta de responsabilitzar al menor dels seus actes, d'aconseguir que prengui consciència de allò que ha fet i n'accepti les conseqüències.

---

¹⁸ És a dir, el fet de resoldre una controvèrsia existent entre dues parts que estan en situació d'igualtat en el procés – i que gaudeixen d'identiques possibilitats d'atac i de defensa-, davant una persona –el Jutge- que en fa de mediador. Una part de la doctrina considera, fins i tot, que la teoria de la conclusió dels negocis jurídics, vàlida al Dret Privat, pot tenir validesa en el camp de la mediació penal.

Estem, doncs, davant d'una conciliació impròpia, atès que només una de les parts -l'adult- té la capacitat requerida pel dret per concloure els actes jurídics.

S'ha de tenir en compte que es pot donar el cas que la víctima sigui també menor d'edat. En aquest supòsit, la manca de capacitat per atorgar el consentiment d'aquest menor s'ha de completar amb el que doni el seu representant legal.

La mediació en el aquest camp s'ha d'interpretar, doncs, com a mesura per socialitzar el menor infractor. Es mira d'evitar l'estigmatització que en el menor pugui produir un procés penal i s'intenta aconseguir la satisfacció i la reparació de la víctima per mitjans menys agressius que els que suposa tot procés penal.

També hi entren en lloc els principis, ja coneguts d'oportunitat i de proporcionalitat. Quant aquest darrer, no funciona com en el cas dels majors d'edat, de manera que, atès que sempre està present l'interès del menor, no sempre correspon la sanció més dura al fet més greu. El principi de proporcionalitat – a més gravetat, més sanció-, en la seva formulació més elemental, només està present en la legislació penal del menor en el cas de haver-ne comès delictes castigats amb més de quinze anys de presó al Codi Penal.

Vinculat amb la teoria de l'autonomia de la voluntat en el camp de la conciliació del menor, hem d'apuntar el problema de la possible aplicació dels vicis del consentiment¹⁹. En principi, sembla difícil que aquesta teoria pugui tenir un reflex en l'àmbit esmentat, atès que, per definició, el menor no té capacitat per concloure un negoci amb validesa o, com diu l'article 1263 del Codi Civil, ni els menors ni els incapacitats no poden prestar vàlidament el consentiment.

---

¹⁹ Conforme a l'article 1265 del Codi Civil, és nul el consentiment prestat per error, violència, intimidació o dol.

Això no obstant, l'error o la violència, la intimidació o el dol que hagin pogut viciar el consentiment prestat pel menor han de tenir una repercussió en el procediment. D'aquesta manera, quan diu l'article 19 de la Llei 5/2000, que si el menor no compleix el compromís de reparació amb la víctima, el Ministeri Fiscal ha d'ordenar la continuació de la tramitació de l'expedient, és evident que l'al·legació d'un vici en la manera com totes dues parts van dur a terme l'acord, ha de ser valorada pel fiscal per evitar-ne la sanció –la continuació de l'expedient- que preveu la Llei. El problema és més aviat teòric, atesa la intervenció mediatadora dels equips tècnics, professionals imparcials, que han d'actuar guiats únicament per l'interès del menor.

En atenció a la seva minoria d'edat i, tal com hem dit, a la impossibilitat del menor de prestar el consentiment vàlidament, la Llei preveu la presència, al seu costat dels representants legals. No obstant això, si cap d'aquests representant no fos present en el moment de l'exploració, en farà les funcions un membre del Ministeri Fiscal diferent del fiscal que instrueix l'expedient.²⁰

6.4.1.3 La seva posició davant del procediment

Quant a la presència del menor al procediment, gaudeix de totes les garanties processals que la Constitució garanteix a tots els imputats en causes criminals i que figuren a l'article 520 de la Llei d'Enjudiciament Criminal.

En atenció a la seva edat, té dret a rebre, quan és detingut, un tractament especial. Així, la seva detenció ha de posar-se immediatament en

---

²⁰ Sembla que la Llei va optar per la figura del fiscal representant en comptes d'atorgar aquesta potestat a l'entitat pública de protecció dels menors en situació de desempara o, fins i tot, al mateix advocat defensor, en base a l'article 3.7 de l'Estatut del Ministeri Fiscal, a tenor del qual correspon a aquest òrgan la defensa del menor i de l'incapaç

coneixement dels representants legals i del Ministeri Fiscal i, si es tracta d'un menor estranger, s'ha de notificar a les autoritats consulars. Igualment, el menor ha de ser custodiat en un lloc adequat a la seva edat i circumstàncies personals i ha de rebre l'atenció mèdica, psicològica i d'assistència i protecció socials que en pugui necessitar.

El menor té dret a l'assistència d'un advocat. L'article 22 de la Llei determina que, un cop rebuda la notificació de la incoació de l'expedient que dugui a terme el Ministeri Fiscal, el Secretari Judicial del Jutjat de Menors ha de requerir al menor i als seus representants legals perquè en designin un advocat en el termini de tres dies.

Tanmateix, per aplicació de les disposicions de la Llei d'Enjudiciament Criminal, és evident que el menor té dret a disposar d'un advocat des de la primera diligència que es dugui a terme. Per tant, malgrat el contingut de l'article 22, s'ha de designar un advocat al menor si és detingut des del mateix moment de la detenció, tant a les dependències policials com davant del Ministeri Fiscal, per dur a terme qualsevol actuació prèvia a la incoació. D'altra banda, l'advocat del menor està present a la Llei en totes i cadascuna de les fases del procediment.

Les recomanacions del Consell Fiscal són que els menors detinguts declarin preferentment en les fiscalies abans que a les dependències policials, encara que no sempre aquestes recomanacions es duen a la pràctica. Sí s'estableix que per a la declaració a la seu policial hauran d'estar presents tant el lletrat defensor com els pares, tutors o guardadors del menor.

En el procediment penal contra menors delinqüents, al Ministeri Fiscal, a més de l'exercici exclusiu de l'acció penal²¹ li correspon la defensa dels drets dels menors, així com la vigilància de les actuacions que s'hagin d'efectuar en el seu interès i l'observança de les garanties del procediment.²²

L'actuació instructora del Ministeri Fiscal té per objecte proposar les concretes mesures educatives i sancionadores adequades al cas concret i al seu autor, valorant sobre tot l'interès del propi menor.²³ Així, en interès del menor, el Ministeri²⁴ Fiscal pot instar davant del jutge de menors l'anul·lació de la mesura que li hagi estat imposada, la seva reducció o la seva substitució per una altra diferent.

La defensa, sigui privada o pública, té per finalitat última assolir els interessos particulars del seu client. No obstant això, la designació privada mancava d'eficàcia atès que el menor no té capacitat d'obrar necessària per celebrar pel seu compte un contracte. De la mateixa manera resulta difícil de comptabilitzar la incapacitat d'obrar del menor i l'assentiment amb la pretensió penal de l'acusació, és a dir, la conformitat que ve recollida en l'art. 36 de la Llei.

Amb anterioritat a l'entrada en vigor de la LO 5/2000, -en què es podia enjudiciar vàlidament a persones que no havien assolit la majoria d'edat-, es salvava el defecte de capacitat suposant que la capacitat processal equival a la

---

²¹ L'art. 25 de la llei estableix la participació del perjudicat i la inexistència de l'acció particular i popular.

²² Art. 6

²³ Art. 23.1

²⁴ Art. 14.1

capacitat per participar conscientment en un judici. És a dir, l'aptitud mental i corporal per seguir el procediment i per fer valer en ell les pròpies raons.

Ara no es planteja aquest problema en relació al menor inculpat. Tot i que el menor està assistit del seu representant legal, conforme a la literalitat de la Llei no necessita una capacitat especial per a cap acte processal ni per a la ratificació en la conformitat amb les conclusions de l'acusació, ni per a què la confessió produeix els efectes establerts en els articles 655 i 694.

Qui elegeix i designa la lletrat de lliure elecció són els pares, tutors o representants legals del mateix. Per aquesta causa, el secretari del jutjat de menors, una vegada rep de Fiscalia l'informe d'incoació de l'expedient, ha de requerir el menor i els seus representants legals perquè designin al lletrat en el termini de tres dies, advertint-los que de no fer-ho li serà nomenat d'ofici pel Col·legi d'Advocats entre aquells integrants del torn d'especialistes corresponents.

Els representants legals dels menors són els únics que tenen capacitat legal per apoderar un professional de l'advocacia, dirigir l'actuació del seu mandat durant el procés i, si és el cas, revocar-lo. En la majoria dels supòsits, els interessos processals dels pares i del menor coincidiran, encara que no sempre serà així.

La defensa d'ofici compleix un servei públic sostingut econòmicament per l'Estat que condiona la seva actitud professional davant el procés en el qual intervé. Es relaxa inevitablement el vincle amb el menor i la seva imparcialitat l'eleva a rang de col·laborador de l'Administració de Justícia²⁵.

---

²⁵ El Real decret 658/2001, de 22 de juny que aprova l'Estatut general de l'advocacia espanyola, tant en la seva exposició de motius com en el seu articulat, reserva aquest paper als lletrats sense distingir entre defensa privada o defensa d'ofici.

En la pràctica aquesta realitat s'expressa en la sovint habitual actitud de rotunda oposició del menor, fins i tot en el seu propi perjudici, a què se li imposi alguna de les mesures relacionades en l'art. 7 de la Llei. Si l'equip tècnic, el jutge i el fiscal han actuat en interès del menor, el lletrat defensor no podrà més que conformar-se amb la mesura imposada, i si la recorre, estarà actuant en contra del seu propi defensat.

6.4.2 La víctima com a coprotagonista del sistema de mediació i la seva incidència en l'expedient i el marc jurídic.

La Llei 5/2000 no eludeix el terme de responsabilitat penal per definir la responsabilitat que contrauen els menors que infringeixen les lleis penals. Aquesta denominació és congruent amb la naturalesa dels fets i defugeix d'eufemismes que més aviat enterbolirien la realitat.

El Dret Penal és un dret protector de l'exercici lliure dels drets i les llibertats dels ciutadans i, fonamentalment, en garanteix l'exercici envers el poder sancionador de l'Estat. D'aquesta manera, la inimputabilitat del menor no ha de convertir-se en impunitat quant a les seves accions delictives, però la correcció tampoc no es pot dur a terme d'una manera inquisitorial. El tractament penal específic més adient a les seves necessitats és el que més s'escau i el que millor protegeix tant el menor com les seves víctimes.

La jurisdicció dels menors intenta fonamentalment protegir el seu interès, tot adoptant una mesura sancionadora i alhora educativa davant el seu comportament negatiu i antisocial. Aquesta finalitat bàsica deixa la seva víctima en una situació peculiar.

Els tres quadres que es relacionen a continuació²⁶ detallen les característiques de les víctimes a Catalunya, els anys 2.002 i 2.003:

- 1) Quant al sexe, més de la meitat de les víctimes van ser homes, dada que es manté durant tots dos anys.
- 2) Quant a l'edat, el nombre de víctimes majors d'edat és, l'any 2.003, al voltant d'un 65%, percentatge semblant al de l'any anterior.
- 3) Quant a la naturalesa de les persones agredides, s'observa un lleuger increment envers les persones físiques, en detriment de les jurídiques

Sexe	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Home	584	67,28	534	64,11
Dona	284	32,72	299	35,89
Total	868	100,00	833	100,00

Edat	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Víctima menor	300	34,56	285	34,21
Víctima major	568	65,44	548	65,79
Total	868	100,00	833	100,00

Naturalesa de la víctima	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%

²⁶ Dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Persona física	868	60,15	833	64,13
Entitat jurídica	575	39,85	466	35,87
Total	1.443	100,00	1.299	100,00

Tanmateix, cal senyalar que, en el 34,88% dels casos dels processos de mediació a Catalunya, l'any 2.003, hi ha hagut un cert coneixement anterior entre la víctima i el menor infractor. Aquest percentatge significa un increment del 12,37% respecte a l'any anterior. La mediació ha tingut més èxit quant la víctima coneixia amb anterioritat l'autor de l'agressió, que no quan era totalment desconeguda, tal i com es reflecteix al quadre següent.

Coneixement per l'autor	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Víctima coneguda	307	22,51	407	34,88
V. desconeguda de l'entorn	342	25,08	251	21,51
V. totalment desconeguda	333	24,41	264	22,61
Total	982	100,00	922	100,00

La presència de la víctima en la jurisdicció de menors sempre ha estat un tema complicat. Tradicionalment, hi ha hagut tres models pel que fa a la manera en què s'ha d'encarar la delinqüència infantil i juvenil .

- a) El model protector inicial buscava corregir i diferenciar els nens dels adults, tot provant d'adaptar-los i reeducar-los amb els principis morals superiors de la classe social imperant

- b) El model educatiu i poc intervencionista que el va seguir provava d'aconseguir la readaptació del menor delinqüent, tot subministrant-li una educació.
- c) El model de responsabilitat, on la víctima finalment va aconseguir un paper rellevant, intenta fer responsable el menor dels seus actes i de les seves conseqüències socials, juntament amb un sòlid sistema de garanties i drets.

La Llei de Responsabilitat Penal del Menor n'assumeix aquest model i regula la presència de la víctima en el procés penal, per bé que d'una manera limitada, i crea una forma original d'acció de conciliació i de reparació respecte del mal causat pel jove infractor.

A Catalunya, l'any 2003, el 61,53% de les víctimes han acceptat l'oferiment de la mediació. Això significa un increment molt important del 25,31% en només un any. El 37,19% de les víctimes que participen en aquests programes ho fan en una trobada directa amb el jove delinqüent. En aquest sentit, també s'aprecia un augment en relació a l'any anterior²⁷.

Forma	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Participació de la víctima amb trobada	369	27,05	434	37,19
Participació víctima sense trobada	247	18,11	246	21,08
Sense participació de la víctima	256	18,77	205	17,57
Repar./Concil. Iniciativa prèvia parts	81	5,94	50	4,28

²⁷Dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Si, en parlar de la capacitat d'obrar del menor, hem adoptat el criteri de la conciliació per referir-nos a les dues maneres de concloure el procés que preveu l'article 19 de la Llei i hem considerat que totes dues eren part d'una mateixa moneda, la de la conciliació - atès que ambdues requerien per a la seva vàlida conclusió el consentiment de les parts- , des de la perspectiva de la víctima, podem dir que totes dues figures representen la mateixa moneda però ara pel que fa a la reparació.

Les expectatives que la mediació ha de acomplir envers el perjudicat són:

- 1) Tenir l'oportunitat de participar en la resolució del conflicte que l'afecta.
- 2) Participar voluntària i activament en la mediació amb el presumpte infractor.
- 3) Ser reparat dels danys i perjudicis soferts i la recuperació de la tranquil·litat personal, en les seves dues vessants:
  - a) Que l'infractor reperi voluntàriament el mal que l'han causat, bé d'una manera simbòlica, tot conciliant-s'hi i demanant-ne el perdó, o bé de forma material, mitjançant una compensació directa o a través d'activitats de col·laboració social.
  - b) Que l'infractor pagui obligatòriament, una vegada determinada la seva responsabilitat civil, la indemnització corresponent pels danys que li ha ocasionat, primerament amb els seus bens i, solidàriament o subsidiàriament, amb els bens de les persones o entitats vinculades amb el menor (*v.gr.*, els seus representants, l'Estat, en determinats casos, les companyies asseguradores...).

Conforme a l'article 22 de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor, malgrat no tenir el perjudicat la possibilitat d'acusar directament el menor, que correspon en exclusiva al Ministeri Fiscal, aquest l'ha de notificar la incoació de l'expedient i la possibilitat d'emprendre les accions civils que li pertoquin. El perjudicat pot, des d'aquest moment, personar-se a la peça de responsabilitat civil que s'ha de tramitar al Jutjat de Menors.

D'una banda, el perjudicat no pot exercir l'acusació particular, ja que el monopoli de l'acusació el té el Ministeri Fiscal; no obstant això, la Llei n'hi permet la personació. D'altra banda, però, la intervenció de la víctima és fonamental en els casos de conciliació: la seva opinió és rellevant en el cas de sobreseïment de l'expedient per conciliació amb la víctima, en què ha d'acceptar les disculpes del menor. Igualment, pel que fa a l'acord de reparació. A part d'aquestes actuacions, resten incòlumes les possibilitats que li atorga la Llei quant a la responsabilitat civil.

D'aquest tipus d'acció, Gispert Jordà²⁸ en diu el coadjuvant sense acció. Certament, les seves possibilitats d'actuació, dins el procediment de responsabilitat del menor, són bastant limitades i el perjudicat gairebé s'ha de limitar a esperar que el Ministeri Fiscal, en la defensa de la legalitat i dels drets dels ciutadans que li ordena l'article 124 de la Constitució i malgrat el superior interès del menor infractor, se'n cuidi també dels seus interessos.

Això no obstant, d'acord amb l'article 19, la posició de la víctima pren una altra dimensió a l'entorn de la mediació, per tal d'aconseguir la finalitat educativa i d'assumpció de la responsabilitat social en el menor. Aquest sistema de mediació, destinat principalment als delinqüents juvenils no habituals i d'infraccions poc greus, neix com a fórmula d'evitar l'estigmatització d'un procés penal formal sense que això hagi de suposar per a la víctima la pèrdua de les seves possibilitats de reclamar pels danys i perjudicis.

---

²⁸ "Análisis del procedimiento. Sus fases. Las demás partes en el proceso. Especial atención a la víctima como coadyuvante sin acción". T. GISPERT JORDÁ, Centro de Estudios Jurídicos de la Administración de Justicia, 2000

El consentiment de la víctima n'és una peça fonamental i les seves idees, les seves circumstàncies personals i socials poden ser exposades i hi han de ser valorades per l'equip tècnic mediador. Igualment, en atenció a les peculiaritats de cada individu, la Llei permet un ampli ventall de possibilitats, de manera que el perjudicat conciliant pot mirar d'optar, amb el consell professional de l'equip, per diferents mesures que van des de la possibilitat d'enfrontar-se amb el jove agressor i acceptar les seves disculpes fins a demanar-ne una reparació directa o una reparació en forma de determinades feines dutes a terme en benefici de la comunitat o fins i tot de determinades activitats formatives.

Envers la víctima, la conciliació²⁹, té uns efectes psicològics molt beneficiosos. El fet de poder-se enfrontar amb seguretat a la persona de l'agressor li permet no demonitzar-lo, percebre'l com un ésser humà. Significa, fins i tot, poder intercanviar els papers, ficar-se a la vida de l'altre, entendre les seves raons i saber que un, -la víctima-, té el protagonisme del procés penal, el poder de decidir, -i la responsabilitat-, en benefici de la persona del menor delinqüent.

Aquest procés mediador, difícil i llarg, que comença amb les posicions de les parts ben allunyades, que deriva d'un fet angoixant per a la víctima, com és haver patit un delicte, pot arribar a ser una experiència gratificant.

Si el perjudicat és també un menor d'edat, la Llei es limita a exigir-ne la presència del legal representant, és a dir, dels pares o dels tutors del menor perjudicat. Una prohibició per raó de l'edat de la víctima no seria lògica, atesa la naturalesa educativa que té aquest modes de conciliació. A més, el consentiment atorgat pel representant del menor perjudicat en completa el seu, atesa la minoria d'edat, i perfecciona l'acord de manera inqüestionable des de les perspectives més acurades del dret civil.

---

²⁹ Des de la perspectiva anteriorment al·ludida, la conciliació, per a la víctima, sigui quin sigui el nivell assolit, sempre és reparadora

Evidentment, la mediació serà més complicada i els professionals l'ha de dur a terme amb molta cura, en atenció a l'interès d'ambdós menors, però l'experiència pot ser enriquidora per a tots dos. Malgrat això, creiem que, en aquests casos, s'han de revisar amb molta atenció els pressupòsits d'aplicació de la conciliació, establerts a l'article 19, de manera que hauria de quedar limitada a les infraccions més lleus. No hem d'oblidar que el delictes comès en la persona d'un menor crea gran alarma social i la societat el rebutja amb molta més força que si el perjudicat en fos un adult.

Finalment, la Llei contempla una última protecció de la víctima menor en els casos de conciliació i reparació, ja que l'últim paràgraf de l'article 19 preveu que el Jutge hagi d'aprovar l'acord assolit.

El control de la legalitat del procés, singularment la concurrència al supòsit concret dels requisits de l'article 19, correspon en aquest cas al Jutge, qui pot, doncs, no homologar l'acord si considera que és perjudicial per a la víctima menor d'edat. Igual com el Jutge de Primera Instància té la potestat de no aprovar el conveni regulador entre els cònjuges, en els procediments de separació i divorci de mutu acord, si troba que els pactes perjudiquen els fills menors d'edat, el Jutge de Menors també pot no aprovar l'acord a que hagin arribat el menor delinqüent i la seva víctima menor d'edat, decisió que ha de ser motivada.

El supòsit és més aviat teòric, ja que l'equip de professionals que fa de mediador, difícilment permetrà una situació semblant. Encara que la Llei no ens diu res del procediment a seguir en aquests casos, a la pràctica, la negativa del Jutge d'aprovar l'acord hauria de suposar la reanudació de les converses entre les parts i l'equip mediador per polir els punts que aquest assenyalava a la seva resolució. Si, durant un termini prudencial, les parts no arriben a cap acord o el Jutge no n'aprova cap, la conseqüència hauria de ser la continuació en la tramitació de l'expedient; si no és que el fiscal sol·licita, a

la vista dels informes tècnics, el sobreseïment per qualsevol altre motiu que estableixi la Llei.

Tanmateix, l'emancipació, que pot tenir lloc a partir dels setze anys, conforme estableix l'article 323 del Codi Civil, habilita el menor per regir la seva persona i els seus béns com si fos major d'edat. Per tant, pensem que aquests menors d'edat emancipats poden concloure els acords de mediació sense els seus representants³⁰.

6.4.3 La intervenció del Ministeri Fiscal

A la jurisdicció de menors, el Ministeri Fiscal consolida la seva posició preeminent i adquireix el monopoli de l'acció penal. Només aquesta institució està legitimada per exercir el principi d'oportunitat que regula el dret penal del menor, de manera que el fet que ens trobem davant d'infraccions penals no fa necessària la intervenció del jutge, amb l'excepció que el fiscal interessi la realització de diligències que suposin una restricció dels drets fonamentals. En aquest cas, el fiscal ha de sol·licitar l'autorització judicial i el jutge té l'obligació de resoldre sobre aquesta petició mitjançant una resolució motivada.

Segons determina la disposició final segona de la Llei del Menor, les Fiscalies han de tenir les Seccions de Menors que siguin necessàries, les quals han d'estar formades per membres de la carrera fiscal especialistes en el tema de menors. La normativa mira d'aconseguir l'especialització de tots els agents que hi participen, a fi de garantir l'eficàcia del sistema. Pel que fa als fiscals no es

---

³⁰ Continua dient l'article 323 que, tot i aquesta emancipació, no poden agafar diners en préstec ni gravar o alienar béns immobles i establiments mercantils o industrials o objectes d'un valor extraordinari sense el consentiment dels pares i, si falten tots dos, sense el del curador. Però aquests límits pensem que no afecten l'actuació de la víctima que sigui menor emancipat en el procés penal del menor.

demana l'equiparació amb la categoria de magistrat, cosa que permet que ho puguin ser els advocats fiscals, però fa obligatòria l'especialització.

Conforme l'article 6 de la Llei, el Ministeri Fiscal té com a competència prioritària la defensa dels drets dels menors i la vigilància de les actuacions que es duguin a terme en el seu interès.

És igualment responsable de les garanties del procediment. Per això, ha de dirigir personalment la investigació i ha de donar les instruccions corresponents a la policia judicial per tal que es facin les actuacions necessàries per comprovar el delictes i la participació del menor.

El fiscal té el deure d'impuls del procediment. D'acord amb l'article 23, ha de valorar la participació del menor en els fets per tal de expressar-li el rebuig que mereix la seva conducta. Igualment, ha de proposar les mesures concretes de contingut educatiu i sancionador que siguin més adequades a les circumstàncies del fet i de seu autor i, sobre tot, a l'interès del menor.

La Fiscalia de Menors a Catalunya, durant l'any 2003, va participar àmpliament en els programes de mediació i reparació, quant a les funcions que té encomanades. A continuació, relacionem el tipus i nombre d'infraccions en què va intervenir.

Delictes	Nombre	%
Contra la vida	13	0,24
Assassinat	3	0,05
Homicidi	7	0,13
Homicidi imprudent	3	0,05
Lesions	721	13,07
Lesions	636	11,53

Lesions per imprudència	2	0,04
Violència física sobre familiars	60	1,09
Violència física sobre persones	20	0,36
Violència psíquica sobre familiars	3	0,05

Contra la llibertat	329	5,96
Amenaça	301	5,46
Coacció	14	0,25
Detenció il·legal	14	0,25
Contra la integritat moral	4	0,07
Contra la llibertat sexual	61	1,11
Abusos sexuals	17	0,31
Agressió sexual	39	0,71
Corrupció de menors	1	0,02
Exhibicionisme	1	0,02
Prostitució	1	0,02
Violació	2	0,04
Contra la intimitat	35	0,63
Descoberta i revelació de secrets	1	0,02
Violació de domicili	33	0,60
Violació de secrets per particular	1	0,02
Contra l'honor	42	0,76
Injúria	42	0,76
Contra les relacions familiars	4	0,07
Inducció menors abandonament domicili	1	0,02
Trencament deures custòdia	1	0,02
Utilització menors per mendicitat	2	0,04
Contra el patrimoni	2.734	49,56
Apropiació indeguda	25	0,45
Contra interessos generals	4	0,07
Danys	366	6,63
Defraudació fluid elèctric	1	0,02
Estafa	24	0,44
Extorsió	1	0,02
Furt	460	8,34
Furt d'ús de vehicle	277	5,02
Receptació	25	0,45
Relatiu a la propietat industrial	4	0,07
Robatori	51	0,92
Robatori amb força	610	11,06
Robatori amb intimidació	271	4,91

Robatori amb violència	361	6,54
Robatori violència i intimidació	113	2,05
Robatori vehicle a motor	141	2,56

Delictes	Nombre	%
Contra l'Administració Justícia	71	1,29
Denúncia falsa	2	0,04
Encobriment	4	0,07
Fals testimoni	1	0,02
Obstrucció a la justícia	20	0,36
Simulació delictes	2	0,04
Trencament de condemna	35	0,63
Altres contra l'Administració	7	0,13
Contra els drets fonamentals	13	0,24
Contra drets fonamental i llibertat publica	1	0,02
Vexacions injustes	12	0,22
Contra l'ordre públic	321	5,82
Activitats sense assegurança	14	0,25
Atemptat contra l'autoritat	170	3,08
Desordres públics	41	0,74
Falta de respecte a l'autoritat	5	0,09
Maltractament o resistència força armada	11	0,20
Resistència o desobediència a l'autoritat	70	1,27
Tinença d'armes	9	0,16
Tinença d'explosius	1	0,02
Altres delictes	63	1,14
Faltes de lesions	273	4,95
Faltes contra la llibertat	69	1,25
Faltes contra la integritat moral	1	0,02
Faltes contra la llibertat sexual	1	0,02
Faltes contra l'honor	18	0,33
Faltes contra el patrimoni	441	7,99
Faltes contra els drets fonamentals	13	0,24
Faltes contra l'ordre públic	34	0,62
Altres faltes	13	0,24
Total delictes i faltes	5.517	
No consta delictes o falta	24	

31

³¹ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

Cal destacar que la major part de les infraccions comeses estan relacionades amb el patrimoni, en segon terme a un nivell menys elevat, són infraccions contra l'integritat física. La resta de delictes i faltes s'allunyen molt dels percentatges assolits per aquests dos tipus.

Si les infraccions constitueixen fets poc greus i s'han dut a terme sense violència o intimidació, el fiscal pot desistir de la incoació de l'expedient. Igualment, en el cas que es tracta de la primera infracció que ha comès el menor³². En aquests supòsits, l'expedient no arriba a néixer. En base al principi d'oportunitat i a l'interès del menor, el fiscal decideix que la infracció romangui sense reacció penal.

Cap recurs no és possible envers aquesta decisió. El perjudicat no pot sol·licitar del Jutge de Menors la incoació de l'expedient, ja que només el fiscal té la facultat d'acusar i, si no hi ha expedient, tampoc no s'hi pot personar com a part. Li resten únicament les accions civils per aconseguir la indemnització per danys i perjudicis.

Però, si el Ministeri Fiscal finalment decideix incoat l'expedient, igualment pot desistir-ne en el cas de les faltes i dels delictes menys greus, quan el menor ha arribat a una conciliació amb la víctima o a un compromís de reparació. L'article 19 contempla també aquesta possibilitat de desistiment en el cas que el menor s'hagi compromès a realitzar una determinada activitat educativa.

Els programes incoats per Fiscalia de Menors a Catalunya l'any 2.003, es detallen en el quadre següent. La majoria d'aquestes iniciatives correspon a expedients sobre menors de setze anys i disset. Cal ressaltar que, conforme a

---

³² Articles 17.5 i 18.de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor.

la legislació anterior, els joves de disset anys eren responsables segons les disposicions del Codi Penal de l'any 1.995³³.

Edat moment dels fets	Sexe	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Delictes
14 anys	Nois	484	101	55	135	959
	Noies	145	8	9	22	
15 anys	Nois	850	164	73	154	1.468
	Noies	172	23	14	18	
16 anys	Nois	1.113	189	70	142	1.773
	Noies	195	25	14	25	
17 anys	Nois	1.296	168	82	184	1.952
	Noies	157	27	7	31	
no consta	Nois	6	13	0	4	30
	Noies	3	1	0	3	
Total	Total	4.421	719	324	718	6.182

L'actuació del fiscal en aquests supòsits té dues vessants.

- a) La primera, de caire més formalista, es limita a constatar que conflueixen en el cas concret els requisits esmentats. És a dir, el Ministeri Fiscal fa el control de la legalitat del procés. Ha de comprovar que efectivament es tracta d'una infracció que només sigui constitutiva d'una falta o d'un delictes menys greu, únic requisit taxatiu que estableix l'article 19, per demanar-ne el desistiment.

³³ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

És cert que l'article 19 de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor sembla vincular la possibilitat que el fiscal demani el desistiment, en cas de mediació, al fet que les infraccions conciliades siguin faltes o delictes menys greus. Tanmateix, això no implica l'impossibilitat d'acudir a aquesta via, sinó només l'obligació que continuï endavant la tramitació de l'expedient.

Igualment ha de valorar l'oportunitat de donar llum verda a la mediació en atenció a la gravetat i a les circumstàncies dels fets, especialment a la falta de violència o intimidació, i a les circumstàncies de l'autor. Aquest requisit no està reglat, com el primer -una falta o delicte menys greu- sinó que permet la necessària modulació per donar cabuda a les peculiaritats de cada fet i de cada jove infractor. Així, podem dir que, si bé la manca de violència o d'intimidació en el comportament és un indicatiu de primer ordre, la seva concurrència no tanca la porta a la mediació si l'interès del menor la fa aconsellable.

Per arribar a aquesta conclusió és fonamental l'actuació de l'equip tècnic. Tanmateix, la Llei no preveu cap vinculació del fiscal respecte de l'informe que emetin aquests òrgans. Si en no recull el pronòstic i en decideix altrament, els equips tècnics l'únic que poden fer es sol·licitar una revisió de la decisió del fiscal davant del seu superior jeràrquic

Evidentment, aquest supòsit és difícil que concorri en la realitat dels processos de menors, atesa l'especialització de tots els agents que hi intervenen i de l'excel·lent preparació i professionalització del personal que integra els equips tècnics, veritables experts en l'àmbit del menor. És impensable trobar

un supòsit on el fiscal actuï pel seu compte, sense tenir en consideració les recomanacions de l'equip tècnic. A més, conforme determina l'article 17, amb independència de la seva organització i dependència orgànica, a nivell de funcionament, durant la instrucció, els equips tècnics estan sota les instruccions del fiscal.

Creiem que el control de la legalitat que ha de dur a terme el Ministeri Fiscal s'ha d'extendre fins a la manera en què s'ha conclòs l'acord de conciliació o reparació. El fiscal ha de comprovar que efectivament aquest acord s'ha pres de manera conscient, sense cap vici en el consentiment atorgat pels intervinents i amb total coneixement dels pactes i de les conseqüències jurídiques que se n'assumeixen completament.

- b) Quant a la segona vessant, fa referència al control a posteriori sobre el desenvolupament dels acords de conciliació i reparació.

En els supòsits de conciliació el fiscal ha de comprovar que efectivament el menor s'ha conciliat amb la víctima i li ha demandat el perdó. Igualment si s'han dut a terme les actuacions de reparació acordades. També ha de comprovar si, tot i que els acords no s'han arribat a fer efectius, no ha estat per culpa del menor.

Si s'han dut a terme les actuacions que van ser acordades en l'acte de la conciliació, el Ministeri Fiscal demanarà el sobreseïment de l'expedient al Jutge de Menors i aquest està

obligat a acordar-lo ja que amb el desistiment del fiscal no hi pot haver ningú que continuï endavant amb .l'acusació.

Durant tot aquest període d'execució dels acords de conciliació o reparació, l'expedient ha de romandre, doncs, obert

6.4.4 El Jutge de Menors com a garant.

La justícia de menors ha abolit la figura del jutge de menors inquisitiu, que dirigeix la investigació, busca les proves i finalment resolt sobre l'expedient. Conforme a la LLei Orgànica 5/2000, el nou Jutge de Menors és un magistrat de la categoria segona, preferentment especialitzat, que actua com a àrbitre garant dels drets individuals de totes les parts implicades en el procés; singularment, del menor; després, de la víctima.

Quant a la mediació duta a terme a la fase d'instrucció, el Jutge de Menors té una intervenció important si la persona de la víctima és un incapaç o un menor d'edat . L'article 19 *in fine* de la Llei estableix que l'acord l'ha d'aprovar el jutge. Aquesta aprovació suposarà comprovar que es donen els requisits exigits per l'article 19, és a dir:

- a) un control *a priori* de la legalitat³⁴, que impedirà l'aprovació de l'acord si no estan suficientment protegits els interessos de tots dos menors
- b) i també un control *a posteriori*, comprovant si s'han executat els pactes de la manera adequada.

---

³⁴ Que abans ja referíem respecte de la persona del fiscal

Només si el Jutge pot realitzar un control sencer del procés de mediació i dels seus resultats, pot garantir els interessos del menor delinqüent i del menor víctima.

Habitualment la mediació es durà a terme durant la fase d'instrucció; però res no impedeix que es puguin prendre acords conciliatoris en les fases posteriors, tant d'enjudiciament com, fins i tot, d'execució de la mesura. En aquests casos, si la víctima és un menor d'edat, el jutge també ha d'homologar aquest acord.

Si la víctima és una persona major d'edat, el jutge no pot homologar l'acord a què la mediació hagi arribat. Es tracta d'un adult amb plena capacitat per assumir els efectes i la responsabilitat de les seves decisions.

6.4.5 Els òrgans administratius: els equips tècnics..

Formats per psicòlegs, sociòlegs, educadors i treballadors socials especialistes en menors, la Llei dóna als equips tècnics una importància cabdal i els constitueix com a elements vertebradors en els articles 22 i 23.

Estan configurats com a perits de primera divisió, els informes dels quals han de facilitar la presa de decisions del Ministeri Fiscal i, més endavant, del Jutge de Menors, ja que estan presents al llarg de tot el procediment

La literalitat de l'article 22, lletra f, estableix el dret del menor a ser assistit pels serveis de l'equip tècnic adscrit al Jutjat de Menors. D'aquest precepte se'n pot treure, a més, l'ubicació orgànica de l'equip esmentat, el qual, en conseqüència, ha de considerar-se adscrit orgànicament i funcionalment al Jutjat de Menors.

Tanmateix, d'acord amb allò que preveu l'article 27, l'equip romandrà a les ordres del Ministeri Fiscal i en dependrà funcionalment, sigui quina sigui la seva dependència orgànica. A casa nostra, igual com la resta del personal al servei de l'Administració de Justícia, l'equip tècnic està compost per persones que s'integren al Departament de Justícia.

Són, doncs, primordials per al desenvolupament de l'expedient, ja que són els òrgans mediadors. Així, podem dir que els equips tècnics han de:

- a) Emetre un informe sobre la situació psicològica, educativa i familiar del menor i el seu entorn social.
- b) Informar sobre la possibilitat i conveniència que el menor participi en una activitat reparadora i/o de conciliació amb la víctima.
- c) Actuar de mediadors en el procés de conciliació o reparació.
- d) Proposar la conveniència de continuar amb la tramitació de l'expedient o bé informar en el sentit contrari i proposar la seva finalització, perquè el retret al menor delinqüent ja es prou suficient, atesos els mitjans i els tràmits ja realitzats o bé perquè la mesura adoptada no es adequada a l'interès del menor
- e) Informar sobre la conveniència d'adoptar determinades mesures cautelars
- f) Informar finalment en el decurs de l'execució de la mesura, tot fent-ne el seguiment.

De les labors esmentades que té encomanades l'equip tècnic, és fonament l'elaboració de l'informe sobre la situació personal, psicològica, familiar, educativa i social del menor, prescrit a l'article 27

Si, amb anterioritat al moment en què l'equip ha de efectuar l'informe general de l'article 27, se'n recomana la mediació, no és necessari fer-lo. La Llei permet que l'equip prengui la iniciativa mediadora i proposi al fiscal aquesta alternativa. El legislador vol accelerar el procés i evitar duplicitats d'actuació ja que, si és el mateix equip qui recomana l'actuació mediadora, no hi ha cap necessitat d'acudir a un informe general. En fer la proposta, doncs, l'equip ha d'haver tingut present tota la informació referent al menor.

Si l'actuació mediadora surt com a conseqüència de l'informe general, això significa que l'equip ho proposa al Ministeri Fiscal, que serà, doncs, que ha d'adoptar aquesta iniciativa.

La Llei permet que puguin emetre aquest informe entitats diferents dels equips tècnics, siguin públiques o privades, si treballen en l'àmbit de l'educació dels menors i efectivament coneixen la situació en què es troba el menor concret sobre el que han d'informar. Però aquesta intervenció està pensada com a complement respecte dels equips tècnics.

L'informe que han d'emetre els equips pot dur-se a terme en un acte únic o bé de manera successiva. En aquest supòsit, el dictamen inicial s'anirà completant amb els posteriors de seguiment .

L'equip té un termini inicial de deu dies per estudiar la situació psicològica, educativa i familiar del menor, el seu entorn i qualsevol altra circumstància que sigui rellevant per adoptar-hi alguna mesura i per elaborar l'informe. Aquest

termini és tan breu que pot fer difícil la tasca encomanada, per això, la Llei ja preveu la pròrroga per un període màxim d'un mes. A la pràctica, continua essent un temps insuficient i en ocasions l'informe s'acaba enllestint amb posterioritat.

Per bé que la Llei atribueix la funció de fer aquest informe a l'equip tècnic, també permet que sigui elaborat per les entitats públiques o privades que treballin dins l'àmbit de l'educació dels menors i en coneguin la situació.

Si l'equip tècnic proposa al seu informe la conveniència de no seguir endavant amb la tramitació de l'expedient, perquè considera que el retret al menor ja s'ha expressat suficientment amb els tràmits realitzats o bé perquè considera inadequada per a l'interès del menor qualsevol intervenció en atenció al temps que ha transcorregut des de la comissió del fet, el Ministeri Fiscal pot remetre l'expedient al Jutge de Menors, tot sol·licitant-ne el sobreseïment. També ha de remetre el testimoniatge de les actuacions a l'entitat protectora dels menors.

Igualment, si l'equip tècnic, al seu informe considera adequada l'opció de la conciliació i/o reparació a la víctima, un cop constatada l'efectiva realització dels acords i, per tant, l'èxit de la mediació, el Ministeri Fiscal pot instar novament el sobreseïment.

La tasca de l'equip tècnic és, doncs, fonamental. Primerament, un cop examinat el menor i les seves circumstàncies personals, familiars i socials, l'equip ha de decidir si la via més adient per a la socialització del jove delinqüent és la de la conciliació amb la víctima o bé arribar amb un acord de reparació amb ella.

Aquesta doble possibilitat es perfila tan àmpliament com sigui possible i recomanable en benefici del menor i de la possibilitat d'arribar a un acord, és a dir, que tant és possible que l'acord consisteixi en la simple conciliació amb la petició de perdó, com que consisteixi en la conciliació amb un acord de reparació entesa en un sentit ampli.

Efectivament, la reparació tant pot consistir en l'arrenjament concret d'allò que la infracció va malmetre com en la realització d'altres activitats, més o menys semblants, que signifiquin per a la víctima una minva del dany que va patir, com fins i tot en la realització de determinades feines considerades en benefici de tota la comunitat.

L'equip n'ha de recomanar, doncs, la més adequada com a punt de partida. i, si el Ministeri Fiscal, considera que la proposta és versemblant, ha de començar les tasques de mediació.

L'equip mediador no jutja ni decideix el grau de culpabilitat del menor sinó que estén un pont de diàleg entre les parts, tot mirant de apropar les posicions, inicialment allunyades, i els va oferint solucions al problema fins a trobar la més adient per a totes dues parts.

El procés és generalment llarg i es compona de diferents sessions que primer es fan separadament amb cada una de les parts i després conjuntament per mirar d'arribar a la solució definitiva, tot assolint els principals objectius de la mediació, que són:

- a) Que les parts manifestin els seus sentiments: ràbia, frustració, dolor són sentiments usuals.
- b) Legitimar i reconèixer cadascú davant de l'altre.

- c) Identificar els interessos i les preocupacions de cada part.
- d) Reparar el mal patit per la víctima, ni que sigui simbòlicament, amb el perdó, tot restaurant-ne la seva confiança en els mecanismes socials de solució de controvèrsies.
- e) Responsabilitzar el menor dels seus actes i de les seves conseqüències socials
- f) Facilitar al menor les eines d'autoaprenentatge per superar en el futur situacions de conflicte.

L'equip mediador ha de vetllar per aconseguir aquests objectius. Ha d'informar adequadament, tant el menor com la víctima, a fi que sàpiguen a què es comprometen, a què renunciïn i, en general, quins són els objectius que es miren d'assolir amb aquest procés.

Igualment, ha de trobar la manera d'establir els canals de comunicació entre el menor i la víctima, per tal que pugui existir un reconeixement i un respecte mutu entre tots dos. Les emocions intenses (l'odi, l'afany de revenja, la ràbia o el dolor), les percepcions errònies de la realitat de l'altre i els estereotips seran les barreres més grans que l'equip haurà de sobrepassar.

Als efectes de l'article 19, l'equip tècnic, a més de fer de mediador entre la víctima i el menor, té l'obligació d'informar el Ministeri Fiscal dels compromisos adquirits i del seu grau de compliment. fins que el menor hagi realitzat l'activitat reparadora als efectes que pugui fer efectiu el sobreseïment

6.5 Les fases de l'expedient.

Tal com passa al procediment penal dels adults, el del menor contempla fonamentalment dues fases: la instrucció i el judici oral, -en aquest cas anomenat l'audiència-. No obstant això, des d'antic, la doctrina penal parla d'una tercera fase, - la fase intermèdia-, que engloba tot un seguit d'actuacions que s'han de dur a terme una vegada conclusa la instrucció i com a preparació del judici. Això s'esdevé igualment en el procediment del menor

En aquest punt, la característica més important de la mediació és la seva gran flexibilitat, ja que pot acordar-se en qualsevol moment de la tramitació, essent els únics requisits que s'hagui incoat l'expedient, i que concorrin les condicions establertes a l'article 19 de la Llei.

D'altra banda, la col·locació de l'article a la Llei³⁵ ens fa evident en quina fase es practicarà amb més probabilitat la mediació. Aquesta fase no és altra que la d'instrucció. Un cop l'equip tècnic ha emès el seu informe, és quan l'òrgan encarregat d'adoptar una decisió pot veure l'oportunitat, en benefici del menor, d'optar per la via mediadora. Aquest òrgan no és altre que l'instructor, és a dir, el fiscal, a qui la Llei atorga aquesta responsabilitat.

Però cap article ni cap estipulació ens duu a interpretar una prohibició d'anar a la via de la mediació fora d'aquest moment. D'altra banda si la Llei hagués volgut ordenar aquesta prohibició, havia d'haver-la reflectida d'una forma taxativa en aplicació dels principis d'intervenció mínima, de legalitat i de seguretat jurídica.

---

³⁵ Situat al títol corresponent a la instrucció però en el capítol referent a les regles generals, es a dir, tot just després dels articles dedicats a la incoació de l'expedient i a la detenció del menor

Si encara no s'ha incoat l'expedient, el fiscal pot acudir a la via general de l'article 18, que li permet desistir si el fet denunciat constitueix un delicte menys greu i sense violència i intimidació en les persones, o bé una falta.

Al llarg del seu articulat, la Llei permet noves formes de finalitzar el procediment. És a dir, cada cop que s'aprofondeix en el coneixement del fet delictiu i de l'autor i de la seva circumstància particular, el legislador permet l'acabament del procediment. Així, quan l'equip tècnic considera suficient el retret fet al menor amb els tràmits ja efectuats, el fiscal pot demanar-ne el sobreseïment. Aquest retret suficient pot venir motivat per com a conseqüència de l'activitat mediatra de l'equip tècnic

De la mateixa manera, l'article 30, *in fine*, quan parla de la conclusió de la instrucció, permet una altra possibilitat de tancament del procediment per sobreseïment.

És a dir, durant tota la fase d'instrucció, fins a la seva mateixa conclusió, la Llei obliga al fiscal a fer un replantejament constant, en base als informes dels tècnics i a tots els antecedents de què tingui coneixença, sobre l'oportunitat de tirar endavant el procés, en atenció a l'interès del menor. La finalitat és obtenir la seva socialització més adequada i evitar augmentar l'estigmatització que sens dubte ha ocasionat ja el procediment al menor fins a aquell moment.

En aquesta situació, seria totalment contrari als efectes pretesos limitar la mediació a la fase de instrucció, tot constrenyent-la a un límit temporal tant curt.

No hem d'oblidar que, a més de l'informe inicial de l'article 27, l'equip tècnic en fa un seguiment i la seva opinió es demana constantment al llarg del

procediment, sempre que s'ha d'adoptar una decisió important sobre la situació del menor.³⁶ Així, si com a resultat d'aquesta actuació dels equips tècnics, el Tribunal constata la possibilitat –i l'oportunitat- d'anar a la mediació, creiem que res no ho impedeix.

Altres articles de la Llei ens donen més pistes sobre aquest punt. D'aquesta manera, l'article 33, quan parla de l'apertura de la fase d'audiència, al bell mig de la fase intermèdia, la Llei estableix les decisions que pot adoptar el Jutge de Menors i, al costat de la més òbvia, és a dir, la celebració de l'audiència, en col·loca d'altres, com el sobreseïment de les actuacions mitjançant una interlocutòria motivada i l'arxiu per sobreseïment a instància del Ministeri Fiscal.

Ambdues pressuposen l'aparició de nous aspectes en l'evolució del menor que en facin adequat el sobreseïment i un d'aquests aspectes pot ser, sens cap mena de dubte, la possibilitat que la mediació es conclogui amb èxit.

En especial, pel que fa a la primera, que res no diu de l'instant del sobreseïment, podem determinar que la via de la conciliació i/o reparació pot ser instada pel mateix Jutge, qui, després, si la mediació ha acabat de manera exitosa, ha de decidir-ne el sobreseïment i fins i tot per l'advocat del menor.

Fins i tot a la mateixa audiència i per arribar a una sentència de conformitat, diu l'article 36 que es pot canviar la mesura proposada inicialment per una altra més adequada a l'interès del menor, que perfectament pot ser una mesura per exemple de reparació i, a l'article 37, si no hi ha conformitat, exigeix que l'equip tècnic es manifesti sobre les mesures proposades i també en aquest moment pot manifestar l'oportunitat d'iniciar la via mediadora.

---

³⁶ V.gr., per concedir la mesura cautelar (article 28), a la fase d'instrucció i per acordar la suspensió de la mesura (article 40), un cop finalitzada l'audiència i dictada la corresponent sentència.

Igualment, pel que fa a la fase d'execució de la mesura, la Llei estableix tot un seguit de possibilitats per tal que es pugui deixar en suspens la mesura imposada a la sentència i fins i tot per canviar-la per una altra més beneficiosa pel tractament del menor. El Jutge pot suspendre l'execució de la mesura (article 40), mitjançant una interlocutòria motivada, per un termini de dos anys, en atenció a l'evolució personal del menor delinqüent (només en els casos de mesures inferiors als dos anys). Un cop iniciada l'execució de la mesura, el Jutge pot decidir igualment la seva suspensió (articles 50 i 51), fins i tot en els casos de trencament de condemna, sempre guiat per l'interès del menor, i una vegada hi han informat el Ministeri Fiscal i els equips tècnics.

La conciliació del menor amb la víctima i l'acord de reparació, deixa sense efecte la mesura imposada en una sentència ferma si ho sol·licita el Ministeri Fiscal o el lletrat del menor o fins i tot ho decideix el mateix Jutge, un cop ha conegut les conclusions de l'equip tècnic i, en el seu cas, de l'entitat pública de protecció i reforma del menor. També pot reduir-la o bé substituir-la per una altra més adequada a l'interès del menor.

Aquesta alternativa tan àmplia queda sotmesa únicament a tres condicions:

- a) L'informe de l'equip tècnic o bé de la entitat pública de protecció dels menors.
- b) Que la modificació vagi en interès del menor.
- c) Que expressi suficientment el retret al menor per la seva conducta.

En aquestes condicions, és evident que el legislador ha volgut donar un abast amollíssim a la conciliació del menor amb la víctima, sigui quin sigui el moment en què s'hagi aconseguit l'acord. Aquesta circumstància la valora l'article 51,

quan diu, a l'epígraf segon, que la conciliació entre el menor i la víctima produïda en qualsevol moment entre ambdues part, ha de deixar sense efecte les mesures imposades. La resolució del jutge, ha de ser una interlocutòria motivada que ha de decidir que l'actuació conciliatòria i el temps ja complert de la mesura imposada expressen suficientment el retret que mereix la infracció comesa pel menor.

En aquests casos, la resolució que adopti el jutge pot ser recorreguda conforme als articles 41 i 42 de la Llei, és a dir, s'hi pot interposar el recurs d'apel·lació, ja que la resolució posa fi al procediment. Aquest recursos hi caben sempre que el jutge adopta una resolució que suposa de la fi del procediment com a resultat de l'activitat mediadora.

L'article 51 només parla de la conciliació. Tanmateix entenem que la reparació s'hi ha d'entendre inclosa. Pensem que, més que un oblit o una errada del legislador, s'està utilitzant la paraula conciliació en un sentit ampli, com a fruit de qualsevol actuació mediadora i, per tant, inclou tant la conciliació com la reparació.

La interpretació contrària significaria donar valor en aquesta fase a l'acte de la conciliació, que només dóna una satisfacció moral a la víctima i en canvi, negar tota eficàcia a una actuació que, a més, suposa una activitat per part del menor que prova de reduir el mal causat.

7. La responsabilitat civil

El Títol VIII de la Llei conté una regulació inèdita i especial de la responsabilitat civil dins del procés penal dels menors. La qüestió mereix ni que sigui uns breus comentaris, ja que la novetat que suposa el seu tractament i els vincles

que es poden establir amb les figures que crea l'article 19, fan necessari dedicar a la responsabilitat civil del menor aquest epígraf.

La competència sobre la responsabilitat civil derivada de un fet delictiu comès per un menor de divuit anys la té el Jutge de Menors, a tenor dels articles 61 a 64 de la Llei 5/2000.

D'acord amb allò que diuen els articles 109 del Codi Penal i 100 de la Llei d'Enjudiciament Criminal, de tot fet delictiu neix l'acció civil per reparar-lo, mitjançant la indemnització dels danys i perjudicis que ha ocasionat. Aquesta acció civil indemnitzatòria es pot exercitar conjuntament amb l'acció penal i el Ministeri Fiscal les tramitarà plegades.³⁷,

Tanmateix, si el perjudicat fa aquesta opció, s'ha de tenir en compte que l'article 114 del mateix cos legal determina la preferència de la via penal i impedeix absolutament als ciutadans anar a la via civil mentre no hagi finalitzat el procés penal.

Aquest és el sistema tradicional al Dret Penal Espanyol, però no és el sistema pel que opta la Llei Orgànica 5/2000 sinó que en crea un de nou, -que no permet l'exercici acumulat d'ambdues accions-, i on apareix un procediment civil paral·lel al penal, diferent d'aquest però seguits tots dos davant el mateix jutge, el Jutge de Menors. Aquesta novetat legislativa crea, de tota manera, molts problemes, atesa la naturalesa peculiar de l'acció penal a la jurisdicció de menors.

---

³⁷ Excepció feta de la reserva d'accions civils, és a dir, que la part perjudicada expressament se'n reservi l'exercici per als Tribunals Civils (article 116 de la Llei d'Enjudiciament Criminal).

El problema més gran que, tot seguint l'Armando Barreda³⁸, detectem és la possible contaminació que pugui patir el procediment civil respecte del seu germà gran, el procediment penal, en perjudici d'aquest primer.

El perjudicat no pot ser part acusadora al procés penal. De fet, no sempre pot personar-se en aquest procediment. ja que aquesta opció és impossible si el menor té menys de setze anys o bé en els casos en què el Ministeri Fiscal demani el desistiment, el sobreseïment o l'arxiu de les actuacions, sense que continuï la seva prossecució. Per tant, la víctima pot veure's vinculat per un procés penal inacabat i en què ell no ha pogut està present. Aquesta circumstància li pot ocasionar indefensió.

De tota manera, ell problema és més aviat teòric, perquè incomprendiblement la sentència que emeti el Jutge de Menors, quant a la responsabilitat civil, no produeix cosa jutjada. El perjudicat, sigui quin sigui el resultat d'aquest procés, pot iniciar un altre davant la Jurisdicció Civil, on es discutiran novament tots els extrems que les parts considerin imprescindibles per a què es dicti la sentència. Per això, no té cap eficàcia pràctica la creació d'aquesta via civil particular dins del procediment penal de menors.

Encara es provoca una altre problema de caràcter pràctic i és que, en no necessitar el perjudicat un advocat a la jurisdicció de menors, -que es vol ràpida i sense formalismes-, si se'n fa ús, no es pot incloure a la taxació de costes. Tanmateix, engagar un procediment civil sense un advocat que en faci l'assessorament, complica molt les possibilitats d'èxit.

---

³⁸ "La víctima en el proceso penal de menores", Armando Barreda Hernández, Escuela Judicial del Consejo General del Poder Judicial. 2001.

La única opció que té el perjudicat és poder fer reserva de les accions civils per exercir-les a la jurisdicció civil, cosa que, per a nosaltres, serà el més recomanable.

No obstant això, les instruccions de la Fiscalia General del Estat, a la Circular 1/2000, són les contràries a la solució esmentada, ja que obliga als fiscals a impulsar la reparació civil de la víctima en el procés penal de menors, tot evitant la iniciació de litigis innecessaris a la jurisdicció civil.

Pel que fa al tema de la responsabilitat civil i les noves figures que crea l'article 19, la conclusió d'ambdues formes de mediació no obsta la reclamació per danys i perjudicis que pugui fer el perjudicat. Aquesta previsió legal és lògica, sobretot si es vol potenciar la mediació en aquest camp a fi de no provocar uns perjudicis econòmics a la víctima, impossibles de rescabalar.

La conciliació i la reparació a la víctima actuen en el camp de la responsabilitat penal. Ja ho diu l'exposició de motius de la Llei que, en parlar de la conciliació - afirmacions perfectament aplicables a l'altra institució-, determina que la característica més important d'aquesta figura és fer comprendre al menor que determinades persones han patit unes conseqüències negatives a causa del seu comportament. Per tant, el legislador vol que el menor compregui que va actuar malament i que, per això, mereix el retret social. Per això, les mesures al·ludies actuen en el marc de la responsabilitat penal i són compatibles amb la responsabilitat civil.

En els casos en què la mediació es reflecteix en un acord conciliatori és evident que ha de deixar de banda la indemnització pels danys i perjudicis; però, què succeeix quan el menor i la víctima arriben a uns acords de reparació?

Aquests acords la Llei els configura molt àmpliament. Aporten una utilitat directa o indirecta a la víctima, perquè poden consistir fins i tot en treballs que es duguin a terme en benefici de tota la comunitat. O sigui, la reparació de la víctima continua essent un qüestió més aviat simbòlica, que no entesa en termes d'una indemnització civil. Tanmateix, pensem que si el perjudicat ha obtingut alguna utilitat directa i personal per l'actuació reparadora del menor, -per la teoria civil de l'enriquiment injust-, aquesta utilitat que repercuteix en el seu patrimoni, ha de tenir la seva compensació pel que fa a la responsabilitat civil, tot fent la minoració corresponent. Aquí rau una de les utilitats quant a depurar la responsabilitat civil en el mateix procediment penal del menor.

Igualment, juntament amb els acords de conciliació i/o reparació, el menor i la víctima poden arribar a uns acords pel que fa a la responsabilitat civil. Es tracta d'un supòsit de transacció civil, conforme a allò que estableix l'article 1809 i següents del Codi Civil, amb la seva conseqüència pel que fa al procediment civil a l'article 19 de la Llei d'Enjudiciament Civil. L'article 1813 s'hi refereix concretament, ja que parla de la transacció sobre l'acció civil que prové d'un delictes, com és el cas. Els requisits, doncs, per a l'eficàcia d'aquest acords, atès el silenci que guarda la Llei, són els generals d'aquest tipus de negoci.

8. El desenvolupament de la mediació penal a les Comunitats Autònomes

El procés de descentralització administrativa que desenvolupa l'Estat Espanyol contempla àmplies facultats normatives i d'execució per les Comunitats en l'àmbit de la justícia juvenil.

Les Comunitats històriques són les que tenen el nivell competencial més alt però tanmateix la importància que es dona a la mediació és totalment divergent, de manera que podem dir que Catalunya és absolutament pionera

en aquest tema. L'estudi de la nostra Comunitat Autònoma serà objecte d'un epígraf específic.

Quant als menors, hi ha quatre grans grups de competències que poden ostentar les Comunitats Autònomes, segons el grau d'autogovern assolit:

1r La potestat per a la protecció i la tutela dels menors al seu territori.

Totes les Comunitats Autònomes tenen competència en aquest camp, a excepció de les ciutats de Ceuta i Melilla, l'estatut de les quals és força més limitat.

Aquesta entitat pública de protecció està citada en nombroses ocasions:

a) L'article. 3, quan diu que el Ministeri Fiscal li ha de remetre el testimoniatge dels particulars necessaris, per tal de valorar la seva situació, pel que fa als menors de catorze anys, i ha de promoure les mesures de protecció adequades a les circumstàncies del menor.

b) L'article 28, quan el Ministeri Fiscal demani la imposició d'una mesura cautelar, atès el risc que el menor eludeixi l'acció de la justícia o bé perquè continuarà cometen infraccions semblants, el Jutge de Menors ha de sentir el parer de l'entitat pública de protecció dels menors, la qual ha d'informar sobre la naturalesa de la mesura cautelar més adient (internament en un centre, llibertat vigilada o

convivència amb una altra persona, família o grup educatiu).

2n La gestió dels mitjans personals i materials per al funcionament de l'Administració de justícia i, per tant, de la justícia juvenil.

Catalunya, el País Valencià, Canàries, Galícia, Navarra, Andalusia, la Comunitat de Madrid i el País Basc, tenen plenes facultats en aquesta matèria, per bé que Catalunya i el País Basc són les comunitats que venen assolint aquestes funcions des de fa més temps i, per tant, n'han aconseguit un desenvolupament més gran.

Recentment s'aprova la Llei que traspasa aquesta competència a les Illes.

3r L'administració penitenciària i, conseqüentment, la creació, direcció, organització i gestió dels serveis, institucions i programes adequats per a garantir la correcta execució de les mesures previstes a la Llei de Responsabilitat Penal del Menor.

Tan sols Catalunya i el País Basc hi tenen competències plenes. Tanmateix s'ha de tenir molt en compte la vinculació existent, entre la competència per executar la mesura imposada, les funcions de protecció dels menors i, fins i tot, la competència de gestió dels mitjans en l'administració de justícia juvenil. Aquesta vinculació fa difícil deslligar aquest triple marc competencial que, pel que fa als menors, apareix especialment vinculat.

Aquesta mateixa reflexió es pot extrapolar a la mediació, ja que en termes generals, l'execució de la mesura comporta la prèvia formació de l'equip tècnic,- considerat un dels mitjans humans de l'administració de justícia-, així com el control del resultat del procés mediador, que també és responsabilitat de les Comunitats que tenen transferida aquesta competència.

4t Les competències per descobrir les circumstàncies dels delictes i els seus autors en el marc de la creació de les policies autonòmiques.

Igualment, només Catalunya i el País Basc han creat, en base als seus Estatuts, una policia pròpia.

L'article 6 de la Llei estableix que el Ministeri Fiscal ordena a la policia judicial la pràctica de les actuacions necessàries per a la comprovació dels fets i de la participació del menor. Les unitats de la policia tenen funcions molt importants i específicament creades per al tema dels menors. A la nostra comunitat autònoma, això suposa vincular dos tipus d'institucions: les que depenen del Departament de Justícia i aquelles altres que figuren dins de l'àmbit del Departament d'Interior³⁹

En el desenvolupament de totes les facultats esmentades, les Comunitats Autònomes tenen potestat normativa pròpia per dur-les a terme.

---

³⁹ Durant uns anys, totes dues competències estaven unides al mateix Departament, dit de Justícia i Interior

D'acord amb allò que preveu l'article 45 de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor, la competència per executar la mesura és exclusiva de la Comunitat Autònoma, que ha de dur a terme la creació, organització i gestió dels serveis i institucions i programes adequats per garantir-ne la correcta execució. També conclouran els convenis i acords de col·laboració necessaris amb les entitats públiques, -estatals, autonòmiques o locals-, o privades, per a l'execució de les mesures

El desenvolupament de la justícia juvenil al País Basc -conforme al seu marc competencial- es basa en la competència exclusiva en matèria d'execució de les mesures dictades pels Jutjats de Menors del seu territori. D'aquesta funció se'n cuida la *Dirección de Derechos Humanos y Cooperación con la Justicia*. No obstant això, de les memòries anuals emeses per aquest organisme, no es desprèn cap estudi específic sobre el tema de la mediació.

El balanç pel que fa als anys 2000-2003, destaca l'augment de les mesures de règim obert ⁴⁰ Però, pel que fa a la mediació, només fa constar que aquests processos experimenten una disminució.

Quant al Pla pel al període 2004 a 2007, fa especial incidència al desenvolupament de nous programes i actuacions de caràcter educatiu -tot fent-ne el cavall de batalla-, juntament amb l'aposta per un model nou que anomena *modelo integral de medio abierto*. Es tracta de construir, com a opció preferent d'intervenció, un model integral d'actuació en un mitjà obert, amb vocació de clara implicació i coordinació amb tota la resta de sistemes i entitats que treballen amb els joves.

El Pla també fa menció especial de la voluntat del sistema de potenciar els programes de mediació com a instruments vàlids per a la responsabilització

---

⁴⁰ Com ara les mesures de llibertat vigilada, el tractament ambulatori, els treballs en benefici de la comunitat i les tasques socio-educatives

dels joves delinqüents i per tornar a la víctima el seu protagonisme. Però no s'ha trobat cap plasmació concreta en forma de nous estudis i propostes.

La Xunta de Galícia, d'altra banda, a través de la *Dirección Xeral de Familia, Subdirección Xeral de Menores, Servicio de Atención a Menores en Situación de Conflicto Social*, fa un seguiment complet de totes les mesures aplicades pels Jutjats de Menors de la Comunitat, de l'execució de les quals es cuida, fent la diferència per a cada una de les províncies gallegues, i per als anys 2002 i 2003. S'observa un lleuger increment. Fa sobretot esment de cada tipus de mesura i la seva incidència en cada una de les províncies. Destaca l'èxit de les mesures de tipus obert i de convivència amb una altra persona, família o grup educatiu. Cap al·lusió a la mediació. No es disposen d'estadístiques.

Quant a la resta de Comunitats Autònomes amb competències en matèria de justícia, no han assolit un nivell competencial tan alt, probablement pel fet que l'assumpció de competències és relativament recent.

9. Eficàcia de la mediació penal de menors

9.1. Les mesures a adoptar en un procediment de mediació

Quan un menor comet una infracció penal, la detenció en edificis policials haurà de dur a terme preferentment a les dependències dels Grups de Menors. Des del mateix moment de la detenció, el menor té dret a designar un advocat que el defensi o bé que li sigui designat d'ofici⁴¹

---

⁴¹ Art. 22.1b).

Moltes de les mesures que el Jutge pot imposar als menors, conforme a allò que preveu l'article 7 de la Llei de Responsabilitat del Menor, també poden ser objecte de la mediació, sobretot en la seva dimensió reparadora. Això és possible perquè, encara que concebudes com una sanció penal, estan impregnades del caràcter educatiu que tota mesura ha de tenir en el tema dels menors. Cal fer esment que, en atenció a aquesta naturalesa, en cap moment la norma no parla de sanció sinó de mesura. Així, creiem possible que, en el procés de mediació, juntament amb l'acceptació del perdó, la víctima pugui sol·licitar, com a reparació, l'adopció d'alguna de les mesures que preveu la Llei a l'article esmentat.

Entre les mesures a imposar podem citar:

- 1) assistència a centres de dia.
- 2) realització de tasques socioeducatives obligació d'assistir amb regularitat a centres docents.
- 3) obligació de participar en programes culturals, educatius, professionals, laborals, d'educació sexual, vial i similar, etc.

Creiem que fins i tot, dins l'activitat medidora de l'equip tècnic, aquest s'ha de guiar, en les mesures que proposi adoptar, per les que contempla la Llei en l'article 7, sempre que sigui possible la seva aplicació.

No hi pot haver una absoluta equiparació entre les mesures que ha d'imposar el jutge i les que poden acordar-se com a resultat del procés mediador. De cap de les maneres s'adoptarà la via de l'internament –en centre obert o tancat-, ni la permanència de cap de setmana, ni la llibertat vigilada, ja que totes elles són

solucions restrictives de la llibertat del menor, que, - tal i com succeeix amb la presó en el cas dels adults-, ha de ser acordada per un jutge.

En el mateix sentit, pel que fa a la prohibició de conduir ciclomotors pensem que, tot i no ser possible acordar la prohibició dins d'un procés mediador, si es pot arribar a la conclusió que el menor rebi determinada formació sobre la conducció.

Pel que fa als treballs en benefici de la comunitat, hauran de tenir un interès social o bé realitzar-se a favor de persones que es troben en una situació de precarietat. Els esmentats treballs hauran d'estar relacionats amb el bé jurídic lesionat pel menor i en cap cas podran atemptar contra la seva dignitat ni estar supeditades a interessos econòmics.

Quant a l'amonestació, consistent en la repressió del menor infractor dirigida a fer-li entendre la gravetat dels fets i les seves conseqüències tot instant-li a no tornar a cometre fets semblants en el futur, resulta consubstancial a l'esperit de la mediació.

Les esmentades mesures no seran d'aplicació si, en el decurs de la instrucció que realitzi el Ministeri Fiscal, queda prou acreditat que el menor es troba en situació d'alienació mental o qualsevol altra circumstància de les previstes en l'art. 20 apartats 1r, 2n i 3r del Codi penal. En aquests casos la mediació no es pot dur a terme, i en tot cas, el Ministeri Fiscal podrà sol·licitar l'aplicació d'alguna mesura terapèutica adequada de les previstes a la llei en interès del menor⁴².

---

⁴² Art. 29.2

També es podran adoptar mesures de caire preventiu en el cas dels menors amb risc social de convertir-se en infractors. Aquestes mesures s'hauran d'adoptar sempre amb el consentiment del representant legal, i poden ser:

- a. L'assistència a centres oberts, tallers i serveis comunitaris.
- b. Assignació d'un delegat que assisteixi el menor
- c. Internament en un centre obert, sigui llar, residència, etc.
- d. Destinació a una llar acollidora fins que sigui possible retornar-lo a la família d'origen
- e. Ajudes de caire econòmic
- f. Seguiment d'aquells menors que hagin finalitzat el seu internament oferint-los suport sociopedagògic.
- g. Ajuda i orientació necessària perquè superi els problemes derivats del consum de drogues.
- h. Ajuda per facilitar el seu accés o reinserció en el món laboral.
- i. Totes aquelles mesures educatives o terapèutiques que es considerin oportunes.

El menor podrà rebre simultàniament diverses mesures. L'internament s'utilitzarà sempre subsidiàriament a qualssevol altres mesures que puguin adoptar-se en relació al menor i que no impliquin tractament. El seu caràcter serà provisional i el més breu possible.

Als programes de mesures d'internament en centres educatius, -previstos com a resposta als delictes més greus i per a aquells en els quals concorren violència, intimidació o perill per a les persones-, l'objectiu prioritari és que trobin un ambient de condicions educatives adequades per reorientar les deficiències del seu comportament antisocial.

L'internament en un centre educatiu, en règim tancat, semi-obert o obert, és una intervenció interdisciplinària que combina l'atenció a les necessitats evolutives del menors i el desenvolupament de nous recursos personals i socials en un context de control.

En l'àmbit de les mesures a aplicar, a més dels programes de reparació del dany causat, la conciliació amb la víctima i les prestacions en benefici de la comunitat, la llei també contempla com a mesures (Art.7) l'internament en règim tancat, semi-obert, obert o de cap de setmana en un centre educatiu de justícia juvenil, l'internament terapèutic, el tractament ambulatori, o l'assistència en centres de dia; la llibertat vigilada, la convivència amb una família o grup educatiu prèviament seleccionat, la realització de tasques socio-educatives, l'amonestació –repremsió verbal per part del jutge-, o la privació del permís de conduir.

L'execució de les resolucions judicials que afectin als menors és competència, - excepte en casos de terrorisme- de les Comunitats Autònomes. El Jutge de Menors que va dictar la interlocutòria ha de demanar l'opinió de l'entitat pública que executi la mesura.

9.2 Anàlisi del resultat de la seva aplicació

9.2.1 Tipologia de les infraccions penals més freqüents que arriben a la mediació

Dins del principi de legalitat, rector del nostre sistema jurídic i garant de la seguretat jurídica, han arribat a la mediació infraccions de tipologia molt diversa i de característiques ben diferents.

Delictes	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Contra la vida	0	0,00	1	0,09
Lesions	184	13,35	182	15,60
Contra la llibertat	75	5,44	93	7,97
Contra la integritat moral	1	0,07	5	0,43
Contra la llibertat sexual	2	0,15	2	0,17
Contra la intimitat	9	0,65	22	1,89
Contra l'honor	11	0,80	11	0,94
Contra el patrimoni	916	66,47	737	63,15
Contra la seguretat col·lectiva	110	7,98	69	5,91
Falsedats documentals	15	1,09	8	0,69
Contra l'Administració de Justícia	8	0,58	4	0,34
Contra els drets fonamentals	5	0,36	10	0,86
Contra l'ordre públic	55	3,99	72	6,17
Altres delictes	18	1,31	9	0,77
Faltes	176	12,77	204	17,48
Total	1.585		1.429	

Delictes més freqüents	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%

Lesions	170	12,34	158	13,54
Furt	121	8,78	144	12,34
Furt d'ús de vehicle motor	125	9,07	90	7,71
Robatori amb força de les coses	214	15,53	149	12,77
Robatori amb violència	42	3,05	39	3,34
Robatori amb intimidació	79	5,73	52	4,46
Robatori de vehicle a motor	42	3,05	31	2,66
Danys	226	16,40	177	15,17
Amenaces	64	4,64	89	7,63
Falta de lesions	46	3,34	49	4,20
Falta de furt	83	6,02	83	7,11
Falta de danys	26	1,89	33	2,83

L'any 2.003 a Catalunya, tres de cada quatre infraccions comeses pels menors infractors van ser delictes de lesions i delictes contra el patrimoni de les persones, essent aquest últims més de la meitat del total⁴³

La llista s'incrementa si, en comptes dels més freqüents, detallem l'ampli ventall d'infraccions comeses pels menors. Els percentatges, però, romanen estàtics.

Delictes	Nombre	%
Contra la vida	1	0,05
Lesions	325	17,23
Contra la llibertat	138	7,32
Contra la integritat moral	5	0,27

Delictes	Nombre	%
Contra l'honor	29	1,54

⁴³ Dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Contra la llibertat sexual	4	0,21
Contra la intimitat	22	1,17
Contra les relacions familiars	0	0,00
Contra el patrimoni	1.107	58,70
Contra la seguretat col·lectiva	92	4,88
Falsedats documentals	10	0,53
Contra l'Administració de Justícia	6	0,32
Contra els drets fonamentals	24	1,27
Contra l'ordre públic	97	5,14
Altres delictes i faltes	19	1,01
No consta el delicte o la falta	7	0,37
Total	1.886	100,00

A priori no s'ha refusat considerar la possibilitat de mediar en cap tipus de delicte o falta, tot i que s'evidencia que, en segons quins casos, la mediació té més possibilitats de finalitzar amb èxit, comportant més avantatges per les parts. Però, el efectes positius i la mateixa dificultat o viabilitat de la mediació no depèn tant del tipus d'infracció penal o de la seva gravetat, com de les circumstàncies concretes del cas i de la conflictivitat personal existent entre el menor delinqüent i la seva víctima.

La pràctica d'aquests anys constata una casuística molt diversa: S'està aplicant la mediació per a la resolució del conflictes que van des de delictes contra la integritat física, lesions, maltractaments, fins i tot contra la vida, en temptativa d'homicidi, fins a faltes d'amenaçes, coaccions o injúries de caràcter lleu, passant per delictes contra la salut pública, delictes contra la inviolabilitat del domicili, trencament de condemna i tot tipus de delictes contra el patrimoni: furs, robatoris amb violència a les persones o amb força a les coses, estafes, fur d'us de vehicles, danys, apropiació indeguda, delictes relatius a la propietat intel·lectual, etc.

En els delictes on les parts no han tingut relació prèvia entre elles, predominen els danys contra la propietat i els robatoris. L'autor del delicte vol disculpar-se perquè sol ser la primera vegada que ha delinquit. El que pretén es reparar la víctima i també aconseguir l'atenuant. La víctima espera ser reparada, i, en la majoria del casos, no vol causar perjudicis a l'imputat. Prefereix una solució educativa que eviti les reincidències.

En els supòsits de conflictes familiars i veïnals, possiblement la mediació en l'àmbit penal no és una solució òptima. Seria millor poder-ho tractar des d'una perspectiva extrajudicial, en un context de mediació comunitària en què es pogués treballar millor el conflicte de manera global. No són tan importants els fets objecte de denúncia com tota la problemàtica que es desenvolupa dins de la família o la comunitat, i això, com a pas previ a la interposició de denúncies per evitar la seva judicialització.

Quan hi ha hagut relació entre les parts, s'observa que l'autor i la víctima comparteixen el desig d'acabar el conflicte i millorar la relació; són conflictes familiars o veïnals. En aquests casos on sí existeix una relació prèvia, alguns autors creuen que hi ha poques expectatives que el procés tingui èxit, possiblement a conseqüència de l'alt nivell de conflictivitat i de la seva llarga evolució. Aquesta dada podria relacionar-se amb l'important esforç que el mediador observa, especialment en l'imputat, per assolir els acords.

La tipologia dels casos que arriben a la mediació no depèn tant del criteri de selecció establert pel propi servei de mediació⁴⁴, com de la reflexió de les parts, dels seus advocats o dels mateixos derivadors. Així, hi ha jutges que, de forma habitual, envien a mediació supòsits molt diferents i de tot tipus, i d'altres, en canvi, que entenen que la mediació és especialment adequada per una determinada tipologia d'infraccions, referides preferentment a faltes o a situacions derivades d'una conflictivitat de tipus familiar o veïnal, on primària la

---

⁴⁴ Els equips tècnics tenen una visió oberta respecte a la tipologia de les infraccions que poden ser admeses a mediació

necessitat d'atenuar la violència i preservar una relació que té una continuïtat inevitable .

9.2.2 Resultats dels programes de mediació

9.2.2.1 *Quan un procediment finalitza amb la conciliació les conseqüències jurídiques son diferents segons es tracti d'una falta i/o delictes menys greu o d'un delictes greu.*

Quan a les faltes i als delictes menys greus, la conciliació comporta l'arxiu del procediment, fins i tot en la fase d'instrucció, amb el desistiment del fiscal respecte a la continuació de l'expedient.⁴⁵

En el segon supòsit, si es tracta de delictes greus, la conciliació amb la víctima no pot comportar el desistiment del Ministeri Fiscal. L'expedient ha de continuar en la seva tramitació davant del Jutjat de Menors. L'efecte de la mediació es farà palès a l'hora d'executar la mesura determinada a la sentència, ja que la conciliació o reparació a la víctima pot suposar deixar-la sense efecte o substituir-la per una altra més adient a les circumstàncies concretes del menor. El jutge ha de resoldre mitjançant una interlocutòria motivada, que suposarà la fi del procediment, i que pot ser recorreguda en apel·lació davant de l'Audiència Provincial en el termini de deu dies.

Els efectes esmentats es mantenen encara que es puguin donar diverses posicions de les parts a l'expedient. Així, s'ha de tenir en compte que hi poden haver denúncies creuades, de manera que ambdós seran imputat i víctima. També pot succeir que el fet que un sigui imputat i l'altre víctima depengui d'una qüestió circumstancial, com ara qui ha denunciat primer els fets.

---

⁴⁵ El fiscal, com ja s'ha dit, és l'únic que pot exercir l'acció penal.

Amb la mediació s'aconsegueix una major responsabilització del l'imputat envers els seus actes. En ocasions necessita realment que la víctima conegui la seva situació personal i les raons que l'han dut a delinquir, i per tant, que li atorgui el seu perdó. Això comporta el penediment real del menor delinqüent.

9.2.2.2 Els resultats de la mediació són diferents segons si ha hagut o no un relació prèvia entre les parts.

Quan aquesta relació prèvia no ha existit, les possibilitats d'apropament entre l'agressor i la víctima són més grans. En el supòsit contrari, s'observa que la desconfiança entre les parts és major, i comporta que la reparació sigui més difícil, donada la confrontació que sols tenir lloc. Per aconseguir un progressiu apropament, s'han de fer veritables esforços per part de l'equip tècnic i invertir-ne moltes hores més que en el cas contrari.

A Catalunya, segons les dades facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat, els resultats més destacables són:

1r La participació voluntària en el procés tant de la víctima com del menor agressor.

2n Van tenir coneixement de la possibilitat de sotmetre's a mediació:

- el 50% a través del propis mediadors
- el 25% a través del seu advocat
- el 25% restant pel propi jutge, per familiars o per coneguts.

3r El 95 % van considerar que el equips tècnics mediadors van actuar amb imparcialitat.

4t Quant a la sensació personal de com van viure tot el procés de mediació, la major part se'n va sentir comprès i escoltat.

5è En relació a la valoració del procediment de reparació, el menor agressor mostra un grau de satisfacció sensiblement major que la víctima, essent, però, força elevat en ambdues parts.

6è Pel que fa a la valoració envers els acords de reparació assolits, el nivell de satisfacció es molt elevat per totes les parts que han participat en la mediació.

9.3 Avantatges en relació al model de punició tradicional

Les dades referides a l'anterior epígraf deixen paleses les inqüestionables avantatges del procés mediador en relació al model de punició tradicional. Són les pròpies parts implicades les que valoren molt positivament tant la seva actitud davant del procés com els resultats assolits amb ell.

Els avantatges de la mediació envers la societat són, doncs:

- 1) Reforçar l'apropament de la justícia als ciutadans.
- 2) Possibilitar formes participatives per a la resolució dels conflictes dins de la comunitat.

3) Potenciar altres formes de reacció de la justícia que, en lloc d'estigmatitzar i reforçar diferències, cerquin interessos comuns i afavoreixin la convivència

4) La prevenció del delictes.

Aquest sistema evita que el problema inicial derivi en un conflicte més greu. Són les parts qui solucionen elles mateixes els seus problemes de forma voluntària i dirigeixen tot el procediment. Per tant, el grau de satisfacció és major perquè cap tercer els imposa una decisió que no vulguin acceptar.

D'aquesta manera s'apropa la justícia als ciutadans. La víctima se sent escoltada. El menor delinqüent es responsabilitza de les seves accions i rep una atenuació de les conseqüències penals del seus actes.

El cost emocional és inferior que al procediment judicial, gràcies a la labor dels equips tècnics. Alhora s'ofereix una concepció positiva del conflicte en contra del que succeeix al model de punició tradicional.

No existeixen solucions úniques, ni tampoc solucions perfectes. Es busquen alternatives obertes. S'eviten els judicis de valor i és fomenta el respecte, tot evitant que ningú "guanyi" ni "perdi".

La justícia tradicional actua tot tenint en compte el passat. En canvi, la mediació busca una solució de futur i la possibilitat que les parts mantinguin relacions en el futur.

La justícia tradicional utilitza el mètode deductiu, mentre que la mediació utilitza la inducció, així com la intuïció del mediador.

L'execució de les mesures no privatives de llibertat en la mateixa comunitat a la que pertany el menor, possibilita la intervenció a l'entorn familiar i social del jove delinqüent.

Essent una via de resolució de conflictes alternativa a la via judicial evita, en part, el colapse dels òrgans judicials perquè elimina procediments que normalment son llargs i costosos, econòmicament i emocionalment.

10. Anàlisi dels resultats de la mediació a Catalunya

10.1. Competències de la Generalitat de Catalunya en matèria de protecció i tutela de menors

L'article 9.28 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix la competència exclusiva del Govern Català en matèria d'institucions públiques de protecció i tutela de menors, tot respectant la legislació civil, penal i penitenciària.

Catalunya va ésser, l'any 1981, la primera Comunitat Autònoma que va rebre de l'Administració de l'Estat els traspassos en matèria de protecció de menors, en compliment de la previsió estatutària abans esmentada.

Aquests serveis traspassats van ser assignats al Departament de Justícia, Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, pel Decret 168/1981, de 8 de juliol, i el Decret 401/1981, de 30 d'octubre. Igualment, el Reial Decret 1292/81 de 5 de juny va traspassar de l'Estat a la Generalitat de Catalunya els serveis i institucions de protecció de menors.

La legislació estatal que regulava la protecció dels menors en el moment dels traspassos era el Decret de l'11 de juny de 1948, que va aprovar el text refós de la legislació sobre els tribunals tutelars de menors, que atorgada a aquests òrgans una doble funció: la funció protectora dels menors d'edat abandonats o en situació de desempara i la funció reformadora dels menors de setze anys autors de fets delictius.

A partir de l'any 1981, el Govern Català assumeix una nova política, que es fonamenta en la necessitat de separar les funcions protectora i reformadora envers els menors, amb l'assumpció d'un procediment amb les degudes garanties, i amb l'adopció de mesures prioritàriament en medi obert, per contraposició a l'internament, que hauria d'esdevenir sempre la darrera opció.

El Parlament de Catalunya va ésser el primer de l'Estat a aprovar una llei específica de protecció de menors, la Llei 11/1985, que podríem agrupar en dos àmbits diferents d'actuació:

- a) La prevenció i el tractament de la delinqüència infantil i juvenil.

- b) La tutela dels menors si manca la potestat del pare i de la mare o per un exercici inadequat d'aquesta o del dret de guarda i educació.

Aquesta Llei ha sigut un referent per a la resta de Comunitats Autònomes. En el marc de les competències transferides a les comunitats autònomes, Catalunya ha desenvolupat un model singular i avançat de justícia juvenil.

La Llei de l'Estat 21/1987, d'11 de novembre, que modifica alguns articles del Codi civil i de la Llei d'Enjudiciament Civil en matèria d'adopció, va suposar la supressió de la facultat protectora dels tribunals de menors i l'atribució de les funcions de tutela, guarda, acollida i adopció de menors desemparats, a les entitats públiques de protecció de menors de les comunitats autònomes, sense perjudici de les funcions jurisdiccionals reservades als jutjats de primera instància.

L'any 1990, continuant la política de diversificació de les respostes que es posen a disposició dels jutges de menors i atenent el nou perfil de la població que arribava a la jurisdicció de menors, es va dissenyar i posar en funcionament el programa de mediació i reparació a la víctima. Aquesta experiència, també pionera en l'àmbit estatal, ha estat i és molt aplicada pels jutges i els fiscals de la jurisdicció de menors.

Aquest any s'inicia, doncs, l'actual programa de reparació-mediació en justícia juvenil, impulsat pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Considera aquest Departament que el Programa de mediació i reparació que s'aplica a Catalunya té com a referència les Recomanacions del Consell d'Europa i de les Nacions Unides sobre les reaccions socials i penals a la delinqüència juvenil. Està orientat específicament a la mediació penal, i s'emmarca dins d'un model de justícia reparadora i conciliadora, basada en la participació de les parts i la comunitat en la solució extrajudicial del conflictes⁴⁶.

---

⁴⁶ L'any 1998 neix, també, un Programa pilot de Mediació i Reparació a la víctima en la jurisdicció penal ordinària d'adults que es desenvolupa en les quatre províncies catalanes.

Aquest model busca la responsabilització dels menors i joves a través de mesures dissenyades i aplicades des d'un marc normatiu i uns òrgans gestors diferenciats de la protecció de menors i dels serveis penitenciaris.

La Direcció General de Justícia Juvenil és l'òrgan de direcció d'aquest sistema. Vetlla pel compliment efectiu del principis rectors de la regulació de les conductes delictives dels menors.

L'èxit de l'experiència del Programa de Mediació i Reparació en la Jurisdicció Penal⁴⁷, -pionera a l'Estat espanyol- va comportar, l'any 2000, la signatura d'un Conveni de col·laboració amb l'Associació Catalana per al Desenvolupament de la Mediació i l'Arbitratge (ACDMA) per tal d'oferir els avantatges de la mediació penal a un ampli sector de la població.

Des d'aleshores, el Programa es porta a terme de forma conjunta entre aquesta entitat i el Departament de Justícia. En aquest sentit, la Direcció General de Mesures Penals Alternatives i de Justícia Juvenil (DGMPAJJ), mitjançant el Decret 265/1996 de 23 de juliol assumeix les competències en l'assessorament tècnic. D'aquesta manera es regula tota l'intervenció a l'àmbit dels menors delinqüents⁴⁸

La DGMPAJJ desenvolupa programes específics per al compliment de cada una de les actuacions previstes en l'ordenament jurídic que regulen les

---

⁴⁷ Establert per la Direcció General de Mesures Alternatives i de Justícia Juvenil

⁴⁸ Es regulen els principis aplicables, l'execució de les sancions i la responsabilitat psico-social als jutjats i tribunals de les jurisdiccions penal, de menors i civil en l'àmbit de la família; en el desenvolupament de programes de mediació i reparació en l'àmbit de la jurisdicció penal i de menors; i en l'execució de mesures penals alternatives a l'internament a la presó previstes en el Codi Penal de 1995.

reaccions socials dirigides als menors infractors de catorze a disset anys i a joves infractors de divuit a vint-i-tres anys⁴⁹.

En l'actualitat la DGMPAJJ compta a Catalunya amb una xarxa de cinc centres educatius per a menors i joves.

Amb aquesta base competencial, el Parlament de Catalunya va dictar la Llei 37/91 de 30 de desembre sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció. Pel seu desenvolupament va dictar amb posterioritat el Decret 2/1997 de 7 de gener, pel qual es va aprovar el Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció.

Conseqüentment, la competència per cuidar-se de la protecció dels menors correspon a la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, que pertany al Departament de Benestar i Família. El seu objectiu es la protecció i tutela dels menors desemparats per mancança o per exercici inadequat de la potestat del dret de guarda i educació. Amb aquesta finalitat assumeix la guarda o la tutela dels menor que es troben en aquesta situació.

A aquest organisme ha de remetre les actuacions el Ministeri Fiscal i, en el seu cas, el Jutge de Menors quan detectin un comportament delictiu de què resulti presumptament responsable una persona menor de catorze anys. Tanmateix haurà d'establir les mesures més adients per a la seva protecció i futura integració en la societat. El menor delinqüent romandrà en una situació de inimputabilitat en atenció a la seva curta edat.

---

⁴⁹ Programes de mediació i reparació; Programa d'assessorament tècnic en menors; Programes d'execució de mesures en medi obert; Programes de mesures d'internament en centres educatius.

Actualment, Catalunya disposa d'un model adequat i consolidat de justícia juvenil, desenvolupat al llarg dels anys amb la participació de l'Administració, el sistema judicial, els professionals i les entitats del sector. Aquest model ha pogut també assentar-se sobre bases sòlides a partir de l'aprovació la Llei Orgànica 5/2000, de la responsabilitat penal dels menors i de la Llei del Parlament de Catalunya 27/2001, de justícia juvenil.

Amb aquesta normativa es restringeix el concepte de protecció de menors als fins de prevenció i tractament de la delinqüència infantil i juvenil i a la tutela de menors per defecte o per l'inadequat exercici de la pàtria potestat o de la guarda i custòdia. Així, s'evita la duplicitat de funcions existents entre el Departament de Justícia i els restants departaments de la Generalitat que poguessin tenir competència en aquestes material i, per una altra, es realitza una distribució racional de les competències en funció de l'especialitat de cada departament.

Per a l'adopció de mesures preventives serà competent el Departament de Justícia a través dels seus òrgans territorials previstos en l'art. 8 de la Llei, que actuaran quan l'Ajuntament del qual provingui el menor, no pugui actuar directament per la falta de mitjans adequats.

10.1.1 Evolució normativa de la regulació dels menors amb conductes delictives

L'actual normativa legal que regula les conductes infractores comeses pels menors es conseqüència de l'evolució de tot un seguit de normes de caire recent, que han acabat amb l'actual Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener, d'àmbit estatal, i la Llei 27/2001, de Justícia Juvenil a Catalunya.

Els darrers anys hi ha hagut un tractament legislatiu intens L'adaptació de la legislació a la Constitució espanyola ha anat més lentament.

Aquestes normes son, entre d'altres:

Dins del dret civil de protecció de menors:

- 1) Llei 12/1988, de 21 de novembre, de modificació de la Llei 11/1985, de protecció de menors.
- 2) Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció de menors desemparats i de l'adopció
- 3) Llei 39/1991, de 30 de desembre de la tutela i institucions tutelars.
- 4) Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels nens i els adolescents i de modificació de la Llei 37/1991
- 5) El capítol II de la Llei 37/1991, relatiu a l'adopció i la Llei 39/1991, han estat refosos en el Codi de família, d'acord amb el text aprovat per la Llei 8/1998, de 15 de juliol.

Dins del dret penal:

- 1) Llei Orgànica 4/1992, del 5 de juny, reguladora de la competència i el procediment dels jutjats de menors
- 2) Llei Orgànica 1/1996, de 156 de gener, Llei de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'Enjudiciament Civil.

- 3) Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener. Regula la responsabilitat penal del els menors.
- 4) La Circular 1/2000, de 18 de desembre, sobre els criteris d'aplicació de la Llei Orgànica 5/2000, de 12 de gener de 2000 que regula la responsabilitat penal dels menors.
- 5) La Llei Orgànica 7/2000, de 22 de desembre. Modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre de 1.995 del Codi penal i la Llei Orgànica 5/2000 de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors en relació amb els delictes de terrorisme.
- 6) Llei Orgànica 9/2000, de 22 de desembre, que aprova les mesures urgents per a l'agilitació de l'Administració de Justícia i modifica la Llei orgànica 6/1985 d'1 de juny de 1.985 del Poder Judicial.
- 7) Llei 27/ 20001, de 31 de desembre de Justícia Juvenil
- 8) Llei 8/2002, de 27 de maig que modifica la Llei 37/1991 de 30 de desembre de mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció de la regulació de l'atenció especial als adolescents amb conducta d'alt risc social a Catalunya.

Dins d'aquesta evolució normativa, s'ha de destacar la promulgació de la Llei Orgànica 6/1985, de l'1 de juliol, del poder judicial, que va substituir els antics tribunals tutelars de menors pels nous jutjats de menors, tot i que van trigar a constituir-se.

La Sentència del Tribunal Constitucional 36/1991, de 14 de febrer, va declarar la inconstitucionalitat de l'article 15 de la Llei de tribunals tutelars de menors, que va donar lloc a la modificació, urgent d'aquest text legal, mitjançant la Llei Orgànica 4/92, del 5 de juny. Aquesta normativa va introduir els drets

fonamental i les garanties processals mínimes, sense adoptar cap reforma en profunditat..

D'altra banda, el 16 de juny de 1999 neix el Protocol bàsic d'actuacions en abusos sexuals i altres maltractaments a menors. El seu objectiu és disminuir la victimització secundària a la qual és sotmès el menor en la seva participació en el procés penal.

Però no serà fins la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi penal que s'arribarà a la reforma definitiva pel que fa al tractament dels menors infractors. L'article 19 estableix la majoria d'edat penal als divuit anys. Els menors d'aquesta edat autors de fets tipificats com a delictes o falta, respondran de conformitat a la Llei que reguli la responsabilitat penal dels menors d'edat. L'article 69 del Codi penal també disposa que la dita Llei pot ésser aplicada, en els casos i amb els requisits que estableixi, als joves més grans de divuit anys i menors de vint-i-un.

L'entrada en vigor d'aquests dos articles va quedar condicionada a l'entrada en vigor de la Llei, que s'ha materialitzat amb la Llei Orgànica 5/2000, del 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. La promulgació d'aquesta Llei va consagrar definitivament el menor com subjecte de responsabilitat.

Aquesta Llei Orgànica ha fet necessari acomodar la legislació catalana a la nova situació i substituir l'actual Llei 11/85, del 13 de juny, de protecció de menors⁵⁰, per una altre de més adequada, que permeti executar correctament

---

⁵⁰ En la part que encara resta vigent

les funcions i les competències de l'Administració de la Generalitat en aquest àmbit.

Tanmateix la Llei Orgànica 7/2000 i la 9/2000 de 22 de desembre sobre mesures urgents per a l'agilitació de l'Administració de Justícia deixen en suspens l'aplicació de l'article 69 del Codi Penal, fins el gener de l'any 2003.

Finalment el mes de desembre de 2004, s'ha aprovat suspendre l'aplicació d'aquest article fins al 1 de gener de 2007, tal i com recull la disposició transitòria única, de la Llei Orgànica 9/2002 de 10 de desembre de modificació de la Llei Orgànica 10/995 de 23 de novembre, del Codi Penal, i del Codi Civil, sobre sostracció de menors.

Finalment, en relació a l'atenció a les víctimes, l'any 2000 neix a Catalunya el Programa de Suport a l'Exploració Judicial de Testimonis vulnerables (PSEJTV), que mira d'aplicar la normativa existent de caràcter internacional, com ara la Convenció sobre els drets del nen, ratificada per l'Assemblea General de l'ONU de 20 de novembre de 1989 i per l'Estat Espanyol el 30 de novembre de 1990.⁵¹

Recull així mateix normativa estatal tal com la Llei Orgànica 14/1999 de 9 de juny de modificació del Codi Penal de 1995 en matèria de protecció a les víctimes de maltractament i de la Llei d'Enjudiciament Criminal que entre d'altres disposicions modifica l'article. 707 de la Llei d'Enjudiciament Criminal: *"Quan el testimoni sigui menor d'edat, el jutge o tribunal podrà, en interès de l'esmentat testimoni i mitjançant resolució motivada previ informe pericial, acorda que sigui interrogat evitant la confrontació visual amb l'inculpat, utilitzant per a això qualsevol mig tècnic o audiovisual que faci possible la pràctica de la prova"*.

---

⁵¹ Vol incorporar també la Recomanació núm. 85 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa que regula la posició de la víctima en el dret penal i la Recomanació núm. 87 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre l'assistència a les víctimes i la prevenció de la victimització

El primer antecedent a Catalunya per a l'ajuda a la víctima i perjudicat per un delicte sorgeix en el SAOS, -Servei d'Assistència i Orientació Social-, nascut del conveni de col·laboració entre el Consell General del Poder Judicial i la Generalitat de Catalunya l'any 1987. A partir de 1994 passa a dependre de la Generalitat de Catalunya. En l'any 1996 desapareix arran d'una reestructuració del Departament de Justícia però es creen dos nous serveis: La Direcció General de Mesures Alternatives i Justícia Juvenil i el Servei d'Assessorament Tècnic i d'Atenció a la Víctima (SATAV).

10.1.2 Les principals característiques del sistema actual a Catalunya

El model de justícia juvenil a Catalunya és sòlid. El treball desenvolupat en el terreny de l'atenció als menors i als joves infractors, des del traspàs de les competències a la Generalitat, l'any 1981, ha estat molt considerable i avui podem parlar d'un model consolidat.

Algunes característiques a destacar d'aquest sistema, són:

- a) Una gran coordinació entre tots els agents actuant al sistema de justícia juvenil: jutges de menors, fiscalia de menors, serveis de la Generalitat i la resta de col·lectius professionals.
- b) El foment dels processos de mediació com a fórmula alternativa de resolució del conflicte.
- c) La prioritització de les mesures de medi obert front a les mesures d'internament.

- d) L'atenció individualitzada als menors actuant en el programes de mediació.
- e) La professionalitat i especialització dels equips d'assessorament tècnic, mediació, medi obert i centres.
- f) La clara voluntat de servei públic assolida pels mediadors i la resta dels professionals intervinents.

Quant a la durada dels programes de mediació, segons es desprèn del quadre següent, més de la meitat se solucionen en un termini que no supera els tres mesos, període inferior a la durada habitual de qualsevol altre procediment judicial, atès el colapso en què es troben moltes oficines judicials. Tanmateix, s'observa un lleuger increment, l'any 2003, dels assumptes que triguen més de cinc mesos en resoldre's. En canvi, es produeix un descens en el nombre de programes que finalitzen en el període d'un mes.

Durada	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
0 - 1 mes	309	22,65	177	15,17
1 - 3 mesos	687	50,37	616	52,78
3 - 5 mesos	257	18,84	260	22,28
més de 5 mesos	59	4,33	86	7,37

10.2 L'aplicació a Catalunya de la Llei 5/2000, Penal del Menor i de La Llei 27/2001 de justícia juvenil

Els serveis de justícia juvenil a Catalunya són avui motiu de reconeixement i constitueixen un model a seguir per a la resta de Comunitats Autònomes que encara tenen en fase de desenvolupament els seus models i serveis per a l'aplicació de la Llei 5/2000.

L'execució del Programa de Mediació i Reparació a Barcelona i a Lleida s'ha estès a un major nombre de jutjats, mentre que a Girona i a Tarragona, el seu desenvolupament ha quedat més limitat. Un dels factors d'aquesta minva en l'eficàcia, pel que fa a aquestes dues circumscripcions, ha estat l'excepcional mobilitat dels magistrats i jutges.

Les dades de l'any 2.003 a Catalunya són les següents:⁵²

Equips	Demandes					Intervencions (1)					Finalitzats				
	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total
Equips assessorament Tècnic	1.180	-	-	-	1.180	1.363	-	-	1	1.364	1.167	-	-	-	1.167
Equips execució mesures en medi obert	-	146	87	144	377	2	217	116	238	573	-	167	79	147	393
Total	1.180	146	87	144	1.557	1.365	217	116	239	1.937	1.167	167	79	147	1.560

L'any 2.003 s'ha produït a Catalunya un descens de les demandes dels programes de mediació en relació als anys anteriors. Aquesta circumstància es

⁵² Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

fa palesa a les províncies de Barcelona i Tarragona, que baixen un 32% i un 22% respectivament en només un any. D'altra banda, Lleida viu la pujada del nombre de demandes en un 7,50% en el mateix període, en tant que Girona manté el mateix nivell.

Paral·lelament al descens global en el nombre de demandes, es produeix l'augment dels casos finalitzats. Així, en tan sols un any, a Lleida el percentatge puja fins al 41%. La segueixen, per ordre de disminució, Tarragona, amb un 31% i Girona, amb el 28%. Per contra, Barcelona, pateix un retrocés en la finalització amb èxit dels nombre d'expedients de conciliació i reparació, en un 15%.

Finalment, l'any 2.002, la proporció de casos finalitzats en relació a les demandes era del 78,55% mentre que l'any 2.003 la proporció és pràcticament del 100%⁵³

L'article 2.1 de la Llei 5/2000 determina la competència dels Jutjats de Menors a l'àmbit de la justícia juvenil, sense perjudici de les facultats atribuïdes a les Comunitats Autònomes per la protecció i la reforma dels menors.

Aquesta entitat pública autonòmica de protecció o de reforma acostuma a estar integrada dins del Departament de Justícia o de Benestar Social i adquireix gran rellevància al llarg de tota la normativa, per contraposició amb allò que succeïa amb l'anterior legislació, on només se li remetien les actuacions en cas de sobreseïment⁵⁴.

---

⁵³ Dades proporcionades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

⁵⁴ Les seves competències només eren de protecció o bé d'execució de la mesura imposada.

Aquesta Llei Penal del Menor introdueix per primera vegada el terme tractament i deixa enrere l'idea del càstig que regia a tot el sistema punitiu juvenil fins aquell moment. Neix la figura del delegat d'assistència al menor com a peça fonamental del sistema. pel tractament del menor en mitjà obert

S'han ampliat de forma considerable les sol·licituds per intervenir en programes de reparació. Alhora, els equip de mediació han incrementat la seva experiència medidora també a l'àmbit de la jurisdicció penal ordinària. Aquesta protecció a Catalunya s'entén fins a la majoria d'edat civil

Tanmateix aquesta Llei, vigent en el seu títol V, desenvolupa àmpliament les competències que comprenen el terme protecció de menors:

- 1) Facilita a l'autoritat judicial de menors l'aplicació de les mesures que s'adoptin.
- 2) S'apliquen mesures alternatives a l'internament en centres tancats.
- 3) S'actua sota el principi de servei públic i no pas des del de beneficència que marcava la legislació anterior.
- 4) El personal està especialitzat i rep una preparació i formació permanent.
- 5) Es fa un seguiment del procés educatiu.
- 6) S'introdueixen noves mesures pedagògiques que son de caire obert només limitat a l'estudi de les circumstàncies concretes de cada cas.
- 7) S'adopten mesures preventives en menors de més de deu anys i de menys de divuit que tinguin una conducta amb un elevat risc de comissió d'infraccions penals.

- 8) Si es detecten problemes de conflicte social - marginació i/o abandonament- s'actua de forma individualitzada, intentant evitar una evolució negativa en l'educació del menor.

La nova realitat legal derivada de l'entrada en vigor de les Lleis 5/2000 i Llei 27/2001 ha generat un conjunt de conseqüències que suposen un repte considerable per al sistema de justícia juvenil⁵⁵:

La primera d'elles és l'augment substancial del nombre de menors que són objecte d'intervenció, tant en la fiscalia i els jutjats de menors, com en els serveis de la Generalitat responsables de l'execució de les mesures dictades

Així, dins de l'àmbit de l'assessorament tècnic i de la mediació: s'ha passat dels 2.964 informes d'assessorament tècnic i 1.122 processos de mediació, finalitzats l'any 2000, als 6.072 informes d'assessorament tècnic i 1.560 processos de mediació finalitzats l'any 2003.

En l'àmbit del medi obert: s'ha passat de les 1.698 mesures executades l'any 2000 a 3.152 mesures executades l'any 2003. La justícia juvenil a Catalunya actua anualment de manera directa respecte al 2,2% de la població de 14 a 18 anys.

L'any 2000 s'havien adoptat 382 mesures d'internament. L'any 2003 van ser 995 el nombre de mesures executades. En aquest mateix àmbit s'ha passat de 94 menors internats l'1 de gener de 2001 a 234 internats l'1 de març de 2004.

---

⁵⁵ Les dades que s'exposen a continuació han sigut facilitades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

Conseqüentment, l'any 2003 pot considerar-se com l'inici de la normalització de la jurisdicció de menors després dels canvis legislatius. Els indicadors presenten com a característiques principals:

1r Un fort creixement dels casos tractats pel sistema de justícia juvenil.

2n Una major tendència a aplicar respostes formals mitjançant mesures en medi obert o d'internament (definitives), mentre que la mediació, tot i haver crescut en un 42,6% en termes absoluts respecte del 2000, ha experimentat un descens relatiu del 7%.

Contràriament al que pugui semblar, l'increment de casos que arriben a la justícia juvenil no es pot atribuir a un augment de la delinqüència de menors⁵⁶.

Les causes d'aquest increment són diverses, i directament relacionades amb l'entrada en vigor de la Llei orgànica 5/2000:

- 1) L'extensió de la justícia juvenil, als joves de setze anys i disset, als quals, fins ara, s'aplicava el Codi Penal.
- 2) L'augment de la durada màxima de les mesures que ha passat dels 2 anys als 4, 5 o 8 anys.
- 3) L'increment del límit d'edat d'execució. Fins a la nova legislació s'interrompia amb l'assoliment pel menor de la majoria d'edat.

---

⁵⁶ Per exemple, a la província de Barcelona els fets delictius comesos per menors d'entre 14 i 18 anys s'han reduït, passant dels 9.326 l'any 2001 als 7.313 l'any 2003.

- 4) Ara, amb la nova normativa les mesures d'internament es poden executar en centres fins que el jove compleix els vint-i-tres anys i per l'execució de les mesures de medi obert no hi ha límit d'edat.
- 5) Amb l'entrada en vigor de la Llei 5/2000, totes les causes penals obertes a joves de setze anys i disset es van trametre a les fiscalies de menors. Això va comportar un augment molt important de casos a les fiscalies i jutjats de menors i, consegüentment, l'increment de les mesures a executar pels serveis de justícia juvenil.
- 6) També hi ha hagut un increment de menors reincidents a conseqüència de l'augment dels límits d'edat de la població a qui s'adreça la jurisdicció de menors.
- 7) L'immigració, dins de la justícia de menors, s'ha traduït en un 24% de joves estrangers atesos, que s'eleva fins al 44% en el cas dels joves en règim d'internament.

Però, de tots els factors esmentats, és, sens dubte el primer d'ells el més important quant a l'increment de l'aplicació de la justícia juvenil. L'entrada en vigor de la Llei 5/2000 va suposar l'augment del ventall d'aplicació de les lleis penals sobre els menors de setze anys a divuit, als quals, fins llavors, se'ls aplicava el Codi Penal. En el conjunt de la població atesa, l'edat mitjana s'ha incrementat fins als setze anys i mig.

- a) L'any 2003 el 60% dels 6.182 menors que van requerir un informe d'assessorament tècnic o una mediació tenien setze anys i disset.

- b) En canvi, l'any 2000 eren els menors d'entre dotze anys i catorze els que representaven el 56,6% del total de 4.364 menors atesos amb aquestes fórmules.
- c) L'any 2003, el 83% dels menors atesos amb mesures de medi obert tenien entre disset anys i vint-i-dos i el 60% dels internats en centres de menors també tenien la mateixa edat.

En el següent quadre es reflecteix l'edat del joves infractors a Catalunya l'any 2.003.⁵⁷

Edat	Nombre	%
14 anys	96	6,15
15 anys	317	20,32
16 anys	371	23,78
17 anys	412	26,41
18 anys	274	17,56
19 anys	62	3,97
20 anys	17	1,09
21 anys	9	0,58
22 anys	1	0,06
24 anys	1	0,06
no consta	0	0,00
Total	1.560	100,00

L'augment de les edats del joves sobre els quals s'intervé, no ha afectat al gènere, que es manté amb un 85% de nois i un 15% de noies. En règim d'internament les noies són només el 8%.⁵⁸

⁵⁷ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

⁵⁸ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya.

Sexe	Nombre	%
Nois	1.325	84,94
Noies	235	15,06

Població atesa	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Nois	1.207	87,59	194	16,62
Noies	171	12,41	973	83,38
Total infractors	1.378		1.167	

Les noves Lleis de justícia juvenil han reflectit la realitat d'un dret de menors on el nombre de delictes greus contra les persones és més elevat, on són freqüents els problemes de consum habitual de estupefaents, els trastorns mentals, la violència en el si de la família, la violència organitzada i la instrumentalització dels menors per bandes organitzades.

Aquesta realitat ha de comportar necessàriament canvis en les formes d'intervenció, que ara han de centrar-se més en la formació i la inserció laboral, en la responsabilització i en el tractament de les problemàtiques personals.

El propi preàmbul de la Llei 27/2001 conté l'intenció d'assolir aquest objectiu dins del marc legislatiu conferit a Catalunya en matèria d'institucions públiques de protecció i tutela de menors.

La política legislativa aplicada a casa nostra en l'àmbit de la justícia juvenil ha suposat que només un 10% de les resolucions judicials sobre els menors constitueixin un ingrés en un centre d'internament. En conseqüència, la majoria de les decisions sobre aquest tema impliquen l'aplicació de recursos i

programes alternatius entre els quals cal destacar la llibertat vigilada, els serveis en benefici de la comunitat i la mediació i reparació a la víctima.

10.3 Els resultats de la mediació a Catalunya

El Departament de Justícia ha impulsat i ha desenvolupat en l'àmbit de l'Administració de Justícia la mediació pública de resolució de conflictes. Un percentatge de gairebé el 30% de les infraccions comeses pels menors s'han conciliat a Catalunya; tanmateix aquesta és la Comunitat Autònoma on la mediació ha adquirit les proporcions més elevades. Fins i tot s'han realitzat experiències pilot per a mirar d'exportar el model de mediació de la jurisdicció de menors a la jurisdicció penal d'adults.

Resultat del programa	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%
Amb resultat positiu				
Conciliació amb la víctima	248	18,18	422	36,16
Conciliació amb reparació econòmica	168	12,32	153	13,11
Conciliació sense reparació econòmica	57	4,18	81	6,94
Reparació a la comunitat	23	1,69	21	1,80
Realització activitat educativa	42	3,08	48	4,11
Valoració interès reparador	493	36,14	290	24,85
Total	1.031	75,59	1.015	86,98

Resultat del programa	2002		2003	
	Nombre	%	Nombre	%

<i>Acords sobre responsabilitat civil</i>				
Renúncia total a l'acció civil	315	30,55	440	43,35
Renúncia parcial a l'acció civil	6	0,58	2	0,20
Renúncia condicionada a l'acció civil	19	1,84	16	1,58
No renúncia a l'acció civil	69	6,69	59	5,81
Total	409	39,67	517	50,94
Amb resultat negatiu				
Per actitud del menor/jove	100	7,33	165	14,14
Per decisió de Fiscalia	5	0,37	4	0,34
Total	105	7,70	169	14,48
Total	1.136		1.184	

L'any 2.003 s'han incoat 4.512 demandes de mediació de les quals 4.183 s'han derivat al Programa. Això implica que gairebé totes les infraccions comeses per menors a Catalunya compleixen les circumstàncies adequades per poder aplicar-les l'esmentat Programa.

Però, dels 4.183 expedients iniciats només és van poder finalitzar el 56 % d'ells, el que fa palès que no es disposa dels mitjans humans i materials necessaris per fer front a la comanda de la societat. Això implica una mancança del sistema prou important que afecta directament a l'èxit de la seva aplicació.

Als inicis de l'any 2004, el Departament de Justícia va realitzar un diagnòstic de la situació del sistema de justícia juvenil. Els resultats van ser:

- 1) L'existència d'un desequilibri entre la demanda de mesures de justícia juvenil, especialment pel que fa a la mediació, i els recursos personals i materials dedicats a l'execució d'aquestes mesures.

Aquest desequilibri, obeeix a l'augment constant de les mesures a executar pels serveis de justícia juvenil que no ha anat acompanyat d'una planificació adequada ni d'un creixement suficient dels recursos humans i materials per a la seva execució.

Això, no afecta tant als equips de mediació i d'assessorament tècnic⁵⁹, pel que fa als acords de conciliació assolits. Però sí que apareix com un problema molt importat quan aquests acords consisteixen en pactes de reparació que el menor ha de dur a terme envers la víctima. En aquest cas el seguiment i el control d'aquestes actuacions esdevenen complicats, tot tenint en compte els mitjans personals i materials de què es disposa.

A continuació es mostra les mesures acordades a Catalunya durant l'any 2.003 dins dels Programes de Mediació i Reparació a la jurisdicció de menors en règim obert⁶⁰.

Es va produir, respecte a l'any anterior, un increment del 18% dels resultats positius dels programes de mediació. Es va assolir, doncs, un 36,16% de conciliacions amb la víctima l'any 2.003. Paral·lelament, va tenir lloc un descens del 11,295 dels casos on s'ha valorat l'interès reparador del menor delinqüent.

Cal destacar que gairebé un 50% de les víctimes renunciaven totalment a l'acció civil i que aquesta tendència va en clar augment any rere any.

---

⁵⁹ Ens troben davant xifres de gestió sostenibles, que permeten una millora qualitativa de la intervenció mediatora en tot el territori així com el desenvolupament de programes preventius

⁶⁰ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

Tal i com s'aprecia al quadre següent la major part de les mesures adoptades en règim obert són de llibertat vigilada, seguides de les prestacions dutes a terme en benefici de la comunitat⁶¹.

Programes	Demandes					Intervencions					Finalitzats				
	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total
Llibertat vigilada - LV	1.344	161	43	179	1.727	1.276	180	82	181	1.719	606	93	46	108	853
Llibertat vigilada cautelar - LVC	55	1	-	5	61	93	1	1	5	100	58	1	1	4	64
Prestacions en benefici de la comunitat - PBC	834	112	96	71	1.113	772	157	98	88	1.115	445	90	55	50	640
Tractament terapèutic ambulatori - TTA	37	2	5	8	52	38	1	5	16	60	11	-	1	10	22
Convivència amb altres - CA	4	-	-	-	4	4	-	-	-	4	-	-	-	-	-
Assistència a centre de dia - ACD	3	-	2	3	8	2	-	-	1	3	-	-	-	1	1
Realització de tasques - RTS socioeducatives	100	2	10	20	132	75	2	7	38	122	35	1	2	16	54
Permànencia cap de setmana en domicili - PCSD	12	-	1	-	13	9	-	1	-	10	9	-	-	-	9
Règim internament en llibertat vigilada - RILV	55	27	5	12	99	37	7	10	1	55	10	5	1	1	17
Total	2.444	305	162	298	3.209	2.306	348	204	330	3.188	1.174	190	106	190	1.660

⁶¹ Dades proporcionades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

El nombre d'acords de reparació en règim obert es molt més gran que les solucions adoptades de règim tancat. Això comporta el problema del control de l'execució d'aquestes mesures de medi obert.

Resulta difícil el control de la llibertat vigilada dels menors, i sembla que aquesta situació no millorarà en el futur. Les prediccions indiquen que, a 31 de desembre de 2007, hi haurà més de 2.500 mesures en execució. Caldrà doncs incrementar els equips de medi obert.

Però encara que les mesures d'internament adoptades són inferiors a les de règim tancat, s'ha observat un increment d'aquelles que ha sigut especialment greu, no només per l'aplicació de la nova legislació, sinó també pel fet de que, fins ara, els nens del carrer, en la seva majoria immigrants indocumentats que protagonitzaven petits furts, tenien la facultat de decidir si ingressaven o no en algun dels centres. Però, actualment, quan existeixi una conducta antisocial es podrà acordar l'ingrés forçós.

A continuació, hi figura el quadre de les mesures imposades en règim tancat, l'any 2.003, a Catalunya. En seu nombre, en termes relatius, és molt inferior que la resta de mesures que s'hi poden imposar, en consonància amb l'esperit de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor.

Especialment, crida l'atenció el número reduït de mesures consistents en ingressos terapèutics. Per contra, sorprèn l'elevat nombre de mesures cautelars de règim tancat que s'hi van imposar⁶².

Programes	Demandes					Intervencions (2)					Finalitzats				
	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total	BCN	GI	LL	TA	Total

⁶² Les dades del quadre van ser proporcionades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Internament de cap de setmana - ICS	80	22	3	12	117	22	3	2	2	29	21	2	2	2	27
Internament cautelar en centres - ICC	426	2	6	17	451	385	2	6	25	418	331	2	2	15	350
Internament en centre - IC	571	35	13	94	713	422	21	20	62	525	230	12	11	34	287
Internament en centre terapèutic - ICT	8	1	-	1	10	7	-	-	-	7	5	-	-	-	5
Seguiment internament en c. terapèutic - SICT	10	2	-	-	12	15	1	-	-	16	4	1	-	-	5
Total	1.095	-	-	-	1.303	851	-	-	-	995	591	-	-	-	674

El següent quadre mostra les mesures acordades a Catalunya durant l'any 2.003 dins dels Programes de Mediació i Reparació a la jurisdicció de menors en règim tancat⁶³:

Programa	Tipus de règim						Total
	Règim tancat		Règim semiobert		Règim obert		
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	
Internament cautelar	412	91,35	38	8,43	1	0,22	451
Internament en centre	486	68,16	217	30,43	10	1,40	713
Total	898	77,15	255	21,91	11	0,95	1.164

Totes aquestes circumstàncies han donat lloc a la necessitat de transformar algunes places dels centres per atendre separatament a nens que han comès delictes especialment greus i que han de romandre

⁶³ Dades facilitades pel Departament de Justícia de Catalunya

internats, d'altres que, encara internats, poden moure's amb llibertat i no tenen un règim de sortides restringides.

Fins i tot, la Direcció General d'Atenció al Menor -atès el notable descens d'abandonaments i el increment d'adopcions dels nens més petits-, ha redestinat centres que fins ara eren utilitzats per nens de curta edat, com a centres d'internaments de menors.

La manca de previsió en relació a l'augment de mesures d'internament, no es va resoldre amb aquesta transformació d'alguns centre i va ser necessari que, al març de 2004, s'adoptés un pla de mesures urgents a Catalunya que va ampliar el nombre de places fins a 242.

De totes maneres, la mesura d'internament, tal com assenyala la Llei amb absoluta claredat, ha de ser la última iniciativa a adoptar. S'haurà d'aplicar amb caràcter subsidiari en aquells supòsits en què no siguin possibles altres mesures menys agressives per actuar sobre el menor. La pròpia normativa justifica aquesta resolució en virtut dels resultats pràctics obtinguts fins el moment de la seva entrada en vigor, ja que les mesures reeducatives que es preveien com a solució a determinades conductes de major risc social han resultat inoperants.

L'aplicació de la reforma ha suposat, des de la seva implantació, però, un increment pressupostari del 32 % de la partida destinada a menors.

Però. les dades indiquen que aquesta situació es continuarà agravant als propers anys. Es preveu que a finals de 2007 el nombre de menors internats estarà a l'entorn de 375.

Resulta, per tant prioritari, la creació de noves places per fer front al dèficit quantitatiu, i alhora, fer una distribució territorial més equilibrada d'aquest centres a Catalunya.

Igualment, pel que fa a les mesures de medi obert adoptades a la mediació, tot sembla indicar que serà necessari l'increment de les dotacions pressupostàries per poder dur a terme noves activitats educatives i de formació enfront el menor delinqüent. S'hauran multiplicar els convenis i programes de col·laboració, tant amb d'altres administracions com amb entitats privades, associacions i fundacions, per assolir un ventall d'activitats cada cop més ample en favor dels menors.

2) Algunes de les noves mesures de medi obert creades per la Llei 5/2000 no s'han dut a terme.

Podríem destacar en aquest sentit que les mesures com ara l'assistència a un centre de dia, l'internament terapèutic, la custòdia en un grup educatiu, la realització de tasques socioeducatives o la permanència de cap de setmana al domicili, tan sols s'han aplicat amb caràcter residual i minoritari. Per solucionar-ho s'haurà de dotar de programes i recursos als agents interventors que permetin la plena aplicació d'aquestes mesures.

10.4 La Llei 7/2000, reguladora de la responsabilitat penal dels menors en relació amb els delictes de terrorisme. El terrorisme i la mediació

El nostre dret penal de menors és un dret hereu de l'ideari positivista de la Il·lustració.⁶⁴ És, per això, un dret antiformalista que ha menyspreat amb freqüència les rigideses pròpies del dret penal en ares a la funció reeducadora que la dirigeix.

La funció reeducadora del dret de menors es manté a la Llei 7/2000 i es recull a l'exposició de motius, on manifesta que "en pretendre ser la reacció jurídica dirigida al menor infractor una intervenció de naturalesa educativa".

Però el dret penal és un dret sancionador i, com a tal, fins i tot en la seva aplicació als menors, no té únicament una naturalesa educativa. Per aquest fet, la sentència que s'imposi és recurrible en segona instància, ja que, si tenim només en consideració els interessos educatius del menor, el recurs no seria imprescindible i, fins i tot, podria acabar perjudicant els fins perseguits.

L'experiència acumulada, després d'uns quants mesos de vigència de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor, ha constatat un impacte profund a la opinió pública arran de la seva aplicació. La societat ha demanat una eficàcia més gran en el tractament de la delinqüència dels menors, sobretot en relació amb els fet delictius més violent i per això més pertorbadors de la convivència.

La societat apareix molt sensibilitzada al volant de realització pels menors d'actes delictius molt greus. Significativament, cal fer esment de la participació d'un menor en els atemptats de 11 de març de 2004 a Madrid que tan greument van ferir la ciutadania.

---

⁶⁴ STC 36/1991, de 14 de febrer, fonament jurídic 5è: "La regulació aprovada pel decret d'11 de juny de 1948 està inspirada en el model positivista i correccional que considera el menor irresponsable dels seus actes, al qual no s'han d'aplicar, per examinar la seva conducta, les garanties jurídiques d'altres jurisdiccions, per entendre que no és possible imposar mesures de caràcter repressiu que tindran la consideració de penes o sancions. Per això, el procediment establert per reformar als menors prescindeix de les formes processals".

La Llei 7 /2000 vol donar resposta a aquest problemàtica, tot introduint-ne novetats processals i substantives importats al seu article segon, -encara que no vol explícitament provocar canvis en els principis inspiradors de la jurisdicció de menors-. Es busca conciliar els principis educatius inspiradors de la Llei del Menor i la protecció dels drets constitucionals més directament compromesos pel terrorisme.

La reforma afegeix la disposició addicional quarta a la Llei del Menor. Això suposa trencar l'unitat sistemàtica de la dita Llei en matèria d'aplicació de mesures i es crea un sistema doble:

- 1) El règim general, que es basa en el principi de flexibilitat afí d'escollir, amb determinades restriccions, les mesures més adequades a les necessitats educatives del menor⁶⁵.
- 2) El règim especial per a determinats delictes molt greus, caracteritzats per la predeterminació legal de la mesura a imposar i la limitació de la discrecionalitat del Jutge que només pot referir-se a la duració que ha de tenir la mesura⁶⁶.

El títol de la Llei porta a confusió atès que no només regula la responsabilitat penal dels menors en matèria de terrorisme sinó que també regula la seva responsabilitat en els delictes d'homicidi i d'agressió sexual, així com tots aquells que el Codi Penal sanciona amb pena de presó igual o superior a quinze anys. La reforma afecta, doncs, els delictes més greus.

---

⁶⁵ Així ho determina l'article 9 de la Llei de Responsabilitat Penal del Menor

⁶⁶ La redacció original de l'article 9.5a preveia el règim excepcional de la mesura d'internament en règim tancat d'un any a cinc i llibertat vigilada successiva fins a cinc anys més per als delictes de terrorisme, homicidi dolós, assassinat i agressió sexual dels articles 179 i 180 del Codi Penal.

Amb aquesta Llei es modifica la Llei 5/2000 abans de la seva entrada en vigor i, en conseqüència, sense que s'hagi pogut avaluar els seus resultats. Les modificacions que introdueix desnaturalitzen el criteri educatiu de la Llei que reforma i introdueix mesures excessivament repressives basades en objectius més punitius que reeducatius.

La seva aprovació suposa que els menors que hagin comès alguns dels fets delictius que s'hi regulen, seran jutjats en el Jutjat Central de Menors de l'Audiència Nacional, és a dir, en un lloc diferent d'aquell en què es va cometre, cosa que dificulta la resocialització i la reeducació d'aquests menors.

La disposició addicional quarta introdueix el principi de l'especialització i ordena que l'execució – de la detenció preventiva, de les mesures cautelars i de les mesures imposades a la sentència- es dugui a terme als establiments i amb el control del govern central, a disposició de l'Audiència Nacional, i amb els convenis que siguin necessaris amb les Comunitats Autònomes.

Alguns sectors defensen que l'especialització ha de arribar als equips tècnics i plantegen la pèrdua de la competència dels equips de la residència del menor quan el delicte sigui de naturalesa terrorista. En aquests casos, pretenen que l'únic equip tècnic que pot emetre l'informe de l'article 27 de la Llei del Menors n'ha de ser un d'especialitzat, dependent de la Fiscalia de l'Audiència Nacional i ubicat a Madrid.

Tanmateix no és aquesta la interpretació que considerem més adequada, ja que, si bé l'equip tècnic de l'Audiència Nacional ha d'actuar de manera preferent, no s'ha d'oblidar que el dictamen de l'esmentat article preveu la valoració de la situació personal, familiar i educativa del menor i l'estudi del seu entorn social. En conseqüència, resulta transcendental l'informe que dugui a terme l'equip més pròxim a aquesta realitat, i per tant, el del lloc de residència del menor.

10.4.1 Terrorisme i mediació

Les idees de mediació i de terrorisme semblen incompatibles. La gravetat dels delictes de terrorisme és el primer entrebanc per provar en aquest camp les fórmules de la mediació. La pluralitat de subjectes passius perjudicats també enterboleix les possibilitats d'aplicació. D'una banda apareix el perjudicat directe pel fet delictiu, -la persona o entitat que ha patit els danys resultat directe de l'acte terrorista- i, d'altre, es configura l'interès social de protegir-se envers d'aquests comportaments. Fonamentalment s'ha de protegir l'interès general de l'Estat, que és el que més profundament se sent atacat.

Així, el delicte de terrorisme es constitueix com un dels més greus del nostre ordenament jurídic i, si bé és cert que qüestiona sempre i amb força l'idea d'Estat, les seves conseqüències no tenen la mateixa gravetat en incidir directament sobre les persones.

Un atemptat terrorisme amb un cotxe bomba ataca durament l'Estat, qüestiona la eficàcia de les forces i cossos de seguretat, crea una profunda alarma social i una gran inseguretat ciutadana, ja que tota la població se sent com a possible víctima indiscriminades del fet delictiu.

Tanmateix, deixant de banda el perill abstracte que l'acte ha ocasionat, els danys a les persones i els seus patrimonis poden ser petits. En aquestes condicions, es factible que es plantegi la possibilitat d'arribar a solucions conciliadores entre les víctimes directes i el menor infractor.

No hem d'oblidar que la atenuant de l'article 21 del Codi Penal referent a la reparació del dany també funciona per als delictes de terrorisme. Igualment, les darreres reformes penals han incidit de manera important en el tema del penediment del presumpte terrorista i la seva actitud de deixar de donar suport

públic a la banda terrorista que abans defensava. Es valora igualment la col·laboració amb les forces policials per la repressió del delicte. Es dóna a totes aquestes activitats una incidència sobre l'atenuació de la responsabilitat penal del jove delinqüent.

Evidentment, la importància dels delictes de terrorisme per l'Estat, així com la seva gravetat i l'alarma social que provoquen, impossibiliten l'arxiu del procediment encara que s'arribi a alguna forma de conciliació o reparació.

La Fiscalia no permetrà l'arxiu de l'expedient, solució tancada, d'altra banda, per l'estricta principi de legalitat en matèria de menors que estableix la Llei Orgànica 7/2000.

Creiem, si més no en el cas del menors, que la mediació ha de ser possible i amb les seves dues vessants de reparació a la víctima i de conciliació. i s'ha d'aplicar fonamentalment als casos on les conseqüències del delicte son més aviat lleus.

Aquestes actuacions conciliadores han de tenir un reflex com a atenuant de la mesura a imposar, dins de les prescripcions que estableix l'esmentada Llei.

Igualment s'han de tenir en consideració les circumstàncies socials i personals del menor, per mirar d'allunyar-lo del grup terrorista que l'ha captat i integrar-lo dins de la legalitat democràtica. La tasca dels equips tècnics és, doncs, fonamental en aquest aspecte.

Tot i que creiem possible la mediació dins d'aquest àmbit, el seu èxit serà difícil. El problema fonamental el constituïran els motius que fan delinqüir al menor -de caràcter polític i ideològic-, molt complicats de vèncer, normalment invalidats amb les seves circumstàncies familiars i socials. Aquestes raons

polítiques, que no tenen res a veure amb d'altres aspectes econòmics o educatius, fan dubtar de l'efectivitat pràctica de la mediació en aquest tipus de delictes.

11. Conclusions

11.1 La mediació: l'optimisme del dret penal del segle XXI

Entre les noves tendències de política criminal i les recomanacions dels organismes internacionals, la mediació és la iniciativa més innovadora per abordar els problemes derivats de la criminalitat. És l'alternativa que posa l'accent sobre el diàleg entre la víctima i el delinqüent, a fi de trobar solucions que possibiliten la reparació i la solució del conflicte, tot contribuint, al mateix temps, a la pau social.

És positiu que el sistema de justícia promogui noves formes de reacció social i penal a la delinqüència que no es basin exclusivament en l'eix de la retribució i que tinguin en compte la participació de les parts implicades en el conflicte.

La mediació, a més d'afavorir l'objectiu de la reparació, pot aportar una àmplia gamma de beneficis per a la víctima, per a l'infractor, per a la justícia i per a la comunitat. Igualment, la mediació reforça la confiança de la víctima i de la comunitat en el sistema penal i alhora contribueix a la responsabilització del delinqüent en relació amb la víctima i amb la societat.

De la mediació surt la idea de la justícia reparadora: la voluntat dels subjectes hi és present i constitueix la forma més útil de reinserció. Busca una resposta educativa i correcta envers el menor infractor, sobre la base que aquest

assumeixi la seva responsabilitat. Giménez Salinas en diu “*la gran esperanza del derecho penal*”⁶⁷.

El Codi Penal de 1995 obre, per primera vegada a la legislació penal espanyola, noves vies envers la mediació, en la mesura que dóna rellevància a la reparació del dany causat a la víctima com a conseqüència del fet delictiu i preveu la reparació com una circumstància que el jutge ha de tenir en compte a efectes d’atorgar a l’infractor determinats beneficis jurídics, com ara l’atenuació de la pena, la substitució o la suspensió de la que s’hagi imposat.

La Llei de Responsabilitat Penal del Menor ha suposat la generalització de la mediació en l’àmbit penal. El menor infractor i la víctima, ajudats per l’equip tècnic, que dirigeix el procés de mediació, poden enfrontar-s’hi i arribar amb un acord respecte de la responsabilitat penal. Aquesta possibilitat, mai experimentada arreu del territori de l’Estat Espanyol, ha donat uns resultats excel·lents, sobretot a Catalunya, Comunitat pionera en aquest àmbit, segons es desprèn de les dades que hem aportat al llarg del nostre estudi.

Pel que fa a la reincidència, aquesta tampoc és una variable que hagi estat molt alta. La reiteració delictiva en els menors no és més elevada en els supòsits on s’ha acabat amb un acord de conciliació i/o reparació que en els casos on s’han imposat altres tipus de mesures educatives.

Els detractors de la mediació penal sovint parlen de la reincidència dels joves delinqüents com un factor que resta eficàcia al sistema. Però les dades amb què hem treballat no avalen aquesta teoria.

---

⁶⁷ *Justicia de Menores: una Justicia Mayor* (et al.) Dirección y coordinación de *los Comentarios a la Ley Reguladora de la Responsabilidad Penal de los Menores*. Publicaciones del Consejo General del Poder Judicial. Madrid, 2002.

Si bé és cert que, en entrar en vigor la Llei de Responsabilitat Penal del Menor, es va constatar un augment de la delinqüència juvenil, això va ser conseqüència del fet que la nova legislació s'havia d'aplicar als joves de setze anys a divuit –ja que la majoria d'edat penal va pujar fins a la majoria d'edat, és a dir, els divuit anys-. D'altra banda, tots els expedients judicials oberts en el moment en què va entrar en vigor la Llei i on eren imputats els menors de divuit anys, van ser transferits a les fiscalies de menors, cosa que també va significar l'augment de les estadístiques de la criminalitat de menors.

En aquest sentit, les dades ens diuen també que, des de l'any 2000 a l'any 2003 –i per les mateixes raons ja esgrimides- hi ha hagut un descens relatiu del nombre de casos que arriben a la mediació. Descens consegüent, doncs, amb la disminució dels índex de delinqüència juvenil.

Tot i les oscil·lacions ja comentades, els índex es mantenen quant a gènere: els nois són responsables del 85% de les infraccions comeses i les noies només del 15%. Aquests percentatges s'aguditzen pel que fa als delictes greus, de manera que a les joves els correspon únicament la meitat de la proporció dita, és a dir, el 7,5%.

Tanmateix, s'observa un increment dels delictes comesos per menors pel que fa als delictes més greus, als relacionats amb el consum d'estupefaents i als vinculats amb organitzacions criminals. Creiem que aquesta nova tendència no qüestiona el sistema de mediació penal. Per més que les fórmules conciliatòries no contemplin, a priori, una prohibició en el cas dels delictes greus, és evident que és en aquest terreny, on les dificultats són més grans. La mediació es mostra, doncs, molt eficaç –en termes de reincidència- per als casos dels joves delinqüents no habituals, que cometen infraccions no massa greus.

Això no obstant, els objectius educatius i resocialitzadors de la justícia penal de menors fan que la mediació mai no sigui descartada si l'equip tècnic considera

que té possibilitats d'èxit, en atenció a les circumstàncies personals i socials del menor a qui s'aplica.

L'augment de la criminalitat greu ha de fer girar, però, la discussió envers d'altres qüestions, com ara cap a on es dirigeix el jovent a la nostra societat, quins són els valors que els fem arribar, quines les expectatives de futur que els hi donem i aquelles altres que els hi demanem.

Íntimament relacionat amb aquest augment i com un factor desestabilitzador més apareix el fenomen de la immigració. A tots els problemes que genera el trànsit incessant de persones arreu del territori català, s'ha d'afegir el que ocasionen els mil·lers de joves immigrants que volten sols i desemparats pels carrers de les nostres ciutats. Sense família que els doni suport, sense mitjans econòmics i amb greus mancances culturals –fis i tot idiomàtiques-, els nois són presa fàcil de les bandes de delinqüència organitzada. Els converteixen en servents fidels, tot aprofitant el seu desarrelament i treuen profit de la seva condició de menors d'edat, que els fa creditors d'una justícia molt més benvolent que no pas la justícia dels adults.

Aquesta realitat tampoc no qüestiona el model de mediació en el camp de la delinqüència juvenil. Més aviat ens aboca envers els problemes més greus de la nostra societat. Les solucions difícilment vindran pel camí del dret penal.

Per tot això, creiem que el model de justícia juvenil, pel que fa a la conciliació i l'acord de reparació amb la víctima, és exportable a la justícia dels adults.

La mediació és un mecanisme que mira de donar respostes positives al conflicte que neix amb el delicte. Es tracta de donar una perspectiva més humana a la justícia penal, on les parts siguin les veritables protagonistes. Si la

lleï consent que el fiscal i l'advocat defensor –amb l'assentiment del reu- arribin a una conformitat, per què no donar entrada a la víctima per a que negociï amb l'infractor?. Al cap i a la fi, la conformitat es basa només en criteris d'utilitat, a fi de descarregar de feina les oficines judicials i no ocasiona cap avantatge a la víctima. Tot al contrari, normalment l'aboca a una situació desconeguda e incomprensible, on el judici a què ha estat citat en qualitat de testimoni privilegiat de l'acusació acaba no celebrant-se sense que ningú li hagi demanat l'opinió.

La mediació apareix, doncs, com una nova manera d'entendre la justícia penal, constructiva, i alhora ha de servir per descarregar de feina els Jutjats d'Instrucció i Penals. En la situació en què molts d'ells es troben, amb uns retards enormes, no aconsegueixen de cap de les maneres la funció que la societat els té encomanada. Deixen la víctima desatesa, la qual no aconsegueix obtenir una satisfacció.

D'altra banda, la prevenció general i específica tampoc no s'aconsegueixen per la tardança en les condemnes i les nombroses errades que s'hi acumulen, juntament amb els expedients. La situació de caos en què viuen moltes oficines judicials la percep la ciutadania amb gran alarma social, amb l'angoixa de pensar que, des de l'Administració de Justícia, no es fa res per aturar la delinqüència.

La justícia penal que mira d'utilitzar els procediments anomenats informals, com ara la realització de treballs comunitaris, la compensació directa a la víctima i les atribucions del temps lliure del delinqüent, ha rebut nombroses crítiques pel que fa a la seva utilització amb els menors delinqüents. Aquesta és una opció encara més difícil d'abordar quant als adults.

La tendència cap a la diversificació intenta evitar l'estigmatització o l'etiquetatge del menor i la seva resocialització. Però la idea de pragmatisme també hi és present.

Aquesta diversificació de les mesures a adoptar permet mantenir constant la càrrega de feina dels òrgans de l'Administració de Justícia, malgrat l'increment del número de casos per resoldre, ja que augmenten igualment les resolucions de sobreseïment i arxiu. També creix l'eficàcia del sistema, en el cas de la mediació, per la satisfacció que aporta a totes dues parts. D'aquesta manera, l'Administració, descarregada d'una part important de feina, pot dedicar les seves energies i tots els seus mitjans a solucionar problemes greus que facin necessària la seva urgent i inqüestionable actuació.

Algunes teories volen equiparar la reparació o compensació a la víctima com si es tractés d'una mesura educacional. De fet, sí que pot tenir aquesta dimensió pel que fa al menor; però és una simplificació injusta, ja que aquesta teoria oblidava la importància que el procés té per a la víctima. El perdó o l'acord de reparació no li proporciona un contingut educatiu. Tanmateix, li torna el protagonisme del procés i li treu l'angoixa i el dolor que va provocar-li el delictes, alhora que restaura la seva confiança en els mecanismes socials per a mantenir la pau social.

D'altres teòrics s'han plantejat el problema de l'encariment de la nova justícia juvenil i la impossibilitat, per aquesta sola raó, d'implantar procediments semblants per als adults. En un moment on Catalunya té les presons absolutament saturades i on es diu que el sistema penitenciari es troba en situació de coma mèdica, sembla difícil imaginar una situació on la despesa en administració penitenciària sigui més gran.

La problemàtica respecte a si les mesures de diversificació i, dins d'aquestes, la mediació, són socialment més cares que les sancions formals, com ara l'internament i la presó, és recent però, al nostre parer, no té justificació possible. Efectivament, es tracta de distribuir els recursos –sempre escassos– en benefici de la massa social i això sempre provoca greus conflictes ja que cada col·lectiu o grup de pressió té les seves prioritats i sembla conèixer amb exactitud les inversions del cabdal públic més adients per a tota la societat.

Tanmateix, deixant de banda el fet que l'objectiu resocialitzador està present a la nostra Constitució i, per tant, es tracta, doncs, d'un principi informador de la política penal i penitenciària, creiem que aconseguir formar individus que puguin dur una vida plena en societat és un objectiu, un valor on val la pena d'invertir.

És clar que fer un curs de formació viària i tot un seguit d'activitats pot ser més car que la imposició d'una pena tradicional. Igualment pel que fa a la mediació, on faran falta equips mediadors que caldrà pagar amb els diners públics. No fa gaire va sortir als mitjans de comunicació que la mitjana de despesa a Catalunya per un menor delinqüent era de 230 Euros/mes mentre que la quantia per un pres adult era de 50 Euros/mes. Però l'estat de les nostres presons no permet presagiar bones expectatives pel que fa a la recuperació dels reclusos.

La situació penitenciària és *a bout de souffe* i són urgents les inversions públiques per a crear nous establiments. Tampoc no és gaire sortosa la situació en què es troba l'Administració de justícia. Mantenir-les ambdues en l'estat en què es troben és una pèrdua evident de diners, atesa la seva ineficàcia. Per això, es necessari trobar vies alternatives, com ara la mediació.

11.2. Propostes de la mediació envers el futur: la mediació a l'àmbit de la justícia penal d'adults

La transcendència jurídica que el Codi Penal dóna a la reparació comporta la possibilitat de potenciar un equilibri entre l'aplicació pura i rígida del dret punitiu, la tutela dels interessos de la víctima i els beneficis penals que corresponen a l'autor del delicte, sense renunciar en cap moment als drets i garanties que corresponen a les dues parts en el marc del procediment penal.

Aquesta transcendència jurídica que el Codi Penal atorga a la reparació implica un major reconeixent per part de la justícia penal del conflicte existent entre les parts i de la possibilitat de la seva participació voluntària en la solució. I això sense que la resolució del problema impliqui una privatització d'aquest dret. Al mateix temps, suposa un cert reconeixement de la reparació com a mitjà que pot contribuir a la pau social, a la prevenció general i a l'especial, en la mesura que estableix uns determinats beneficis per l'autor del delicte com a conseqüència de la reparació efectuada.

En el marc de la legislació vigent, els processos de mediació i reparació no poden ser alternatius al procediment penal, sinó, complementaris. Si bé el Codi Penal no preveu la mediació com a forma d'abordar el conflicte i dur a terme els objectius de la reparació, es considera que aquesta es presenta com l'eina més idònia per facilitar la participació voluntària de les parts, el diàleg i l'obtenció de possibles acords.

Pel que fa a la justícia d'adults, la mediació ha de deixar incòlumes les possibilitats quant a la responsabilitat civil. Evidentment, es pot arribar amb un acord sobre l'import d'aquesta responsabilitat o la manera en què s'ha de dur a terme, però, si no s'hi arriba, això no pot hipotecar les possibilitats d'acord pel que fa a l'acció penal.

Els excel·lents resultats assolits a Catalunya en el camp de la mediació penal dels menors infractors han portat a la realització d'una experiència pilot per a mirar d'exportar el model de mediació de la jurisdicció de menors a la jurisdicció penal d'adults.

A Catalunya, l'any 1.998, es va engegar una experiència pilot en el camp de la mediació penal d'adults que ha tingut molts bons resultats, per mirar de trobar la manera de dur a terme el mandat de l'article 21 del Codi Penal que considera una circumstància atenuant, al punt cinquè, *“haver procedit el culpable a reparar el dany ocasionat a la víctima o a disminuir-ne els efectes, en qualsevol moment del procediment, amb anterioritat al judici oral”*. De fet, mentre no canviï aquesta formulació, aquí trobem la primera diferència quant a la mediació dels menors, ja que la reparació entre els adults només es pot dur a terme amb anterioritat al judici i no, com en el cas dels menors, en qualsevol moment.

Les dades del projecte pilot són molt positives: des de l'any 1.998, es van derivar envers la mediació 452 casos; 116 no van ser viables, 336 van ser expedients iniciats i, d'aquests, 301 van finalitzar amb èxit⁶⁸. Els resultats assolits ens permeten, doncs, ser optimistes i encarar el sistema de mediació a la justícia penal d'adults amb certes possibilitats d'èxit, sobretot pel que fa a les faltes.

Les infraccions lleus en què constitueixen les faltes i el seu enjudiciament sovint sobrecarreguen l'Administració de Justícia, especialment els serveis de la guàrdia, als Jutjats d'Instrucció, tot enterbolint en les actuacions veritablement importants que han de dur a terme aquests òrgans en la repressió del delictes, com a òrgans instructors.

---

⁶⁸ Dades proporcionades pel Departament de Justícia. En el mateix sentit, “ El programa de mediació a la jurisdicció penal ordinària: un estudi sobre tres anys i mig d'experiència”, Anna Vall i Rius i Núria Villanueva i Rey, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2003.

Un sector doctrinal i, sobretot, un important col·lectiu de jutges i magistrats, creuen que les faltes s'haurien de despenalitzar. Aquest ha estat el cas, per exemple, de la conducta consistent en la conducció d'un vehicle a motor sense l'assegurança preceptiva, castigada a l'article 636 del Codi Penal i despenalitzada a la darrera modificació del Codi Penal, realitzada per Llei Orgànica 15/2003, de 25 de novembre, que va entrar en vigor l'1 d'octubre de 2004.

La persecució penal d'aquest comportament va provocar la condemna a penes de multa més baixes –i per tant, més barates- que les que podrien haver-se imposat en la via administrativa. Això va provocar l'efecte contrari al desitjat per la legislació penal, ja que, en comptes de la prevenció de la infracció, es va donar lloc al fet que sortís més a compte pagar la multa judicial que no tenir la pòlissa d'assegurances en regla. I va suposar igualment un augment considerable del volum de feina als Jutjats d'instrucció.

Aquesta doctrina que advoca per la despenalització de la majoria de les faltes, considera que el número de aquelles que haurien de figurar al Codi Penal seria molt petit, limitat a uns pocs comportaments, veritablement els més greus, com ara el maltractament de l'article 617. Pel que fa a la resta, consideren que haurien de ser conductes castigades en via administrativa o, fins i tot, reclamades pels perjudicats en la justícia civil, en consonància amb el principi de intervenció mínima que regeix el dret penal.

Tanmateix, la jurisdicció civil, carregada alhora per un gran volum de feina, - atès l'elevat índex de litigiositat que hi ha en aquest país, agreujat amb el problema de l'elevada morositat- fa que no sigui la seu més adequada per conèixer d'aquestes petites controvèrsies. A més, la justícia civil és lenta i cara, per més que les indemnitzacions que s'hi aconseguixin siguin generalment més altes.

Nogensmenys, nosaltres creiem que les faltes no han de ser despenalitzades, com a mínim, no ho han de ser la immensa majoria. Pensem que han de tenir un tractament penal adequat, ja que els comportaments que castiguen estan a la base d'una convivència social tranquil·la. Aquest tractament podria ser el d'una mediació en seu penal, dirigida per equips de mediadors incardinats en la pròpia administració de justícia, de manera que constituïxi un servei eficaç i de franc per al ciutadà. Inclusivament, la derivació envers aquest procediment l'hauria de fer el mateix jutge.

El fet de posar en coneixement de les parts l'existència de mediadors no és suficient perquè la gent en faci ús, sobretot si això ha de suposar un cost econòmic per aquestes persones.

No hem d'oblidar que un elevat nombre de denúncies que arriben al Jutjat de guàrdia pertanyen a persones amb mitjans econòmics escassos i d'un nivell sociocultural no gaire alt. Moltes vegades les seves mancances culturals i econòmiques els duen a processos d'incomunicació amb el seu voltant, que desemboquen en conductes agressives envers els seus veïns i la resta de persones del seu entorn. En aquests casos, pensem que la mediació tal vegada podrà ser útil per mirar de fer front la confrontació existent i per intentar que les persones es facin amb eines d'autoaprenentatge que els serveixin per arranjar els seus conflictes en el futur. Però, insistim, ha de ser un procés dirigit pel jutge.

Per bé o per malament, la societat catalana, i igualment l'espanyola, està fortament judicialitzada. Els jutges es troben freqüentment a la palestra dels mitjans de comunicació i les seves decisions es debaten públicament a qualsevol fòrum. De vegades, es converteixen ells mateixos en personatges mediàtics, en veritables showmans.

Tanmateix, un jutge continua gaudint a Espanya d'un prestigi inusual. Les persones que arriben al Jutjat de guàrdia habitualment volen veure al jutge, parlar amb ell, convençudes que només aquest pot fer alguna cosa per ajudar-les. Per això, creiem que un procés de mediació a l'àmbit de la justícia penal d'adults, i específicament a les faltes, ha de ser dirigit pel mateix jutge d'instrucció.

Aquest també en serà el garant del procés i del respecte dels drets constitucionals d'ambdues parts.

Recentment, la darrera reforma del Codi Penal va incorporar la pena de localització permanent, com l'antic arrest domiciliari, a l'àmbit de la majoria de les faltes, tot fugint de la presó –prou plenes van a Catalunya, en el començament del segle XXI-. No és una incorporació adequada i tampoc no es pot considerar una innovació, ja que el Codi Penal de 1973 ja preveia l'arrest domiciliari, de contingut semblant.

No creiem que la pena de localització permanent incorpori quelcom d'innovador ni res semblant a la diversificació en les penes de què hem anat parlant al llarg d'aquest treball. La raó principal rau en el fet que ja l'antic arrest domiciliari, a les seves darreres èpoques, va esdevenir totalment ineficaç. Les justificacions de les absències als domicilis van arribar a ser veritables guions cinematogràfics, davant les quals uns jutjats molt, sobrecarregats feien ulls grossos. A més, les declaracions d'insolvència es multiplicaven i, de retruc, les multes no es pagaven i, per això, tampoc no es feien efectives les indemnitzacions a les víctimes.

És probable que moltes d'aquelles situacions tornin a tenir lloc amb la pena de localització permanent i que allò que va començar com la fugida de les solucions de presó per a les petites infraccions –no hem d'oblidar que l'impagament de la multa es transforma a hores d'ara en dies de privació de llibertat-, acabi sent una nova mofa per a l'administració de justícia.

Seria més eficaç la derivació de moltes d'aquestes infraccions a la via de la mediació, que permet a denunciant i denunciat enfrontar-se per mirar de solucionar els problemes d'una manera segura i amb l'ajut d'experts mediadors. Els protagonistes de les faltes són, de vegades, sempre els mateixos, persones que arrossegueu greus problemes de convivència. La mediació els pot ajudar a reconèixer-los i trobar les eines per superar-los en el futur.

Ens sembla, doncs, positiu exportar la conciliació amb la víctima i l'acord de reparació del dany causat a la majoria de les faltes, sobretot a l'àmbit de les faltes contra les persones (Títol I del Llibre III, articles 617 a 622 del Codi Penal) i de les faltes contra el patrimoni (Títol II, del Llibre III, articles 623 a 628 del Codi Penal). Les solucions per a les faltes contra els interessos generals i contra l'ordre públic vindrien més aviat per la via de la realització de treballs en benefici de la comunitat o de la sanció en la via administrativa.

L'acord de conciliació i/o reparació ha de suposar l'arxiu del judici de faltes, prèvia homologació de l'acord aconseguit pel jutge instructor.

En el supòsit dels delictes, la mediació no es pot aplicar a tots els casos, sinó únicament als delictes menys greus i sempre que es tracti de delictes amb un perjudicat o subjecte passiu clarament identificable. D'aquesta manera esdevé impossible acudir a la mediació en els supòsits dels delictes contra l'hisenda pública o contra l'Administració de Justícia.

En el cas de delictes greus, el conflicte social és tan important i l'alarma social tan considerable que la mediació roman impossible. La maquinària del procés judicial ordinari s'ha de posar en funcionament en aquests casos. No obstant això, el contingut de l'atenuat de l'article 21 quant a la reparació del dany és d'aplicació en aquests delictes. Per tant, encara que no sigui recomanable l'enfrontament entre l'agressor i la seva víctima, les actuacions reparadores que aquest dugui a terme les ha de valorar el jutge, en la resolució que dicti.

Pel que fa als delinqüents habituals, tampoc no creiem que la via de la mediació, sobretot com a acord conciliatori, sigui la més indicada, ja que tal vegada farien servir el mecanisme de la mediació per evitar la sanció penal.

El fet que el perjudicat sigui una persona jurídica tampoc no impedeix a priori la via de la conciliació. Evidentment, serà més o menys difícil en la pràctica, segons el tipus de delicte i l'entitat de la persona jurídica, la seva grandària i les disponibilitats legals i estatutàries per a transigir. *V.gr.* no és el mateix un furt en una botiga constituïda com una societat limitada, però que té una persona que n'és clarament l'amo, que un delicte contra la propietat industrial on el perjudicat és una gran multinacional.

D'altra banda, cal dir que, en el cas dels delictes, la conciliació només pot comportar una atenuant simple o qualificada de la pena, tot tenint en compte les circumstàncies concretes de cada supòsit, i mai l'arxiu de l'expedient. A la pràctica, el llei possibilita la reducció de la pena fins a dos graus, cosa que comporta, en alguns casos, la suspensió o substitució de la pena més greu, la privació de la llibertat.

En aquest punt, no ens cansem d'insistir en la necessitat de crear uns bons equips mediadors incardinats en els mateixos Jutjats. Per això, ara que el projecte per a la justícia municipal sembla que té llum verda, amb competències per a jutjar petites controvèrsies, tant al civil com al penal, creiem que aquesta pot ser una seu adequada per provar de dur a terme un bon projecte de mediació penal d'adults, tot encardinat en el gran projecte de reforma de l'administració de justícia i de l'oficina judicial. En aquest sentit, caldria fer les mateixes afirmacions pel que fa als Jutjats de Pau, infrautilitzats a hores d'ara.

De tota manera, no creiem gaire en la justícia no professional, encara que poden ser molts i molt diferents els models de justícia professional que hi poden coexistir i tots igualment vàlids. La justícia municipal –i la de Pau– s’haurà d’impartir per jutges professionals, que superin la respectiva oposició per accedir al càrrec, en el marc de les Comunitats Autònomes, a fi de poder integrar les llistes per les ternes que s’hi proposaran al respectiu Tribunal Superior de Justícia.

Valdria la pena esmentar les experiències en l’àmbit de la conciliació de la Jurisdicció Social, molt positives, on el jutge és un veritable conciliador. Tal vegada, seria necessari també augmentar la formació dels jutges en el camp de la mediació.

Quant a la violència domèstica, el fenomen ha adquirit unes proporcions molt greus i no som partidàries de la seva aplicació sinó és en la versió més inicial del procés, com a via per solucionar els comportaments menys greus –ara gairebé tots constitutius de delictes– i sempre que no hi hagi hagut agressió. Però tal vegada la mediació hauria de estar més present en el camp civil, a les separacions i els divorcis contenciosos, moltes vegades el germen d’una situació de violència domèstica.

L’existència dels equips de mediació familiar és poc coneguda. A Catalunya, recentment s’ha publicat la Llei de Mediació Familiar i igualment ha aparegut un servei nou de mediació, per posar en coneixement de les persones l’existència d’aquesta via, a través dels Serveis d’Assessorament Jurídic Gratuït i en col·laboració amb els Col·legis d’Advocats. De fet, no fa gaire que el Departament de Justícia va crear el seu servei de mediació per a tot tipus de controvèrsies i conflictes de caire privat.

Aquestes iniciatives són totes originals i molt interessants, pioneres arreu de l’Estat Espanyol, però poc conegudes. A més, en ser un servei semiprivat, la gent no se’n refia gaire. Les administracions públiques han de fer un esforç perquè aquests serveis arribin a la ciutadania i s’han d’implicar profundament

perquè en faci ús. Sempre des de la perspectiva de prestar -de franc- un servei públic de primer ordre.

La informació d'aquestes noves maneres de solucionar les controvèrsies s'ha de generalitzar. S'ha de donar a conèixer a través dels serveis d'assessorament jurídic que té en funcionament l'Administració de Justícia Catalana. La informació sobre la mediació que es facilita es desconeix per la gran part dels ciutadans, que desconeix l'existència d'aquestes possibilitats. I el mateix es pot dir de la immensa majoria dels operadors jurídics (advocats, jutges, fiscals, funcionaris...).

És necessari una nova Llei de la Mediació Penal que, tot complementant el Codi Penal, faci de la mediació una opció majoritària i obligui el jutge a ofertar a les parts aquesta nova possibilitat, tot fent-ne la corresponent derivació.

L'entrada en joc de la mediació, d'altra banda, ha de poder aturar momentàniament, mentre duri el procés mediador, l'exercici de l'acció popular, de manera que, durant aquest lapse temporal, ningú no pugui exercir l'acció penal. En el mateix sentit, el Ministeri Fiscal, obligat per la Llei a exercir l'acció penal en defensa de la legalitat i de l'interès social també ha d'estar obligat a respectar aquest període. La llei de mediació ha de regular una moratòria que permeti les actuacions mediadores en llibertat i amb una garantia d'èxit.

12 Bibliografía

AJUNTAMENT DE MADRID, *Servicio de mediación social intercultural. Memòria de actividades. Enero-Marzo 1999*, Área de Servicios Sociales de l'Ajuntament de Madrid, 1999.

ALBRECHT, A., *El derecho penal de menores*, Promociones i Publicacions Universitàries, 1990.

ALONSO, F., *Detenció y tratamiento de menores*, Estudios Ciencia Policial, 1995, Núm.31-21.

BARREDA, A., *La víctima en el proceso penal de menores. Especial examen de la pieza separada de responsabilidad civil*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

BAZIN, A., *El cine de la crueldad*, Editorial Mensajero. 1977.

BENPAR, C., *Nicholas Ray*, Ediciones JC.1985.

BRESNAHAN, M.I. i DONOHUE, W.A., *Cuestiones comunicacionales de la mediación*, Paidós, 1997.

BUCETA, E., *Incidencia de la elevación de la edad penal a los dieciocho años en la prevención y tratamiento de las drogodependencias*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

CALATAYUD, E., *LO 5/2000: Fase intermedia, Conclusión de la instrucción. Celebración de la audiencia y sentencia*. Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

CÁNCER, R, *El menor desde la perspectiva del proceso penal ordinario*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

CAPPELAERE, G i un altre, *Niños privados de libertad. Derecho y realidad*, Ministerio de Asuntos Exteriores, 2000.

CLEMENTE. M., *El menor como objeto de las diferentes diligencias policiales*, Harlax, 2000.

COLL, J., *El nuevo derecho penal de menores*, Civitas, 2000.

DE DIEGO, L.A., *Recursos interlocutorios en el enjuiciamiento penal de los menores. Primeras reflexiones acerca de la LO 5/2000*. Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

DEL CAMPO, J. i PANCHÓN, C. *La intervención socioeducativa en un contexto institucional*, en *Intervención Educativa en Inadaptación Social*, Síntesis, 2000.

DE LA CUESTA, J.L. *La abolición del sistema tutelar: evolución del derecho español en materia de jóvenes y menores delincuentes*, Harlax, 2001, Núm.37.

DE LA ROSA, J.M., *La instrucción en el procedimiento de la LORPM. Intervención del Juez de Menores*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

DGMPAJJ., *Competències de la Direcció General de Mesures Penals Alternatives i de Justícia Juvenil*, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 2002.

DE URBANO, *Los recursos en la LORPM*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

DIEGO ESPUNY, F, *La intervención con menores infractores*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

DIVERSOS AUTORS. *El modelo de justicia juvenil en Catalunya*. Barcelona: CEJFE Generalitat de Catalunya, 2000. (Justícia i Societat; 21).

DIVERSOS AUTORS. *La mediación penal*, Barcelona: CEJFE-Generalitat de Catalunya, 1999. (Justícia i Societat; 19).

DOLZ, M.J., *La nueva responsabilidad penal del menor (Comentarios a la Ley Orgánica 5/2000 de 12 de Enero)*, Ediciones Revista General de Derecho. 2000

DÜNKEL, F., *Reacciones en los campos de la administración de justicia y de la pedagogía social a la delincuencia infantil y juvenil: un estudio comparativo a escala europea*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO, *Memorias*, anys 1989 i 2001.

FUNES, J.; TOLEDANO, L.; VILAR, J., *Intervenció psicopedagògica sobre problemes de desadaptació social*, UOC, 1997.

GALLEGO, G, *Actuación del Cuerpo Nacional de Policía con menores*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

GIMÉNEZ GARCÍA, J., *La ley reguladora de la responsabilidad penal del menor, L.O.5/2000 de 12 de Enero*, Harlax, 2001, Núm.37.

GIMÉNEZ SALINAS, E., *Justicia de Menores: una Justicia Mayor* (et al.) Dirección y coordinación de *los Comentarios a la Ley Reguladora de la Responsabilidad Penal de los Menores*. Publicaciones del Consejo General del Poder Judicial. Madrid, 2002.

GIMÉNEZ SALINAS, E, *La mediación penal y la reparación. Aproximación a un modelo* (et.al). *La mediación penal*. Colección Justicia i Societat, Núm.19, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1992.

GIMÉNEZ, C., *La naturaleza de la mediación intercultural*,. Migraciones, 1994

GIMENO, V., *El proceso penal de menores*, La Ley, Nº 5386 de 1 de Octubre de 2001.

GISPERT, T., *Análisis del procedimiento. Sus fases. Las demás partes en el proceso. Especial atención a la víctima como coadyuvante sin acción*, Centro de Estudios Jurídicos de la Administración de Justicia, 2000.

GÓMEZ-SALINES, E i altes, *Justícia de menors: una justícia més gran*,. Manual de Formació continuada, 2000.

JIMÉNEZ, I., *Legislación del menor*. Tecnos, 2001.

MARTÍN, M.T., *Justicia con menores. Menores infractores y menores víctimas*, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha. 2000.

MARTÍN SÁNCHEZ, A, *Las medidas en la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de Enero de Responsabilidad Penal de los Menores*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

MARTÍNEZ REGUERA, E., *Formas de actuación con menores víctimas*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

MARTÍNEZ SERRANO, A., *Principios sustantivos y procesales básicos de la responsabilidad penal de los menores establecidos en la L.O. 5/2000*, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

MORA, J.A., *Dret processal de menors*, Tirant Monografies, 2002.

ORNOSA, M.R., *Derecho penal de menores. Comentarios a la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de Enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores*, BOSCH, 2001

ORNOSA, M.R., *La responsabilidad penal de los menores: aspectos sustantivos y procesales*, Cuadernos de Derechos Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.

ORNOSA, M.R., *El Juez de Menores en la fase de la instrucción del proceso penal de menores*. Relaciones Fiscalía-Juzgado, Cuadernos de Derecho Judicial, Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, 2001.º

PANCHÓN, C. *Manual de pedagogía de la inadaptación social*. Barcelona: Dulac Edicions, 1998.

PERIS, J.M., *El modelo de mediación y reparación en el nuevo marco de la responsabilidad penal de los menores previsto por la Ley Orgánica 5/2000*, La Ley, Nº 5250 de 19 de Febrero de 2001.

POL, J.J. i un altre, *La nueva Ley Penal del menor*, Editorial Colec., 2001.

RÍOS MARTÍN, J.C., *Eficacia de la mediación. El menor infractor ante la ley penal*, Editorial Comares, 1993.

RÍOS MARTÍN, J.C., *El menor infractor ante la ley penal*,. Biblioteca Comares de Ciencia Jurídica. Editorial Comares. 2001.

RIUS A. i VILLANUEVA, N., *El programa de mediación en la jurisdicción penal ordinaria: un estudio sobre tres años i mig d'experiència*, Investigacions del CEJFE, 2003.

RODRÍGUEZ DEVESA, J.M., *Responsabilidad civil derivada del delito y culpa extracontractual*. Granada, 1984

SANZ HERMIDA, A.M., *El nuevo proceso penal del menor*. Colección Monografías. Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2002.

TASENDE, J.J., *Autoría y participación en los delitos cometidos por menores de edad*, Ediciones de la Universidad de Castilla –La Mancha, 2000.

TAYLOR, S.J.; BOGDAN, R., *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, Paidós, 1998.

TESÓN, F., *La responsabilidad civil en la nueva Ley Penal de Menores*, La Ley, Nº 5418 de 14 de Noviembre de 2001.

TOVAR, J.V., *Peculiaridades del nuevo proceso penal de menores*, Boletín del Colegio de Abogados de Madrid, 2001. "Mesures aplicables en la legislació de menors". Quaderns de dret judicial. CGPJ. 1996

VAELLO, E., *Algunos aspectos sustantivos de la Ley Orgánica 5/2000, reguladora de la responsabilidad penal de los menores*, La Ley, Nº 5330 de 14 de Junio de 2001.

VALVERDE, J., *El proceso de inadaptación social*, Editorial Popular. 1993.

VAQUER, A., *La responsabilidad civil en la Ley Orgánica de Responsabilidad Penal de los Menores: una propuesta de interpretación*, La Ley Nº 5224 de 12 de Enero de 2001.

VIDAL, F., *La nueva responsabilidad penal del menor según la Ley Orgánica 5/2000*, F. Vidal Economist&Jurist, 2.000

.

WAGNER, J., *Nicholas Ray*, Rivages/Cinema.1987.

www.gencat.net

www.cfnavarra.es

www.madrid.org

www.gua.es

www.juntadeandalucia.es

www.gobcan.es

www.euskadi.net

www.xunta.es